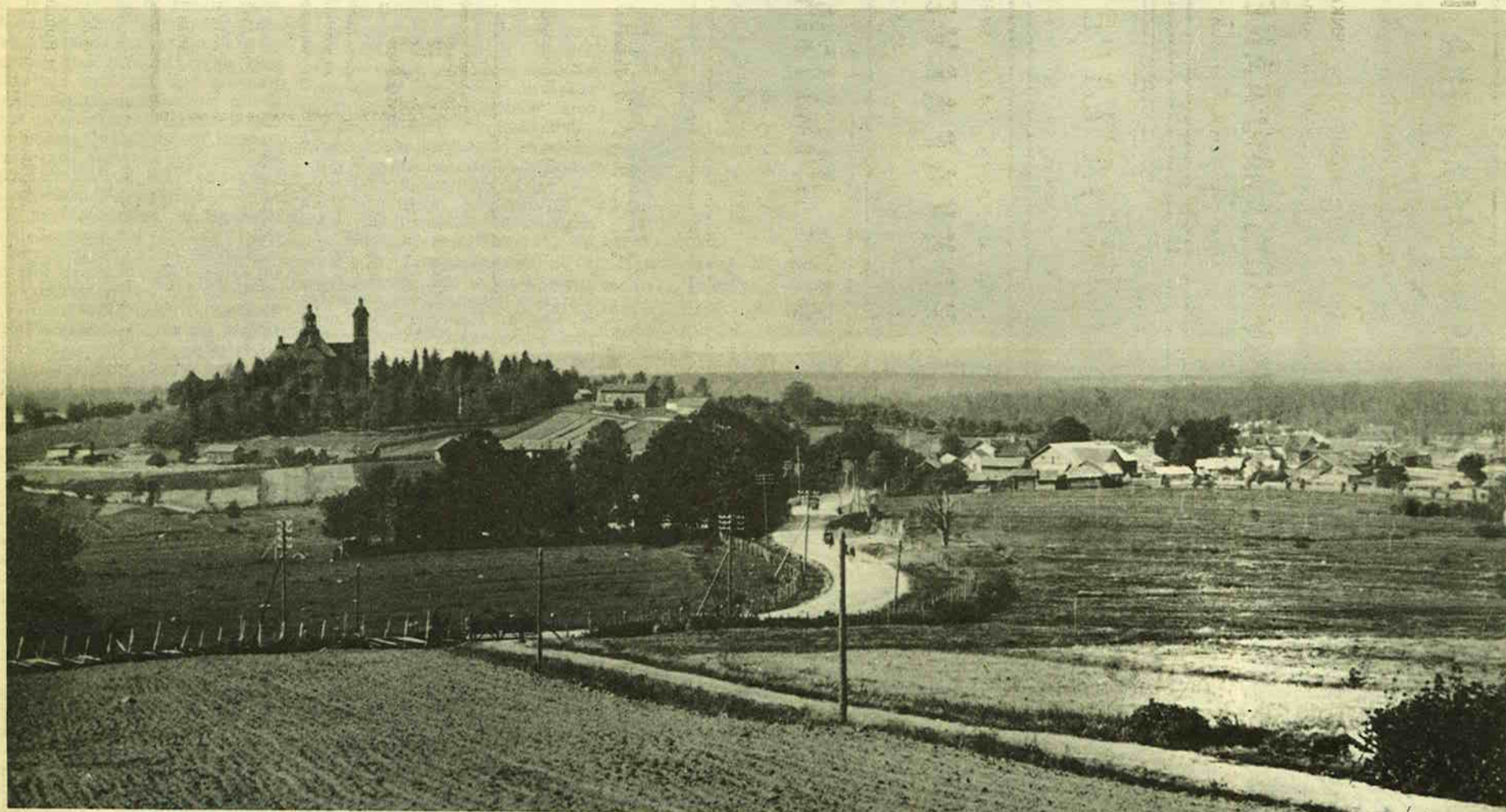

*Pitäjä pitäjältä***KIVENNAPA**

Kivennavan kirkonkylää, näkymä Linnanmäeltä.

I L M A R I P I M I Ä :

**Ei ole meillä
enää Kivennapaa ...**

Nyt ylös ilmain sineen, aatos vapaa,
kuin lintu esteetön sa nousuun liet!
Ylitse metsäin kohti Kivennapaa
käy — tukkoon menneet muut on kaikki tiet!

Nyt nopsan tuulen myötä siipes avaa
ja lennä sinne kotikummun luo!
Ei nimeä sen huuli enää tavaa,
pois pyyhittiin jo pyhä paikka tuo.

Pois kirkko on, ei torni taivast' tapaa,
ei tuttuin kelloin kutsu koskaan soi.
Ei ole meillä enää Kivennapaa
ei sitä silmä enää nähdä voi.

Ja yhä Polviselän harjuin takaa,
kuin ennen, päivä syttyy paistamaan
ja kielot koristavat kotihakaa
ja purot pärskyy valkovaahdossaan.

Ja yhä kohoo Linnanmäki tuolla
ja Tohoslampi näyttää peiliään
ja kurjet huutaa jossain Hanskasuolla
kuin ennen — ah, ne kaikki, kaikki nään!

Näin hyvä on — nyt lennä, aatos vapaa,
kuin lintu, estettä ei nousuus lie;
käy etsein entistä sa Kivennapaa —
tie yks' on selvä: unen uljas tie!

KIVENNAPA.

Joutselän taistelun muistomerkin paljastustilaisuudesta v. 1930.

ESTER KÄHÖNEN:

Kivennavan muinaisuudesta

Kun Kivennapa ensimmäisen kerran v. 1445 mainitaan Äyräpään kirkkopapin Makerlandin testamentissa, se oli jo vanha asutusalue ja jo tuolloin itsenäinen seurakunta. 1500-luvulla pitäjää kutsuttiin Hanttulaksi, jonakin aikana myös Pihlaisten pitäjäksi - todennäköisesti sen takia, että silloin kirkko on sijainnut näissä kylissä. Venäläiset - hävittäessään v. 1495 raja-alueen - lienevät tuhonneet Kivennavalla sijainneen kirkon perinpohjin.

Pitäjän nimi on herättänyt monenlaisia arvauksia. On ajateltu sen juontavan juurensa saksalaisperäisestä sanasta "Kivenibbe". Se tarkoitti keskiajalla rajan etumaastoon rakennettua tukivarustusta, jollaisia tiedetään olleen Suomenkin itärajalla. Ainakin Vehmaisissa on ollut "muinaislina". Linnamäellä, johon vasta Kustaa Vaasan aikana rakennettiin linnoitus, on myös saattanut aikaisemmin olla tuollainen "Kivenibbe", olihan sieltä laajat näkymät kaikkiin ilmansuuntiin. Toisaalta, kun raja-alueella Siestarjoen länsipuolella kutsuttiin Riitamaaksi ja ruotsalainen sana "kiv" merkitsee riitaa, on mahdollista, että se on antanut aiheen pitäjän nimen alkuaan syntyyn. Suomalainenkin aihe on mahdollinen, sillä vanhoissa verokirjoissa esiintyy Kiiva (Kijffua) sukunimenä (esim. v:n 1551 manttaaliluettelossa Clemet, Antti ja Heikki Kijffua). Jälkiosia kuitenkin lienee ruotsalaista alkuperää: ehkä nokkaa merkitsevistä "näbb"-sanasta - pistäähän Kivennapa kuin "nokka" Venäjän puolelle - tahi myös riitaa tarkoittavasta näbbas-verbistä (näbbas="nokka toisiaan", kinata, riidellä). - Riitamaata siis, katsoipa asiaa niin tai näin.

Kivennavalla ei juuri ole tehty varhaiseen asutukseen viittaavia huomattavampia muinaislöytöjä. Terijoelta ja Kuokkalasta on kuitenkin saatua päivänvaloon kaksi arvokasta raha-aarretta, jotka kertovat, että saksalaisten ja balttilaisten kauppiesten kulkutie Nevalle ja sieltä suureen Novgorodin kauppakeskukseen on johtanut Kivennavan rantakylän kautta. Hiedän mahtavat laivansa (kogit) keulassa ja perässä olevine "linnakkeineen" ja monivärisine purjeineen halkoivat 1300-1400-luvuilla ahkerasti Suomenlahden vesisiä Kivennavankin rannikon editse.

Väestö on tällaisilla seuduilla saanut aineksia lännestä sekä idästä. Monet täkäläiset sukunimet kertovat lännempää tänne tulleista eränkävijöistä, esim. Parikka, Kukkonen, Montonen ja Ha-

lonen, toiset taas ovat itäistä kantasuomalaisista alkuperää niinkuin Äkräs, Lempinen, Tepponen, Metsu, Susi, Vallittu jne. Eräät sukunimet ovat tutkijain mukaan saksalaista alkuperää - kuten Holtinen (nimistä Holt t. Vinholt), Hännikäinen (Henne, Heinrich), Villikainen (Willic, Wilhelm) - siis ehkä muistoja saksalaiskaupan ajoilta.

1500-luvun veroluettelosta löytyvät jo maininnat silloisista kylistä, jopa niiden savu- eli talomääristäkin. Ensimmäinen Kivennavan kyläluettelo on vuodelta 1559, jolloin tosin useita Valkjärven ja Muolaan kyliä kuului Kivennavan pitäjään. Yhteinen verolle pantujen talojen luku oli 393. Joutselkä oli kylistä suurin (30 taloa eli savua), Ahjärvi (28 taloa), Pamppala (20 taloa), Polviselkä (19 taloa), Pihlainen (13 taloa), Terijoki (13 taloa) jne. Rajajoen varren kylät puuttuvat luettelosta kokonaan, sillä ne oli vihollinen täysin autioitunut pari vuotta sitten päättyneessä sodassa ja niiden autiutuloille juuri äsken asettunut väestö oli toistaiseksi vielä vapaa veroista. Asutus pääsikin vakiintumaan viimeksi juuri rajakylissä, jo niiden nimetkin osoittavat, että ne olivat pitäjän myöhemmin asuttuja seutuja: Riihisyrjä, Kaskela, Korpikylä, Soppikylä, Vehmaspelto (niinkuin Vehmaisten kylää vielä 1500-luvulla kutsuttiin) ja Vuottaanmaa.

Asutuksen vakiintuminen oli vaikeata alituisten rajariitojen takia. Senkin jälkeen kun Ruotsi ja Venäjä olivat vetäneet valtakuntien rajan Siestarjokeen (Rajajokeen) v. 1323 Pähkinäsaaren rauhassa, venäläiset aika ajoittain väittivät rajan kulkeneen lännempänä, milloin pitkin Ronnunjokea tai Lintulanjokea, jopa kauempanakin - mm Räsälän ja Antrean rajoilla olvalta Ruskeavuorelta Uudenkirkon Kirkkojärvelle. Kun suomalaiset puolestaan tulkitsevat rajaväyläksi erään Inkerinmaalta Suomenlahden kulkevan joen, riitti riitaa ja rajakahakointia tästä pariksi vuosisadaksi 1400-luvun lopulla käytiin rajakysymyksestä valtakuntien välinen sota, joka on kuulu "Viipurin pamauksesta", mutta rauhanteossa rajankäynti lykättiin taas tuonneemmaksi. Sen takia otet seuraavina aikoina olivat erittäin levottomat: venäläiset hyökkäsivät esim. 1509, 1511, 1532, 1540, 1542 ja 1545. Viimeksi mainittuna vuonna rajantakaiset hävittivät Terijoen kylän ja veivät mennessään kyläläisten karjan sekä muun omaisuuden. Kun suomalaiset tämän johdosta kävivät vuorostaan saalistamassa Venäjän puolella, kostivat sikäläiset niin perin pohjin,

että kerrotaan koko Kivennavan pitäjässä heidän lähdeyhteyden olleen jäljellä vain 2 hevosta. Venäläisten toimenpiteet huolestuttivat varovaista Kustaa Vaasaa. Hänen mielestään olisi ollut tärkeää, että Riitamaa olisi asutettu, mutta sotaa hän ei halunnut, rauha oli säilytettävä hinnalla millä hyvänsä, koska "hänen kirstunsa olivat tyhjä". Kaiken varalta hän kuitenkin ryhtyi sotavarusteluihin ja mm Kivennavan linnoitus rakennettiin nyt. Hänen mielestään olisi kyllä ollut paikallaan maksaa venäläisten hyökkäykset samalla mitalla, kunhan se vain olisi käynyt "sopivasti", siis talonpoikien toimesta, "kokonaan kuninkaan tietämättä". - Tähän tyyliin hoiteli Kustaa Vaasa idänpolitiikkaa monissa kirjeissään Viipurinlinnan isännälle, rajaseudun voudeille ja sotapäälliköille.

Mustanrykmentin muistomerkin paljastustilaisuudessa Lipolassa Ilmari Pimiä lausuu runoa.

Mutta v:n 1553 lopulla tekivät venäläiset taas tuhoisan retken Riitamaan uutisviljelyksille. Rajajoen varrella olivat nyt kaikki kylät hävitetyt ja Kivennavalla oli kaikkiaan 90 taloa tullut autioksi. Vihollinen oli samonut aina Vuotjärvelle ja Kukonmäelle asti. Kun Kivennavan linnan vouti Antti Niilonpoika nyt pyysi kuninkaalta lähempiä ohjeita, tämä vastasi hänelle hyvin harmistuneena - ja niin epäselvin sanoin, että Antti Niilonpoika tulkitse kirjjeen tarkoittavan kostohyökkäystä Venäjän puolelle. Siihen ei häntä tarvinnut kahdesti kehoittaa. Sotaa ei voitu enää välttää, vaikka kuningas erottikin Antti Niilonpojan ja asetti Juho Maunnonpojan Kivennavan linnan voudiksi. Sotaa alkoi tammikuussa 1555. Maaliskuussa käytiin Joutselän taistelu, eräs Suomen sotahistorian loistavimmista voitoista. Siinä n. 400 rajaseudun talonpoikaa ja parisataa Kivennavan linnan varusväkeen kuulunutta jalkajaa ratsumiestä löi n. 10-kertaisen vihollisjoukon.

Moskovan rauhaa seurannut jälleerakentamisen aika jäi lyhyeksi, sillä jo v. 1570 puhkesi 25 vuotta kestävä sota Ruotsin ja Venäjän kesken ("Pontuksen sota"). Sen syyt olivat suurpoliittiset koskien Itämeren maiden omistusta. Sotaa käytiin nyt paljon laajemmalla alueella ja suuremmiin armeijoihin. Asiakirjat todistavat, että rajatalonpoikien merkitys sekä sotilaina että vakoilijoina vihollisen alueilla oli ratkaisevan tärkeä. Varsinkin Tuomas Tepponen Valkeamalkasta teki talonpoikaisine ratsumiehineen arvokkaita palveluksia, niin että hänet ja useat hänen miehistään palkittiin verovapauksilla, jotta he "vastedeskin olisivat alttiit hevosilla ja hyvillä miekoilla varustettuina" tekemään venäläisille vastarintaa. Näiden Tepposen knaappien joukossa, jotka olivat tavallisia ratsutalonpoikia arvokkaampaa joukkoa oli kymmeniä Kivennavankin miehiä. Myöhemmin tapasimme heidän jälkeläisiään 30-vuotisen sodan aikoina "ratsastamassa Saksanmaata" tai Itämeren maakunnissa ym ratsumiehinä.

Kivennapa ja muut rajapitäjät olivat vähän väliä sotatoimialueena,

ja silloin kun eivät viholliset olleet täällä, riistivät läpikulkevat omat joukot asukkaita. Sotaväenotot, armeijan vaatimat kyyditykset ja raskas verotaakka merkitsivät sellaista räsytystä, etteivät monet enää pystyneet toipumaan siitä. Vakinaisten verojen taakka kasvoi sodan aikana 2,5 kertaiseksi, lisäksi tuli monia muita sodasta johtuvia veroja ja rasituksia. Eräs tämän sodan ylipäälliköistä Herman Fleming sanoikin siitä ahdistuksesta, mihin talonpojat olivat joutuneet esivallan vaatimusten kasvaessa: "Ei edes vihollisemme venäläinen, jota sanotaan pakanaksi, menettele näin köyhien alamaisensa kanssa, jotka ovat kärsineet hävitystä ja vahinkoa, vaan jättää heidät voimistumaan..." Kun v. 1595 oli tehty Täyssinän rauha, oli Kivennavan 530 talosta sota autioitannut 359 (=tehnyt maksukyvyttömäksi). Ei ihme, että kauankestäneen sodan jälkeenkään ei niitä pystytty saamaan kuntoon. Eikä ollut ihme sekään, että tämän sodan loputtua monet muualla paenneista "evakoista", eivät pystyneet enää palaamaan takaisin. Osa oli muutannut Inkerinmaalle, monet länteenpäin ja jotkut sortuivat sodan jälkeisiin. Usean entisen asukkaan nimi saattoi sitkoasti säilyä talonmiehenä vuosisatojen ajan, vaikka tuo asuja oli jo ammoin hävinnyt. Esim. Polviselällä kutsuttiin vielä Kukkonen Anttia Sovon Antiksi ja taloa Sopolaksi, koska siinä oli aikoinaan elänyt Sopo, tahi Voipialassa Pimiän talo oli yhä Kolkilla v:n 1600-vaiheilla sitä asuneen Kolkin mukaan.

Autiutuloille alkoi tulla väkeä muualta ja nyt alkaa se väestökehitys, joka 1600-1700-luvuilla saamelko suuret mittasuhteet ja tuo entisen kannakselaisen alkuväestön l. äyrämöisten keskuuteen uuden, eri puolilta Suomea lähteneen savakkoasutuksen.

Kivennavan sijoituskunnat

H a u h o : Kirkonkylä, Pihlainen, Polviselkä, Tirtula, Siranamäki, Saarenmaa ja Tiilinmaa.
K a n g a s a l a : Raivola, Rantakylä ja Ahjärvi.
L a m m i : Kotselkä, Karvala, Lipola, Kauksamo, Ronnunkylä, Hiirelä, Mietylä, Vaittila ja Suurselkä.
P ä l k ä n e : Vuottaa, Riihisyrjä ja Joutselkä.
P a d a s j o k i : Kekrola, Salo-Vehmainen, Ylentelä ja Korpikylä.
T u u l o s : Liikola, Kaukolempiällä ja Voipiala.
S a h a l a h t i : Vehmainen.
E r ä j ä r v i : Ikola.
L ä n g e l m ä k i : Pamppala, Tammiselkä ja Mustapohja.
L u o p i o i n e n : Kanala, Räkylä, Kurkela, Sikiälä ja Soppikylä.
K u h m a l a h t i : Seppälä ja Holttila.

Pälkänäläisessä kansakoulussa ensimmäisenä evakkotalvena. Kauko itkee tunnin alussa ja opettaja kysyy syytä.
 "No ko Erkki löi minnuu", nyyskyttää Kauko.
 "Millä hän löi?" kysyy paikkakuntalainen opettaja.
 "Kulakalla", vastaa poika.
 Opettaja miettii vähän aikaa ja sanoo sitten päättävällä äänellä: "Erkki menee heti pyytämään Kaukosta anteeksi. Ja tästä lähtien on sellainen sääntö, että kukaan ei saa tuoda kulakkaa kouluun."
 Oli siinä kivennapalaisilla lapsilla silmät pyöreinä ihmetyksestä. (Vissii työ muistatta, et kulakka on nyrkki).

VILJO SEPPÄNEN:

Kivennapalaisten Pitäjöseura vaalii kotiseudun perinteitä

»Keskusteltiin pitäjöseuran perustamisesta, koska entisen Kivennavan kunnan hoitokunta lopettaa toimintansa. Käytetyistä puheenvuoroista selvisi, että asia sai lämpimän kannatuksen, joten seura päätettiin perustaa.»

Näin kuuluu ensimmäinen pykälä siitä pöytäkirjasta, joka on laadittu ent. Kivennavan kunnan lopettajaistilaisuudessa Kangasalla hoitokunnan toimistossa 28. p:nä joulukuuta 1948. Saapuvilla on merkitty olleen ent. Kivennavan kunnan hoitokunta, ent. Kivennavan kunnanvaltuusto, sekä entisiä kunnan luottamushenkilöitä. Puheenjohtajana on toiminut Tuomo Rautiainen ja sihteerinä Mikko Helppolainen. Perustetun seuran kotipaikaksi asetettiin Kangasala ja toiminta-alueeksi kivennapalaisten sijoituskunnat.

V 1940 oli perustettu eri vaiheiden kautta Karjalan Liitto, jonka toimesta oli laadittu mallisäännöt karjalaisen järjestötyön toimintaa varten. Kun nämä säännöt oli sovellettu toteuttamaan juuri kotiseudultaan siirtyneiden karjalaisen keskuudessaan perustamien karjalaisseurojen toimintaa silmälläpitäen: toimia yhdyssiteenä, taloudellisten pyrkimysten tukijana, kansan- ja historiallisten perinteiden vaalijana jne., sopivat nämä säännöt myöskin perustetun seuran säännöiksi. Seuran nimeksi muutoutui loppujen lopuksi Kivennapalaisten Pitäjöseura.

Seuran rekisteröinti tapahtui vasta 1951, syystä, että Helsinkiin oli perustettu "Ent. Kivennapalaisten"-niminen seura, joka ehti ilmoittautua ennen nykyisessä olevaa Kivennapalaisten Pitäjöseuraa. Oikeusministeriö katsoi tarpeelliseksi rekisteröidä kahta samaan tarkoitukseen perustettua seuraa. Tämä aiheutti kirjeenvaihtoa selvityksineen oikeusministeriön, Kivennapalaisten Pitäjöseuran ja Ent. Kivennapalaisten ry:n välillä. Karjalan Liitto lausunnossaan sitten selvitti asian. Ent. Kivennapalaisten ry oli perustettu toimialueenaan Helsinki, kun taas Kivennapalaisten pitäjöseuran toiminta-alue käsittää kivennapalaisten sijoituskunnat. Toinen syy rekisteröinnin viivästyneeseen oli v. 1950 puheenjohtajaksi valitun Antti Jp Huuhtasen sairaus ja kuolema.

Seuran toiminta

käsitti aluksi pää-asiansa pitäjäjuhljen järjestämisen. Alku oli hankalaa, sillä juhlien järjestämisen vaatii rahaa ja sitä ei perustetulla seuralla ollut. Vaikka seura perustettiin ent. Kivennavan kunnan lopettajaistilaisuudessa, päätti yllä mainittu kokous luovuttaa jäljellä olevat kunnan varat valitulle "historiatoimikunnalle" Kivennapa-historian kirjoittamista varten. Onneksi perustetun seuran johtokuntaan valittiin henkilöitä, jotka kuuluivat Kivennavan maamiesseuran johtoelimiin. Kun maamiesseuralalla oli varoja ja kun Kivennavan Marttayhdistys tuli mukaan, takasivat nämä ensimmäisten juhlien kuluista. Vuosien mittaan juhlatulot ovat peittäneet menot, niin, että nykyisin ei ole taloudellinen puoli esteenä. Kohta ensimmäisiä juhlia järjestettäessä päätettiin ohjelman suorittajat saada omasta takaa, toisin sanoen, käyttää entisiä kivennapalaista mahdollisuuksien mukaan. Tähän oli edellytykset olemassa, laadun siitä kärsimättä, sillä sellaisetkyvyt kuin kouluneuvos Erkki Paavolainen, roneilija Ilmari Pimiä, opettaja Elli Pimiä-Leimu, agr. Väinö Huuhtanen, metsänhoitaja Aarno Piltz, em. Anna-Maria Lau-niemi ja monet muut ovat esityksillään tehneet ohjelmista täysipainoisia. Myöskin Kivennavan

Kivennavan pitäjöseuran puheenjohtaja Viljo Seppänen.

nuorisoseuran sekakuoro alkuvuosi-na osallistui ohjelman suoritukseen. Ulkopuolisia voimiakin on käytetty, mutta niin sanoakseni "mitään sanomatonta" ohjelmaa ei vietetyissä juhlissa ole ollut.

Kuten jo on tullut esille, käsittää seuran toiminta-alue kivennapalaisten sijoituskunnat. Niinpä juhlatkin on pyritty järjestämään eri puolilla maakuntaa. Kangasala, joka on merkitty seuran kotipaikaksi, on saanut kunnian pitää kivennapalaista vieraanaan 5 kertaa, Pälkäne 2, Hauho 2, Padasjoki 3, Lammi 3, Lahti 3, Hämeenlinna 2, Hattula, Jämsä, Sahalahti, Luopioinen, kukin kerran.

Jäsenhankinnassa on siirrytty ns "ainaisjäsen"-linjalle. Tätä varten hyväksyttiin 1956 taiteilija Aarni-kotkan suunnittelema ainaisjäsenkortti, jota vuosittain on myyty vietettyjen pitäjäjuhljen yhteydessä. Aloite Kivennapa-viiriin hankkimisesta tehtiin 1953, joka seuraavana vuonna toteutettiin. Opettaja Martti Paavolainen laati luonnoksen. Professori Kauko Pirisen ja toiminnanjohtaja Simo Härkösen annettua tästä puoltavan lausuntonsa, valmistutettiin viiriä, jonka kysyntä on ollut ilahduttavan runsasta.

V. 1953 sai Kivennapalaisten Pitäjöseura vastaanottaa kenraali Pajarin perikunnalta marmorilaatan, joka oli kiinnitetty Kivennavan Linnanmäellä sijaitsevan Pajarin kirkon seinään ja jonka laatan kenraali Pajari oli pelastanut kirkon tuhoutuessa 1944. Laata on sijoitettu Kangasalan kirkkoon.

V. 1958 Hauholla Kivennavan pitäjäjuhlja vietettiin 10-vuotisjuh-lana. Päiväjuhlan yhteydessä esiintyi historiallinen kulkue, jonka oli suunnitellut ja ohjannut maisteri Toimi Pyykkö. Kulkue kuvasi elämää 1500-luvulta saakka, päättyen evakkomatkaan. Onnistunutta hanketta sää ei suosinut, joten esim. suunniteltua filmausta ei voitu suorittaa. 1960-luvun alku-

puolella tapahtui pientä väsähtämistä, joten esim. 1965 vietettiin pitäjäjuhlja ainoastaan yksipäiväisinä Hattulassa. Osanottajamäärä ei kohonnut entisiin lukuihin ja toimihenkilöinä juhlissa olivat pääasiassa johtokunnan jäsenet. Saman vuosikymmenen loppupuolella tarkemmin sanottuna 1968 vietettiin juhlat yhteisvoimin Lahden Karjalaisseurojen piirin kanssa. Juhlissa oli suurjuhlan tuntua, sillä mainittu piiriin karjalaisseurat osallistuivat niihin lippuineen ja osanottajamääräkin oli huomattava.

V. 1969 alettiin suunnitella jo seuraavana vuonna vietettävien Karjalan Liiton 30-vuotissuorjuhliin osallistumista. Liiton suunnittelemaan historialliseen kulkueeseen päätettiin osallistua. Ehdotuksia esille tuotavista kivennapalaisten elämän piirteistä tehtiin useampiakin. Lopuksi päädyttiin opettaja Martti Paavolaisen ehdotukseen, jossa "Kivennavan Ukko" ajaa hevosen vetämissä kieseissä ja sitä seuraavat jousipyssyillä varustetut talonpoikaissoturit, haarniskoihin pukeutunut linnanvaki aseinaan pertuskat ja jälkijoukko-na kansallispukuista kansaa. Suunnitelma toteutettiin ja päätään katsojajoukon osoittamista suosiosoituksista Kivennapa onnistui esityksessään.

Samana vuonna teetettiin pienois-taloryhmä, joka esitti Mikko Saka-rinpoika Reinikaisen taloryhmää (talousskeskusta) Kivennavan kirkonkylässä 1700-1800-luvulta. Tämä oli esillä kivennapalaisten pitäjäjuhlissa 9. - 10.8. Kangasalla järjestetyssä kulttuuri- ja museonäyttelyssä. Näyttely herätti ansaitun mielenkiinnon juhlayleisön keskuudessa. Myöhemmin samana vuonna se sijoitettiin Kangasalan museoon, josta on luovutettu erillinen osasto kivennapalaista varten. Tarkoitus on kerätä kivennapalaista museoon sopivaa tavaraa, jossa se säilyisi jälkipolvien nähtäväksi.

1970-luku lähti alkuun Karjalan Liiton 30-vuotissuorjuhlan merkeissä. Edellä on jo tullut mainittua niihin osallistuminen. Edelleen on ollut maininta siitä, että vietetyt pitäjäjuhljat ovat taloudellisesti kannattaneet itse itsensä. Niinpä kun nykyisin on hankkeilla Helsinkiin rakennettava "Karjalatalo", on Kivennapalaisten Pitäjöseuran johtokunta tehnyt päätöksen osallistua hankkeeseen sijoittamalla 5000 markkaa yhden osakkeen lunnastamiseen. Suunnitelmiin kuuluu mm kivennapalaisen historiallisen aineiston tallettaminen, Kivennavan kartan valmistuttaminen, Joutselan taistelun muistomerkki pienoisluokassa jne.

Hallinto

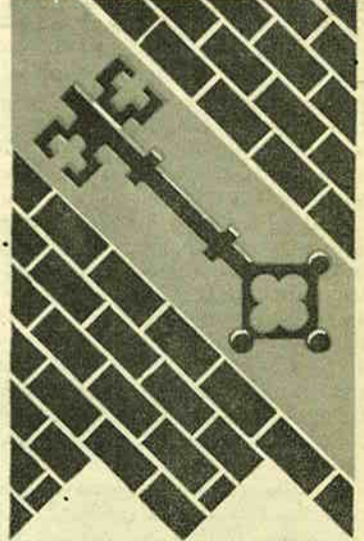
Ei voi olla painostamatta sitä seikkaa, että Kivennapalaisten Pitäjöseura toimii maaseudulla. Näin ollen ei ole ihme, jos toiminta on

Kivennavan Pitäjöseuran johtokunta Luopioisissa Kostiaisella v. 1956.

ollut sanoisinko kankeata, sillä johtokunnan jäsenet ovat esim. maanviljelijöitä, ja asuvat pitkien matkojen päässä toisistaan. Kun varsinkin alkuvuosina jouduttiin rakentamaan ja raivaamaan uusia elintiloja, jäi niukalti aikaa ulkopuolisille harrastuksille. Täytyy antaa täysi tunnustus mm. sihteerinä toimineelle, jotka ovat käyneet paperisodan. Tällaisia työmyyriä ovat olleet Lauri Paavolainen ja Antti Mikkolainen, joka viimeksi mainittu kieltäytyi tehtävästä täytettyään 80 vuotta. Antti Jp Huuhtanen ja Väinö Kuortti toimivat erittäin innokkaasti puheenjohtajakautenaan, mutta valitettavasti heidän toimintakautensa jäi lyhyeksi. Tunnustusta ansaitsevat myöskin johtokunnan jäsenet, sillä kokouksissa ovat yleensä kaikki olleet mukana ja osoittaneet kiinnostusta esillä olevia asioita kohtaan. Erittäin suurena apuna ja alotteiden tekijänä ovat olleet rouva Aino Sallinen ja rakennusmestari Kauko Ilonen Kangasalalta, jotka vuosikokous valitsi johtokunnan lisäjäseniksi vuonna 1957. Sääntöjen mukaan johtokuntaan kuuluu 9 varsinaista ja 3 varajäsentä. Nykyisen johtokunnan muodostavat puheenjohtajana Viljo Seppänen, varapuheenjohtajana Lauri Paavolainen, sihteerinä Unto Pyykkö, rahastonhoitajana William Huuhtanen, jäsenenä herastuomari Antti Seppänen, kauppias Antti Mikkolainen, mvt Väinö Lattunen, Uno Saloranta, Seth Miettinen ja Juho Kostiaisen, joka viimeksi mainittu kuoli 7.10.1970, varajäsenenä mvt Tuomas Murtonen, Toimi Kaukonen ja Unto Pyykkö.

Tervehdin kaikkia kivennapalaisia tällä palstalla. Toivottavasti tämä Karjala-lehden Kivennapaliite tavoittaa, jos ei aivan jokaisesta, monen monen kivennapalaisen. Erikoisesti kiitän niitä eri pitäjien karjalaisseurojen jäseniä, jotka vaivojaan säästämättä ovat vuosien mittaan joutuneet juhlien toimihenkilöiksi. Kun esim. emännät

Kivennavan viiri

on jo toistakymmentä vuotta juhlistanut lukuisia kivennapalaistekstejä. Samoin se on ollut kesäisissä kihuisissa rintamerkinä pienoisluokassa. Keskellä oleva hopeinen juova kuvaa Kivennavan halki kulkenutta kauppateitä. Juovan päällä oleva kirkon käsin tehty avain kertoo siitä avainasemasta, jota Kivennapa Kannaksen portina edusti. Punaiset tiilimuurit taas tuovat mieleen Kivennapaa puolustuspaikkana. Viiriin on suunnitellut Martti Paavolainen.

joutuvat muonittamaan juhlien aikana 2000-3000 henkeä, ei voi muuta kuin ihaila sitä innostusta, jolla he tehtävänsä täyttävät. Kiitos, Toivon, että meitä kaikilla yhdistävä "kivennapalaisuus" jatkuu edelleenkin, ja muistot Kivennavasta elähdyttävät nykyistä polvea. Ehkä näistä muistojen rippeistä jää jotain jälkipolvellekin, joka ihmettelee: "et jaksatpasha hyöhaastaa ain siint Kivennavast".

RAJAKAUPPAA

Kun kerrotaan Pietarin kävijöistä, niin aivan oman mainintansa ansaitsevat ne seikkailuhaluiset miehet, jotka paremmin tunnettiin nimellä "kulassi". Nämä olivat verrattavissa lähinnä salakuljettajiin, mutta yleinen mielipide piti sitä toimintaa vähemmän laittomana, koska kuljetettavat tavarat pääasiassa olivat välttämättömyystarvikkeita. Kulassit kuljettivat Suomesta rajan taa sellaista, jota sieltä ei saanut ja päinvastoin. Kun tämä toiminta kuitenkin oli laitonta, aiheutti se rajakaupplaiden

ja rajavartioiden välillä joskus kannauksia, jotka saattoivat johtaa jopa hengen menetyksiin.

Vaikka tuo kulassiaika ei monta vuotta kestänytkään, painoi se oman leimansa Kivennavan sen aikaiseen elämään ja toimintaan. Rajapitäjänä Kivennapa joutui muutenkin kokemaan rajan läheisyyden aiheuttamat haitat. - U. P.

On niiko Muuriais hevone orraas, pellos seisoo ja pientareelt syöp. (Kivennapa)

Vilkkaat urheiluriennot Kivennavalla

Urheiluharrastus oli ennen sotia erittäin vilkasta Kivennavalla ja toimikin siellä lukuisia urheiluseuroja eri kylissä. Nämä seurat olivat SVUL:n alaisia. Seuraavassa lyhyt yhteenveto näistä, aikoinaan vireästi toimineista - nyt huaktaneista seuroista.

Kivennavan Ahkeraseuran perusti jääkäri luutnantti A. Valtimo v. 1921. Sen puheenjohtajana toimi Esa Hyttinen ja sihteerinä Eino Tolvanen. Seura rekisteröitiin vasta 1937 ja oli sillä oma talo ja hyppymäki. Toimintatahtui yleisurheilun, hiihdon ja mäenlaskun merkeissä. Lisäksi oli seuralla muutamia alaostastoja.

Kannaksen Urheilijat perusti rajavartija Paavo Johansson 1922. Sen pj. oli Matti Raatikainen ja sihteerinä Tenho Aikäs. Myös tällä seuralla oli oma talo ja harrastettiin yleisurheilua. Jäsenmäärään vaikutti lähinnä rajavartioston osallistuminen toimintaan.

Kanalan Naisvoimistelijat perustettiin 1928 puheenjohtajana Liina Pulliainen, sihteerinä Bertta Savolainen. Seuran joukkue osallistui mm Suomen voimistelujuhlisiin Helsingissä 1929. Se oli ainoa naisvoimistelu-seura Kivennavalla.

Riihisyrjän Urheilijat perusti Vilho Sorvali v. 1929, jolloin seura myös rekisteröitiin. Sen puheenjohtajana toimi Mikko Lattunen, sihteerinä Emil Nykänen, toimintamuotoina yleisurheilu ja voimistelu, joka olikin "leipälajina" toiminnassa. Se antoi myös hyvän itsen iltamien ohjel-

maan ja sen johdosta voitettiin mm toinen sija Viipurin sk-piirin kilpailuissa Kuokkalassa 1932 ja seuraavana vuonna neljäs sija Valkjärvenällä.

Pihlaisten Veikot oli perustettu 1930. Pj:na oli Vilhelm Kirjavainen ja harrasteina hiihto ja mäenlasku, mihin oma mäki tarjosi hyvät harjoitusmahdollisuudet.

Ronnunkylässä toimi Kivennavan Ahkeran alaostasto, jossa pj:na oli Mikko Lemmetty ja oli siellä hyviä hiihtäjiä. Kesätoimintaa varten oli oma lava, missä voitiin huvitteluksilla koota rahaa toimintaa varten.

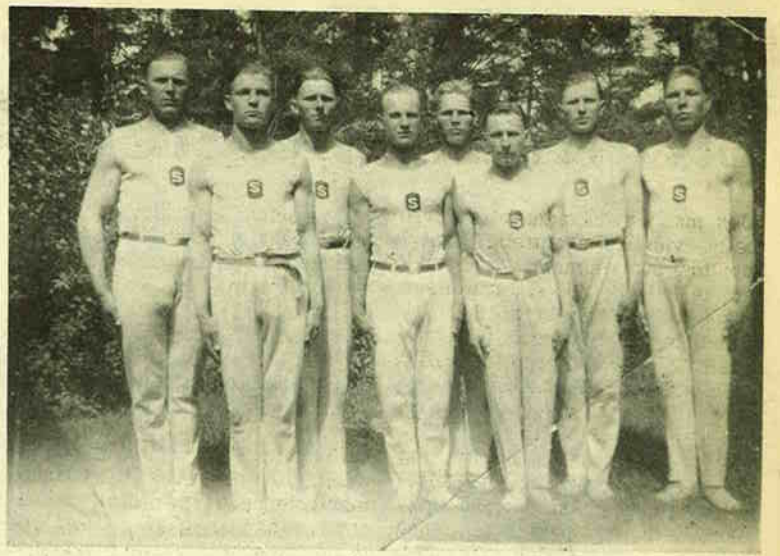
Kivennavan Pontevan puheenjohtajana ja perustajana toimi Juho Pulliainen ja sihteerinä Viljo Hämäläinen. Harrastettiin pääasiassa yleisurheilua.

Maanviljelijä Esa Hyttisen toimesta kutsuttiin 1932 kaikkien Kivennavalla toimineiden urheiluseurojen edustajat neuvottelemaan pitäjän yhteisen edustusseuran aikaansaamiseksi. Näin syntyi urheiluseura Kivennavan Urheiluseura. Siihen liittyivät kaikki edellään mainitut seurasta. Uuden seuran pj:na toimi Mikko Lattunen, varapj. Esa Hyttinen ja sihteerinä Eino Tolvanen. Hyvällä menestyksellä Ukko osallistui sitten seuraotteluihin Terijoen Kiiston, Metsäpirtin Sarastuksen ja Valkjärven Vauhdin kanssa. Kolmen seuran välisiin otteluihin osallistuttiin Muolaan Rytmin ja Valkjärven Vauhdin kanssa.

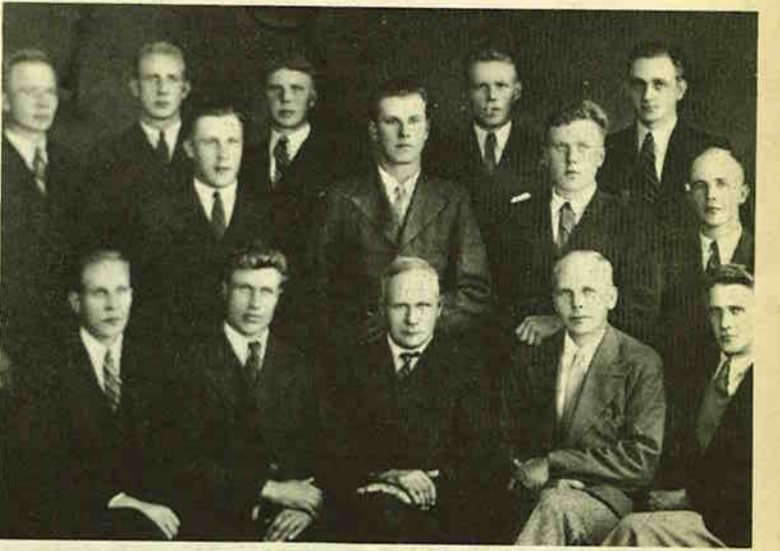
Kivennavalla oli monia huomattaviakin urheilijoita. Maaottelu-

sa Englantia, Puolaa, Eestiä ja Ruotsia vastaan kilpaili menestyksellä Joutselän kylästä kotoisin ollut metsätyönjohtaja Toivo Hoppania. Hän osallistui 800 - 10.000 metrin juoksuun ja paras aikansa mm 3000 metrillä oli 8,29,6. Valitettavasti hän kaatui 21.9.42 Aunuksessa. Puolalainen Kuzozinski oli Suomessa lyömätön ja aliarvioitiin Viipurissa pidetyissä kilpailuissa Hoppanian. Mutta Paavo Nurmen ennen juoksua antamien neuvojen mukaan voitto tuli Suomeen Toivon nimiin. - Hiihtolajeissa oli konst. Aaro Pekkanen hyvä hiihtäjä jo Kivennavalla, jatkaa kilpailemista vielä Hämeessäkin asuessaan. Pitkien matkojen hiihtäjänä mainittakoon 13.2.20 Kivennavan Tammiselässä syntynyt Tauno Karvanen. Hän osallistui jo Kannaksella 30-luvulla lukuisiin hiihtokilpailuihin ja paras kilpailukansansa sattui 1940-50-lukujen tienoille, osallistuen hän silloin monein hiihtokilpailuihin eri puolilla maatamme. Hän edustaa nykyisin Tampereen Poliisiturheilijoita.

Nykyisin Pälkäneellä asuva Kivennapalainen Pekka Lattunen on ollut luistelun olympiaedustajana mm Innsbruckissa 1964. Lisäksi hän on osallistunut lukuisiin kansainvälisiin ja kansallisiin kilpailuihin hyvällä menestyksellä. Myös Luopioisissa asuva Leena Kostianen edustaa nuorta Kivennapalaisperäistä urheilijapolvea, ollen maamme parhaita juoksijatyttöjä alle 14 v. sarjassa. - Väinö Lattunen.

Riihisyrjän voimistelujoukkue sai Viipurin piirin voimistelujuhlissa vuonna 1932 kunniaakkaan toisen palkinnon.

Rantakylän urheiluseuran johtokunnan jäseniä ja urheilijoita kuvattuna Terijoella 1935.

Evakkoon lähtö

- Herätäkää. Herätäkää, lapset. Eikä pelästyä, mutta nyt SE ALKAA. Isä nykäisi meidät hereille ja me kaksi isointa tyttöä hypäsimme pystyyn tietäen mistä on kysymys. Mutta pienemmät vain vetivät peiton tiukemmin korvilleen kuin tavallisina kouluaamuina ja ynisivät unisina, ettei koulu enää ala, koska on YH.

- Sota alkaa! huusin minä pojille ja sain ne sääntämään ylös silmät renkaina. - Missä, missä?

Kun rajakylät oli evakuoitu aikaisemmin syksyllä, miehet ja hevoset viety ja koulut sulkeutuneet ovensa, oli isä iskenyt tuvan seinään kuusi naulaa vierekkäin, ostanut joka naulaan selkäreppun ja käskennyt meitä lapsia pitämään ne aina lähtövalmiina: puhdas vaatekerta, sukkapari ja vähän leipää.

Pari viikkoa oli meistä ollut hauskaa leikkiä sotaa ja harjoitella salamalähtöä sängystä rekeen viidessä minuutissa. Vieläpä olimme ehtineet välillä heittäytyä hankkeen muka kranaattitulesa. Kaa-linpäät olivat olleet ammuksia ja melu oli ollut hirveä. Kotiportaila oli vuosien mittaan räätissyt niin monta kertaa konekivääri taisteluharjoituksissa, ettemme erikoisemmin ampumista kammonneet. Ja Kronstadtin tykkeihin olimme tottuneet syntymästämme saakka.

Mutta nyt se sitten alkaisi todela. Oli pimeää ja oudon hiljaista. Ei ampumista eikä lentokoneita. Mistä isä tietää, että se alkaa? Isä ei antanut syyttää sähköä, vaan kynttilän valossa rupesimme pu-keutumaan läpättävin sydämin. Reput seinällä olivat tyhjä, sillä eilen oli pesty suurpyykki ja viety vinttiin kuivumaan. Isä ei antanut ke-nenkään mennä sinne, koska huo-

juvat portaat olivat talon ulkopuolella.

Kukaan ei tehnyt salamalähtöä rekeen, liikuimme kuin unessa odottaen, odottaen. MISTÄ isä tietää? ajattelin, mutta en uskaltanut kysyä, sillä isä oli vihaisen ja häntäisen näköinen ja kulki aitan ja tuvan välillä katsellen rajalle. (Vuosia myöhemmin saimme vasta tietää, että isälle oli unen tullut hänen kauan sitten kuollut nuoruuden rakastettunsa ja sanonut: "Tunnin kuluttua alkaa" ja alkanut kiireesti pukea lapsia). Isä oli noussut kiireesti pakkaamaan aitamasta tavaraa rekeen toivoen samalla tietysti, että uni oli vain oman pelon aiheuttama.

Kello lähenei seitsemää, viisi minuuttia... minuutti ja SILLOIN leimahti taivaanrannalla. Yksi, kaksi, kolme... seitsemän tulista seivästä lensi halki taivaan. Ihan kohti. Me lapset seisoiimme ikkunassa kuin kivettyneinä. Ei tullut mieleen heittäytyä lattialle, vielä vähemmän ruveta itkemään. Katsoin pienimpiin lapsiin. He vain tuijottivat taivaalle silmät suurina ja yksi sanoi ihmetellen: "Ne ampuvat MEITÄ."

"Yli menevät, ei ne tähän tarkoit-ta, eihän täällä ole mitään ampumisen arvoista", ehti isä rauhoittelemaan. Mutta kaikki me tiesimme, että viereisellä pellolla pimeässä seisoi ilmatorjuntatykki. Seuraava sarja voisi tulla jo siihen. Isä alkoi hoputtaa meitä rekeen, vaikka lapsilla ei ollut vaatteita päällä eikä reen edessä hevosta. Se oli viety silloin kun veljetkin. Milläs me mihinkään lähdetään. Taas jyrähti, nyt jo lähemmäksi. Pienet lapset kompastelivat housuihinsa ja ikuisin kaulaliinoihin,

joita joka puolelta käärittiin heidän kaulaansa. Toiset alkoivat jo vääntää itkuja.

Silloin tuli tupaan äiti suurena ja rauhallisena. Hän oli ollut navetassa auttamassa poikivaa Kyyttöä. "Isot tytöt", komensi hän meitä, "Lahja, laita Tuomolle ja Vuokolle vaatteet kunnolla päälle ja sinä Jalmari otat tuosta säkin ja tyhjennät vaatekaapin". (Sanoivat minua Jalmariksi, kun oli YH:n aikaessa, kun miehet oli viety ja työt tekemättä pelloilla, pannut päälleni miehen vaatteet, työntänyt letit hatun alle ja ruvennut komentelemaan sotilaita sokerijuurikasmaalle). "Ja isä, mene kysymään naapurista hevosta", jatkoi äiti, "sinne on tuotu Ronnulta se villi Linnu, naiset ei pysty sitä pitelemään, se joutaa varmasti meille".

Syöksyin kamarini vaatekaapille pusseineni. Mutta mitä ottaa ja mitä jättää, nyt ei ollut aikaa mennä kysymään äidiltä neuvoa. Kaipane veljien puvut ovat tärkeimmät, onpahan heillä sitten edes vaatteet, kun tulevat sodasta. Hyvä Jumala, nehan joutuvat sinne... Tuossa on Toimin pyhäpuku, sekin on sitten niin tarkka niistä vaatteistaan. Mikä ärjy syntykään, kun serkkutyttö pisti sen pyhäsaappaat suolle läh-tiessään. Poika oli kimppuun käydä, vaikka serkku oli niin hieno ja Terijoelta.

Mutta kiire-kiire! Sinne vain pusiin saappaat ja paidat sekaisin. Tuossa olivat rinnakkain omat uudet leninkini, valkoinen koulun tutkintoon keväällä tehty ja toisen sitten kesällä oli Aina-täti ommellut, sen ihanan sinisen. Tartuin jo siihen kuin silloiseen kesäpäivään, kun täti oli kankaan kulkukappi-paalta ostanut. Miten aurinko oli-kaan häikäissyt.....

Taas jyrähti niin että kaappi heilahti. Pois. Jääkööt, mitä minä niillä. Suomen lipun sieppasin orrelta: Sitä en ainakaan ryssille jättä! Paiskasin oven kiinni ja juoksin pihalle.

Siellä istuivat jo toiset lapset reessä harmaiksi mytyiksi kiedot-tuina. Vain jostain viltin kulman al-

ta napitti viisi paria ruskeita säikähtyneitä silmiä.

Naapurin pihassa huudettiin ja hätäiltiin. Kotona oli ollut vain naisia, mutta Antti-isäntä oli sentään päässyt sotilaiden majoituspaikasta hetkeksi kotiin auttamaan. Siunaileva mummo oli peitelty tärkkeihin reen pohjalle ja Sylvi-emäntä kantoi lapsia rekeen. Hevoset pelkäsivät jyrinää hyppien vaukoina niin, ettei niitä saatu aisoihin. Vasta kun kolmas naapurikin ehti paikalle, saatiin hevoset talttu-maan ja voitiin lähteä.

Mutta minne? Isoa maantietä ammuttiin, sinne ei ollut menemistä. Miehet päättivät lähteä ajamaan Ikolaan ja sitten jotain kautta pois tykkitulen ulottuville.

Isä hoputti äitiä rekeen, sillä tämä ei tehnyt elettäkään lähteäkseen mukaan. Äiti oli ollut koko aamun ihmeen hiljainen ja kulkenut ikäänkuin unessa. Yhtäkkiä hän sanoi kuin itselleen: "Minä en lähde. En voi jättää lehmä näin vain. Siellä on läävässä kymmenen omakasvatamaani. Yritän saada sotilaita päivemmällä, kun ampuminen lakkaa ja yritämme tuoda karjan." Hän puhui ihan rauhallisesti, ja me tiesimme, ettei isä saisi häntä lähtemään.

- "Lehmät ja lehmät", huusi isä jo malttinsa menettäneenä. "Entäs

lapset. Eivätkö he ole tärkeämmät?"

"Sinä viet heidät turvaan. Isot tytöt, pitäkää huolta pienemmistä. Tapaamme sitten jossain Suomes-sa."

Katsoin äitiani siinä syysaamun hämärässä ja olin hirmuisen ylpeä hänestä, vaikka sydäntä kouristikin ajattellessa, että hän jää. Tykit jyräsivät ja rajakylät alkoivat jo palaa. Äiti seisoikin jättiläisnainen keskellä pihaa. Minun rohkea äitini! Mitä mahtoikaan hän ajatella, kun kaikki se minä hyväksi oli elämänsä työtä tehnyt, oli nyt jätettävä. Sitähän me emme silloin ymmärtäneet.

Kranaatti räjähti jossain lähellä ja vaukot hevoset riuhausivat reet liikkeelle. Sinne jäivät äiti ja naapurin Antti. Sylvi kääntyi katsomaan taakseen ja vasta nyt ikäänkuin heräsi: Tämä on ehkä viimeinen kerta, kun näkee kotinsa ja miehensä.

"Antti, Antti!" siihen huutoon tuntui sisältyvän kaikki: koko aamun kauhu, pelko ja epätoivo.

Mutta hevoset laukkasivat jo alas kotiniityn pallella, ohhi kotihaan kohti Mustaojaa ja Suursuota.

(Karjalan Liiton novellikilpailussa 3. palkinnon saanut Hellin Ta-posen novelli.)

MAUNULAN AITTA

Vesakkotie 3 Helsinki 63 puh. 749630

Valmistamme TURKKEJA TILAUKSESTA. MUODISTAMME JA KORJAAMME

Ateljé Mamma-Anna

Uudenmaankatu 29 B
puhelin 669463, Helsinki

LIINA PULLIAINEN:

Lintulan luostari 1895-1939

Jos matkasit Kivennavalta Terijoelle viedä maantietä, kiintyi huomiosi supisuomalaisen asutuksen keskellä kreikkalaiskatolisen kirkon kullattuihin kupoleihin sekä muihin venäläismallisiin rakennuksiin Lintulanjoen rannalla. Siellä sijaitti "Elävän ja eläväksitekevän Kolminaisuuden" kirkko ja Lintulan luostari - viimeinen naisluostari Suomessa - asuntoloineen, orpokoteineen sekä venäjänkielisen kouluineen, jossa jokunen paikkakuntalainenkin poikalapsi lienee löytänyt venäjänkielen aakkoset.

Luostarin perusti Lintulan lahjoitusmaan viimeinen omistaja, "todellinen valtioneuvos", Feodor Petrovits Neronov, joka lahjoitti luostarille n. 100 ha maata. Kuoltuaan sai perustaja ja suurlahjoittaja leposijansa monumentaalisine hautamuistomerkkeineen aivan luostarikirkon nurkalla. Kun luostari perustettiin, ei Suomesta luonnollisestikaan saatu sinne asukkaita, vaan oli ne tuotava perustajan kotimaasta Venäjältä. Kasanin Pensan luostarista ensimmäiset nunnat, noin sata siirrettiin Lintulaan. Muutamia heistä oli vielä v. 1939 elossa, jolloin luostarin toiminta Kivennavalla päättyi. Viimeinen heistä, igumenia Arsenia (s. 1872 Venäjällä) kuoli Heinäveden Palokissa v. 1961.

Luostarin alkuaikoina rikkaat venäläiset lahjoittivat sille rahaa ja muuta omaisuutta, jotta hurskaat nunnat rukouksillaan pelastaisivat heidän sielunsa kiirastulesta. Mutta ensimmäisen maailmansodan jälkeen rajan sulkeuduttua tyrehtyi tämä lahjoitusten tulva. "Ko näät nälden tulevan, ni kyyristäi kyntämää," sanoo karjalainen. Näkyi se totuus pätevän slaavilaisessakin miljöössä. Avustusten lakattua tartuttiin maanviljelykseen ja nyt sai 100 ha näyttää mahtinsa. Musta-valkoraitaisiin arki-asuihin pukeutuneina (nunnien virkapuku oli täysmusta), valkoinen

huiivi otsaa peittämässä, kuten musta päähine nunnanpuvussa, nämä työtäpelkäämättömät naiset kaivoivat ojaa, tekivät aitaa, kyntivät, kylvivät, korjasivat viljaa jne.

Oli luostarilla myllykin Lintulanjoessa. Siinä jauhettiin paikkakuntalaistenkin viljat, kunnes saatiin suomalainen mylly samaiseen jokeen, jolloin luostarin mylly jäi kotitarvemyllyksi. Myllärinä oli mies, joka oli seppä. Hän kengitti luostarin hevoset ja toimi tilapäisenä hevostiehenäkin, vaikka kylä ne ohjaket kestitivät nunnienkin tarmokkaissa käsissä. Maanviljelyksen ohella nunnat hoitivat karjaa, muhkeita mustia venäläisroituksia lehmiä. Muuan nunnista kuljetti kesäisin päivittäin maidon Terijoen huvilayhdyskuntaan. Kanat, ankat ja mehiläiset kuuluivat luostarin eläimiin.

Laaja puutarha omenapuineen, marjapensaineen ja mansikkamaineen tarjosi työtä ja tuloja. Puutarhatuotteet olivat hyvin kysytyjä Kuokkalan, Kellomäen ja Terijoen huviloissa. Suuri kasvitahka kaalimaineen, kurkku- ja sipuliviljelmineen tyydytti kotitarvetta. Herkullisen hapankaalin ja suolakurkun valmistamisessa venäläinen mestaruus on voittamaton.

Vielä riitti nunnilla aikaa käsitöihin varsinkin talvisin. Kaikki tarvittavat vaatteet valmistettiin luostarissa. Kirkkoon tarvittavia hienompia tekstiilejä, mitkä eivät tulleet lahjoina, valmisti niinikään joku kätevä nunna.

Hartaudentarjoitus oli kuitenkin nunnien päätehtävä. Luostarin igumenian johdolla muistiin kaapuihin pukeutuneet nunnat pitkiä rukousnauhojaan sormeillen vaelsivat aamuvarhaisella, iltamyöhällä sekä pitkin päivää kirkkoon moniäänisten kellojen soudessa. Kiireisinä työaikoina kesäisin eivät nunnat työkykyiset nunnat voineet osallistua kuin aamu- ja iltamessuihin, mutta vanhemmat olivat us-

kollisina läsnä päivän kulkissa säädetyissä rukoushetkissä.

Ensimmäinen luostarin kirkko tuhoutui tulipalossa v. 1916. Toisen kirkon rakennutti ja lahjoitti luostarille ruhtinas Soltikov kauniin puolisonsa leposijaksi. Ruhtinatar Soltikovin sarkofagi sijaitsi luostarikirkon sivuhuoneen alla olevassa hautakammiossa, minne pääsi portaita myöten. Noin keran vuodessa sureva puoliso kuulemma vietti yönsäkin hautakammiossa sarkofagin äärellä, mistä lasiruudusta voi nähdä kauniin ruhtinattaren balsamoidut piirteet. Hautakammioon ei ollut kellään muilla avainta. Ruhtinas Soltikov toivoi saavansa puolisonsa tomun siirrettyksi Venäjälle, siksi hautakirkkokin rakennettiin näin lähelle rajaa. Toisin kävi - sinne jäi kauniin ruhtinattaren jumaloitu tomu Karjalan multtiin.

Mainittu ruhtinas ei ollut ainoa pyhiinvaeltaja Lintulan luostarissa. Siitä sukusi suosittu turistinähtävyys Vammelsuun Rakkauten hautausmaahan, Kellomäen Harppulinan, Raivolan lehtikuusimetsän ja pitsihuvilain, Terijoen heleähiekaisen kylpylärannan, ym rinnalle. Mutta ei turistitulvakaan häirinyt luostarin tiukkaa päiväjärjestystä, vaikka olisit sattunut tulemaan ruokasaliin ruokailun aikana ei edes yksitoikkoisella äänellä luke- va nunnakaan olisi tulostasi häiriintynyt. Hän luki ruokaillessa py-

Lintulan luostarin kirkko.

himysten elämäkertoja pitääkseen nunnien ajatukset loitolla maallisista nautinnoinsta.

Jos matkasi sattui messun aikana, kuulti jo kauas nunnien yksitoikkoisen laulun: "Hospodi pomiluu!" Puolihämärässä, pyhän savun kyllästävässä kirkossa ei tietenkään ollut istumia, kun ortodoksit eivät kuulemma tulekkaan sinne lepäämään kuten muut, vaan palvelemaan Jumalan Äitiä. Altari oli ikonostaasilla erotettu muusta kirkosta, sinne sai mennä vain pappi, joka oli mies. Kirkon sisäseinät olivat ahdinkoon asti vuoratut ikoneilla sekä muilla pyhäinkuvilla toinen toistaan upeammissa kehyksissä, joita varakkaat venäläiset olivat lahjoittaneet sielun-

sa autuuden hinnaksi. Ruhtinatar Soltikovin hautakammion yllä oleva huone oli koristeltu kauniin ruhtinattaren kuvin ja elämäkertaselostuksin, jotka olivat kehystettyinä tauluina. Tuoreita tuoksuvia kukkia nunnat toivat joka päivä tähän rakkauten täyttämään huoneeseen.

Mitään "bisnestä" ei Lintulan luostari tehnyt turistitulvastaan. Jos halusit, sait ostaa rukousnauhan tai Valamon ristin matkamuitoksi - tyrkyttämättä.

Talvisodan syytyessä v. 1939 Lintulan luostari evakuoitiin Heinäveden Palokkiin, missä "Elävä ja eläväksitekevä Kolminaisuuden kirkko" luostareineen ja nunnineen jatkaa perinteitä.

KUN RAUTATIE TULI RAIVOLAAN

Vuoteen 1870 kuljetettiin kaikki Suomesta Venäjälle maanteitse hevostyöillä, niin tavarat kuin ihmisetkin. Keisarikin kulki hevostyöillä, uudet hevoset vain vaihdettiin määrärajoissa. Tällaisella liikenteellä olivat omat vaikeutensa. Heräsi kysymys Suomen ja Venäjän välisestä rautatien liikenteestä. Erimielisyyksistä huolimatta syntyi valtiopäivillä v. 1867 päätös rautatien rakentamisesta Riihimäeltä - Pietariin. Jo v. 1870 rata avattiin liikenteelle sekä Raivolassa oleva haararata, mitä sanottiin "Kalkkinan radaksi", kun tehtailija Galkin oli perustanut sahan ja myllyn entisen rautaruukin paikalle, mihin tämä haararata johti.

Yleensä luultiin, että rautatie lopettaa kokonaan hevostyöjät, mutta niin ei käynyt. Raivola muodostui rautatien vaikutuksesta selkeäksi keskuspaikaksi, mikä veti hevoskolonnat ympäristöpitäjistä asti. Sen aikuisista rautatien aikatauluista näkyy, miten tuo junaliikenne kasvoi vuodelta. Huvila-asutusta on ollut jo olemassa Raivolassakin rautatien perustamisen aikoina, koska yksi paikallisena liikennöi joka päivä Pietarista Terijoelle ja Raivolaan. Tämä riitti vuoteen 1881. Siitä alkaen juna kulki enemmän. V. 1886 kulki jo 4 juna edestakaisin ja yksi paikallisjuna. Raivolan sivutti silloin jo 10 juna päivässä, v. 1900 oli juna jo 18.

Raivolan ympäristössä oli n. 250 huvilaa. Kesäisin varsinkin oli paljon kesävieraita, joille kelpasi kaikki tavara, kuka mitä vain veiruokatavara ensisijassa. Autoja ei vielä tunnettu, vaan ajurit olivat muodissa Raivolankin asemalla. Raivolassa oli n. 110 hevosajuria, joilla oli lauantaisin, sunnuntaisin ja maanantaisin paljon kiirettä. Viikolla liike oli hiljaisempaa, mutta viroissa olevat "tirehtöörit" saapuivat perheensä luo "taatsalle" pyhäisin viikonloppua viettämään. Silloin piti herrasväkiä kyyditellä katselemassa kaunista Kannasta.

Raivolan asema.

Ajurit olivat Raivolasta, Ikolasta ja Patrikiltä, mutta olipa kauempeakin, Uudenkirkon puolelta, Uudehasahalta ja Vanhallasahalta.

Talvella kun liike oli hiljaisempaa, olivat ajurit etupäässä Raivolasta. - Antti Mikkolainen.

Lintulan luostarin kirkko ennen v. 1916 tapahtunutta paloa.

VERHOOMO JOHANNES MONONEN

puhelin 464917 Tapiola Poutapolku 3 B

Kannaksen kotelo

Järvenpää

T. VAINION ELINTARVIKELIIKE

Rantakortteli 7 Arabia, puh. 791345
ARABIAN VAINIO, OSTOPIIKKA MAINIO

LAURI PAAVOLAINEN:

KIVENNAVAN SEURAKUNNAN VIIMEISISTÄ VAIHEISTA

Kivennavan kuudes kirkko "Pyhän Pietarin Kirkko" luhistui tulen polttamana talvisodassa 1.12.1939 kello 15-16 välillä, jolloin suomalaisten oli siitä luovuttava ankan painostuksen edessä. Vuodesta 1904 lähtien Saksasta tuodut tuhansin kiloin painoltaan nousseet teräskellot, harvan hartaasti ääntänsä yli laajan pitäjän kaiuttaneina soittivat nyt useampien kymmeneen metrin tornista pudotessaan hätäisen soittonsa tilanteen mukaisesti meidän viimeisten suomalaisten vetäytyessä lyijynharmaan ilthämärän taivaan ja tulimeren keskellä.

Kivennavan seitsemännen kirkon ns. Pajarin kirkon rakentamisajatuksista johtuen olivat vt. kirkkoherra O. Autere ja kenr. A. O. Pajari rakennusasiat jaseurueineen sekä kutsuttu Kivennavan kirkkohoitoa kokoontuivat eräänä maaliskuun räntäsateisena päivänä 1943 Linnamäelle pappilan entiseen arkistoholviin, jonka teräsovi oli sodan aikana räjäyttämällä avattu, missä Pajari halusi kuulla Kivennavan seurakunnan johtoehtoa eli hoitokuntaa ja sen mahdollisia toivomuksia, jos hänen joukko-osastonsa rakennuselin rakentaisi kirkon ja sen yhteyteen pappilan, mikä sitten kun ehkä lopullinen kirkko rakennetaan myöhemmin jäisi seurakuntataloksi. Kylmän kalseassa holvissa ei siinä pitkälti neuvoteltukaan, pöytäkirja siinä tehtiin ja kenr. Pajari antoi toimeenpanijaelimensä johtajalle kehoituksen heti aloittaa rakennustarvikkeiden hankinnan, sekä panna heti lumen sulettua kenttätöitä käyntiin. Tämän melko mittavan rakennuskompleksin valmistuttua saman vuoden eli 1943 syksyllä, oli rakennuksen vihki-

mis- ja luovutustilaisuus 26. päivä syyskuuta, jota suosi erikoisen hyvä syksyinen sää ja puolustuslaitoksen ilmaoivonta kauempana huolehti turvallisuudesta.

Sotatilan kehittyessä kuitenkin nimensä mukaisesti alettiin Linnamäkeäkin linnoittaa seuraavana talvena kovalla kiireellä, missä kirkon läheisellä rinteellä räjäytystöissä lennelleet jäätyneen maan kappaleet toivat harmia kirkkohoitoa kunnalle aspestikattolaattojen rikosta vesivuotojen takia sekä palovakuutusyhtiö vaati määrääjän sisällä rakennettavaksi kirkon kattoon asialliset ukkosjohtimet. Hoitokunta jonkin verran vaistoten pitkämielisesti lykkäili vaadittuja korjauksia ja laitteita, sekä onnistuikin siinä. Sotatoimet kiihtyivät sikäli, että taas oli kirkko jätettävä uudelle omistajalle tykistön tuhattua sen kesäkuun 11.-12. päivänä 1944. Kirkkoherra Autereen varaan jäi jälleen lähtökellällä pelastaa mitä kirkon omaisuutta sekavassa tilanteessa pelastettavissa oli.

Olikohan se sattuma että juuri Kivennavan seurakunnan vt. kirkkoherrana oli Otto Viktor Autere (ent. Appelgren) everstiluutn. evp. Vanha Viipurin-Pietarin kauppa- ja sotatiehän kulki Kivennavan läpi, jolloin pitäjällä on perinnöllistä joutua sodan jalkoihin ensimmäiseksi, joten muiden mukana seurakunnan viranhaltijalta vaaditaan tavallista enemmän kylmää omatoimisuutta, että jotain tärkeitä seurakunnankin omaisuutta saadaan mukaan, mikä viimekerrallakin jäi jokseenkin kirkkoherra Autereen varaan, mihin hän entisenä sotilaana parhaalla mahdollisella tavalla sopikin. Jo ensimmäisessä maailmansodassa Venä-

Talvisodassa 1. 12. 1939 klo 16 tienoissa Linnamäen pappilan kaivolla 3. Rajakomppanian viimeiset 7 miestä janoaan sammuttamassa. Taustalla palaa apteekkitalo ja sen takana on kirkko tulossa ja kirkonkellot soittivat viimeisen soittonsa tornista pudotessaan.

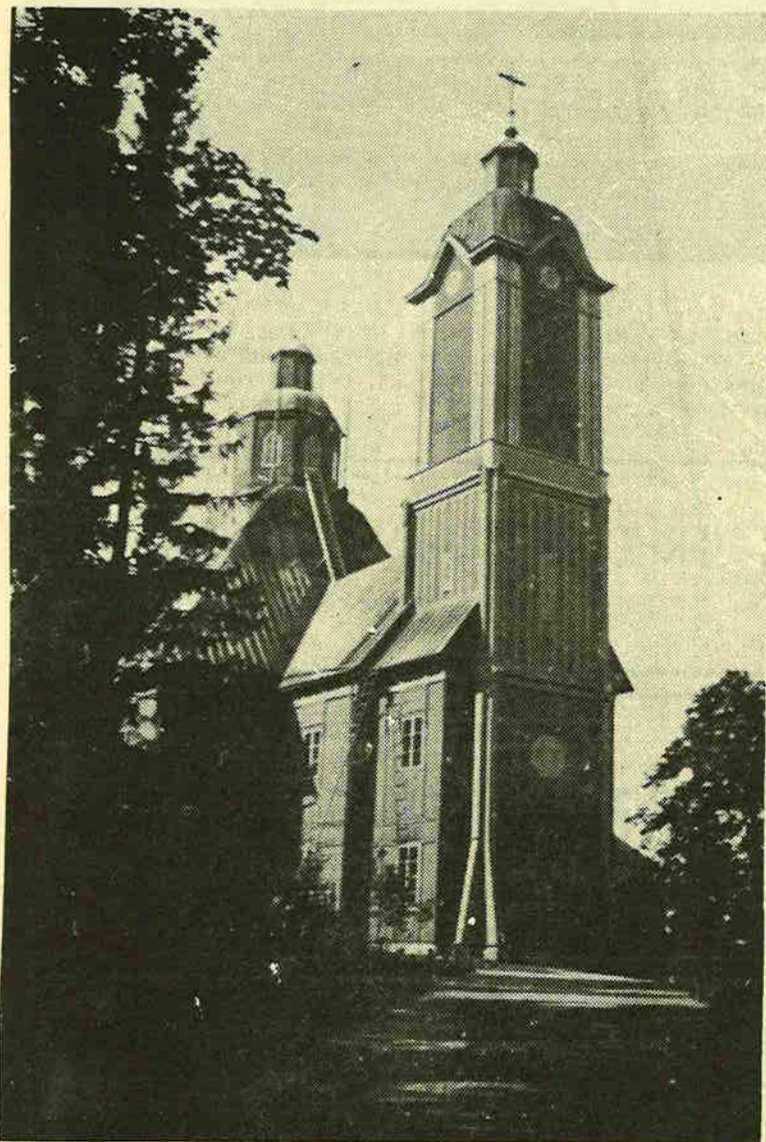
jän armeijassa upseerina haavoituttuaan hän oli joutunut, oman kertomuksensa mukaan, kasaan kuolleena odottamaan viimeistä toimitusta, mutta tajunnan myöhemmin palautuessa löysi itsensä sairaalasta. Toivuttuaan palasi edelleen toimeensa ja vallankumouksen sekoittamassa sekamelskassa palasi Suomeen vapaussoitaan ja toimi ratsuväen upseerina Suomessa. Kuitenkin hän oli kylästynyt, kuten hän sanoi, sotilaan barbaariseen elämään täydellisesti ja 1924 erosi armeijasta ja valmistui sen jälkeen papiksi ollen Kivennavan seurakunnan vt. kirkkoherrana, tohtori J. A. Maunun vetäytyessä vanhuusvuosilleen ennen talvisotaa.

Kirkkoherra O. Autere, vaikka korkeahkona ent. upseerina, oli jonkin verran poikkeus edeltäjistään siinä, että virka-aikojen määrässä hän ei ollut kanslia-asioissa kovinkaan minuttitarkka asiakkailleen, tarpeen vaatiessa kansliatehtäviin hän lähti vaikka pyhä- tai lauantai-iltana osoittamatta vähääkään vastahakoisuutta. Itsel-

tään hän kuitenkin vaati paljon enemmän eikä häneltä sotatilassaakaan puuttunut päättävää toimeliaisuutta. Vaikuttavimpia tapauksia oli siviilihautaus 11.6.1944, jolloin sodan riehuessa Kivennavan hautausmaan lähetytyillä n. 3 km päässä, Rantakylästä hevosella kuljetettiin siviilivainasta muuttaman vanhemman henkilön polkupyörällä ajaen perässä Kivennavan hautausmaalle, jossa tavanmukainen siunaus Autereen toimesta vähääkään sodan metelin vaikuttamatta suoritettiin. Myöskin evakomatalla sattui, ainakin Äyräpäässä, Autereen toimittama seurakuntalaisensa hautaus, jonka haudalle tilapäinen puuristi ja mukana olleiden matkalaisten luonnosta otettu kukkakimppu jäi viimeiseksi muistoksi.

Evakkotaipaleella hän oli varsin tarmokas auttamaan kaikkia, jotka apua tarvitsivat muodossa taikka toisessa ja lohduttamaan surevia. Noin 10.000 henkilöä käsittävä seurakunta, lähes koko Hämeen läänin alueelle jakautuneena, sai kuulla usein, joko asunnoissa, taikka kum-

kin pitäjän kirkossa Autereen saarvoja. Hän ei unohtanut ketään seurakuntalaisistaan, vaan piti entistäkin vilkkaampaa yhteyttä, jota varsin moni kaipasi. Hän ei odottanut keltään seurakuntalaiseltaan ensimmäiseksi tervehdintä, vaan huusi jo kauempaa vastaan tullaessa - päivää Antti tai Jussi - mitä kuuluu. Ei siinä auttanut ujotteilla. Sodan tullessaan tuoman ankan pulan ja puutteen johdosta Autere matkusteli yleisemmin polkupyörällä, jota valaisi syksyn pimeinä aikoina useasti myrskylyhty ohjaustangossa roikkuva. Hän saattoi jonakin sunnuntaiaamuna nousta kivennapalaisessa perheessä taikka pappilan pakarissa heille ja mennä paikalliseen kirkkoon sakastiin ennen jumalanpalveluksen alkua sopimaan yhteisestä ohjelmasta, paikallisen kirkkoherran kanssa saarnan pitämisestä, mikä hänelle hyvin sallittiin. Polkupyörämatkoista pimeiltä luukkailta teiltä kaatuessaan jäi hänelle muun muassa kasvoihin muistoksi näistä matkoista piikkilangan pahoin repimät arvet, mutta mikään ei hänen toimeliaisuuttaan hillinyt.

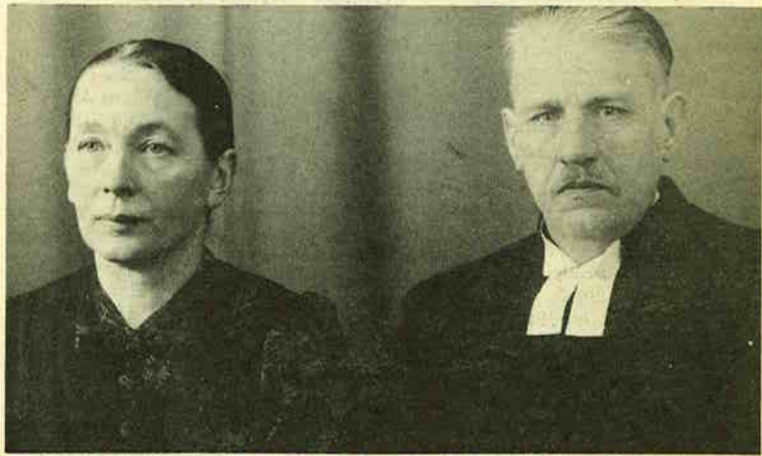
Talvisodassa tuhoutunut Kivennavan kirkko.

KIRKKOHERRA OTTO VIKTOR AUTEREESTA

Sotilasuran jätettyään ja ennen papiksi valmistumistaan oli kirkkoherra Otto Viktor Autere Appelgren Pälksaaren piirimielisairaalan taloudenhoitajana noin v. 1926-29. Paikkakuntalaisille hän tuli tutuksi maallikkosaarnaajana. Aikaisemmin hän oli saanut herätyksen. "Silloin ne sotilasarvonimet, -merkit ja -puku minulta putosivat", kerrotaan hänen sanoneen. Hän tunsu saaneensa kutsun uuteen tehtävään. Edessä hämmötti papin ura. Vapaa-ajat hän käytti itseopiskeluun ja seurojen pitämiseen pälkjärveläisissä kodeissa. Puheet olivat voimakkaita herätyspuheita ja parannukseen kehoituksia.

Kerrankin hän eräissä hautajaisissa kehotteli vainajan omaisia parannuksen tekoon. "Te olette kohdelleet huonosti tätä nyt avonaisessa arkussa lepävää omaistanne, vanhusta hänen eläessään. Ette edes anteeksi ole pyytäneet. Teillä ei kohta ole siihen tilaisuuttakaan, kun hän silmiltänne peitetään. Nyt on viimeinen mahdollisuus." Syvästi järkyttyneinä omaiset polvistuivat arkun ääreen ja pyysivät anteeksi Jumalalta ja omaiseltaan. Tapahtuma vaikutti kaikkien läsnäolijoihin mieliinpainuvasti.

Eräänä pimeänä syysiltana käveli Autere yksin Pälksaaresta 4 km matkan Pälkjärven asemalle. Hä-

Kirkkoherra ja rouva Autere.

nellä oli taskussaan suuri summa rahaa. Tien varrella ilmestyi jostain tienhaarasta kaksi miestä. He kävelivät Autereen jäljessä tietä myöten. Autere arveli, että he aikovat ryöstää hänet. Silloin alkoi hän veisata virsiä ja jatkoi laulua koko matkan. Perille saapuessaan hän huomasi miesten menneen omille teilleen.

Laestadiolaisia uskonveljiä hänellä oli mukanaan monilla matkoilla kodeissa käydessään.

Taloudenhoitajan tehtävän hän jätti hoidettuaan sitä noin kolme vuotta ja muutti Pälksaaresta Turkuun vuonna 1929 aloittamaan jumaluusopilliset opintonsa.

Tultuaan Kivennavalle kirkko-

herraksi v. 1934 Autere tutustui nopeasti seurakuntalaisiinsa. Hänellä oli erikoisen hyvä ihmistuntemus, Kerran nähtyään hän tunsu henkilön ja muisti nimen, kotikylän ja kotitalon. Tämän huomion saivat seurakuntalaiset tehdä yhä uudestaan, vaikka seurakunta olikin niin suuri.

Hänen välittämänsä sana Jumalasta meni perille. Se löysi ihmisyydämet. Erikoisesti rippikouluisten keskuudessa puhalsivat herätyksen tuulet. Siitä pari esimerkkiä.

Kerttu-niminen tyttönen Hartosta oli saanut rippikoulussa ihanan osan seurata Vapahtajaansa. Kesken koulun hän kuitenkin sai-

LIINA PULLIAINEN:

Mannerheim-Liiton Kivennavan osasto

Mannerheim-Liiton Kivennavan osasto perustettiin heinäk. 31. p:nä v. 1925. Perustavan kokouksen puheenjohtajana oli kanslianeuvos Erik Mandelin Helsingistä ja sihteerinä rouva Anna Paavolainen Kivennavalta. Jäseniä oli 20. Osaston nimeksi tuli Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kivennavan osasto, mikä myöhemmin lyhenyi Mannerheim-Liiton Kivennavan osastoksi. Se jakautui: terveydenhuolto-, turvatomien lasten huolto-, vaateus-, maatalous- ja talousvaliokuntaan. Ensimmäinen puheenjohtaja oli kunnanlääkäri Lauri Kallioinen, varalle khra, teol. tri J. A. Manner, siht. rva Eva Anna Paavolainen, rahast.hoit. kaup. Pekka Käätä, muina jäseninä rouvat Eva Kallioinen ja Rosa Forsman, opett. Aino Seppälä, kättilö Amalia Pimiä ja tuomari Pekka Paavolainen.

Kenraali Pajarin lahjoittama ja hänen joukkojensa rakentama Kivennavan terveystalo vv. 1943—44.

Saman vuonna syntyi ompeluseura, mikä toimi talvisotaan asti valmisteen vauvanvarusteita vastasyntyneille, mikä kori lainattiin 4 kuukaudeksi, sekä 4-8 kkn ikäisille, mikä samoin lainattiin 4 kk:n ajaksi. Alkuvarat saatiin myyjäisillä, lahjoituksina, ym.

Kivennavan I terveysisärs Aino Koljonen-Kautto.

rastui. Kuolinkamppailunsa keskeltä hän kertoi kotiväelleen ja tyttöovereilleen, miten ihanaa on odottaa Jeesusta noutamaan hänet. Se oli elävä herätysaarna ympäristölle.

Toisesta jostain myöhemmästä rippikoulusta palaava Helmi tuli entisen opettajansa luo, pani kädet hänen kaulalleen ja kertoi löytäneensä Jeesuksen.

Yllämainitut esimerkit eivät ole ainoita. Yksi ja toinen seurakuntalainen voisi varmasti kertoa lukemattomia tapauksia. Usein ovat hartoslaiset muistelleet erästä keväistä äitienpäiväjuhlaa, jossa kirkkoherra Autere oli juhlapuhujana. Nuorten kuoro lausui runon: Pori palaa. Siinä kerrottiin mummosta palavan kaupungin keskellä rientämässä kirkkoon rukoilemaan. Tuli sade sammuttamaan palon. Kirkkoherra puhui tulipalosta toisessa merkityksessä. On synnin tulipalo, joka sammuu vain taistellen ja rukoillen. Ehkäpä moni kuuli ja sai voimaa jatkaa taistelua uusin toivein.

Kirkkoherra Autere seurasi seurakuntalaistensa vaiheita niin paljon ja niin kauan kuin voi. Erikoisesti hän vieraili kivennapalaisten kodeissa uusilla asuinajoilla. Aikaansa ja vaivojaan säästämättä hän kielteli lohduttamassa kotinsa menettäneitä. Moni evakko sai hänen seurassaan rukoilua kestävyyttä siirtolaisuuden koettelemuksiin.

- "Pienen neiti."

Terveyssisararta olisi tarvittu, mutta osastolla ei ollut varaa palkkaamiseen. V 1929 saatiin kunnalta avustusta ja ensimmäinen terveys. Aino Koljonen (myöh. rva Kautto) otti toimen vastaan elok. 8. p:nä 1929. Työ oli uudisraivausta alueena, koko Kivennavan pitäjää, n. 700 km², asukasluku yli 10.000 henkeä. Linja-autoliikennettä ei ollut eikä osasto omistanut edes polkupyörää. Kävelin kesällä ja hiihtäen talvisin suoritti terveysisärs kotikäynnit kunnan kaukaisimmillakin kulmilla, elleivät ystävälliset ihmiset tarjonneet kyytiä. Sitä kivennapalaisten liikuttavaa ystävällisyyttä terveysisärs Koljonen vielä vuosikymmenten taakkin muistelee. Jos talossa oli hevonen, oli terveysisärs "saattettava". Ja tarjota piti vaikka "paljasta saijua".

Neuvola ja terveysisärsaren asunto oli pieni, 2 h ja keittiö, kaup. E. Eerikäisen piharakennuksessa, missä marrask. 1. p:nä 1929 piti olla ensimmäinen terveysisärsaren ja lääkärin vastaanotto. Ei pelätty tungosta, mutta tuloja oli 40 lasta äiteineen. Noin puolen vuoden kuluttua sai osasto vuokratu kanttori Jantusen talosta tilavat huoneet, mutta se paloi perustustensa myöten ja kunnanlääk. P. Hirvelä tarjosi väliaikaisen paikan, kunnes järjestyi uusi neuvola kaup. Kääpän talosta. Siellä neuvola toimi loppuun asti.

Eri puolilla pitäjää piti terveysisärsaren vastaanottoja niille lapsille, joilla ei ollut tilaisuutta saapua neuvolaan. Hän järjesti myös lastenhoito- ja kodinsairaanhoidokursseja eri puolilla pitäjää. Yhdessä kunnanlääk. Hirvelän kanssa he aloittivat terveystarkastukset kouluilla. Suunnitelman mukaan lääkärintarkastus kerran lukukaudessa ja terveysisärsaren puhtaustarkastukset kerran kuussa, mutta kouluja oli 20 ja lapsia yli 1.200, joten suunnitelma jäi toteuttamatta 100 %:sti. Yhteistyössä opettajien kanssa terveysisärs ja lääkäri järjestivät esitelmätilaisuuksia vanhempien mielialan muokkaamiseksi. Terveysisärsaren luennoi pikkulastenhoitosta, lääkäri kouluikäisten- ja tuberkuloosihuollosta ja opettajat kasvatuskysymyksistä. Huoltotyön seurauksiakin nähtiin V:n 1929 tilastotissa oli synt. 203 h, alle 1-vuotisten lasten kuolleisuus 16 %, v:n 1930 oli s 204 h ja lasten kuolleisuus 7,3 %.

Terveysisärs Koljonen paneutui työhönsä koko nuoruutensa innolla ja lämmöllä. Alkuvaikeudet huomiottaottaen ei ollut ihme, että hän jo v 1932 pyysi eron kivennapalaisten jäädessä kaipaamaan hänen valoisaa olemustaan. Työtä jatkoivat

terveysisärs Irja Vainio v 1932 ja terveysisärs Eeva Poussa v 1932-34. Kun kunta ei vuodeksi 1935 myöntänyt avustusta, oli terveysisärsaren työ lopetettava. Kunnanlääkärit Lauri Kallioinen, Paavo Hirvelä ja Martti Lunnas antoivat kukin aikanaan oman tärkeän panoksensa osaston työssä ja olivat puheenjohtajainakin vuorollaan.

Työ kaikissa osaston valiokunnissa jatkui, kunnes syksyllä 1939 alkanut talvisota ne keskeytti.

Takaisin Kivennavalle

Vuodesta 1941 alkoi kivennapalalaisia saapua takaisin vallatulle kotiseudulle. 10.000 lähteneestä vain 6.000 sai palata takaisin. Umpeenkasvanein oijn toivotti rikkaaruohon valtaama pelto perkaajansa tervetulleeksi. Eikä maanviljelys ollut vaikein ala, missä oli alettava alusta. Edellä kulkeva armeija oli asuttanut ehjät talot. Ent. omistaja sai tyytyä "lähseimeksi" kotinsa aittaan, saunaan, kellariin, navettaan, jos sellainen oli, tai korsuihin, parakeihin, ym. Asuminen "armeijan jaloissa" eli sekaisin sotaväen keralla sisälsi puhtaasti fyysisiä vaaroja pikkulapsille ja kouluikäisille - psyykkistä puhumattakaan. Lääkäntähdälyksen komennuksella kulki armeijan askelissa ns "terveysarmeija" suopalla, vedellä ja harjalla valmisteen elintilaa saapuville siviileille. Tällaisella komennuksella terveysisärs Kirsti Karvonnenkin (myöh. rva Saarikoski) saapui ensi kerran Kivennavalle v 1942. Tuli - näki - jäi! Asui ensin Kirkonkylän marittamajalla, mutta sai sitten asunnon "hullulasta" (mieliasairaala), minne sijoitettiin neuvolakin. Osaston työ oli aloitettava alusta, paitsi mielialan muokkausta ei tarvittu, sillä äitien mieli ei ollut päässyt rikkaruohottumaan. Tammik. 18. p:nä v 1943 saatiin jo kokoon johtokuntakin. Syyskesällä samana vuonna kenraali Pajari lahjoitti Kivennavan kunnalle rakennuttamansa ajanmukaisen terveystalon, jonka luovutustilaisuudessa syysk. 19. p:nä 1943 olivat kutsuvieraina kenraali Pajari seurueineen sekä rakentajat. Ahjärven kentäsairaalaan saatiin neuvolalääkäri, jolle palkan maksoi Mannerheim-liitto, joka kalusti terveystalonkin. Vajaan vuoden ehti talo palvella kivennapalaisia.

Nyt oli terveysisärsarella apunaan polkupyörä liikkussaan kunnan eri kulmilla ja vv 1943-44 liiton palkkaama kodinhoitaja Helvi Inkini omalla työpanoksellaan ja polkupyörällään. Nyt tulivat koululaisten terveys- ja puhtaustarkastusten lisäksi olosuhteiden sane-

lemat kurkkumätä-, isorokko-, lastentauti-, ym rokotukset sekä epidemian yllättäessä taistelu näiden torjumiseksi. Myös syöpäläiset asettivat omat ongelmansa niissä oloissa. Samoin kuin edellisen terveysisärsaren aikana järjestettiin lastenhoito-, äitiys-, morisuskursseja ja tyttöpäiviä terveysisärsaren, lääkärin ja opettajien sekä marttaneuvojan yhteistyönä.

Vapaa Huolto, Suomen Punainen Risti, Mannerheim-Liitto, Viipurin sairaanhoitajatar koulu, diakonissalaitos, ym kokivat auttaa Kivennapaa eikä tässä päätenyt vanha sananparsi: "Mitä useampi kokki, jne.", sillä Kivennapa kohosi tuhkastaan monen auttavan käden voimin. Ennätpä tähän apukilpaan ruotsalainen kummikuntakin.

Toistamiseen päättyi terveysisärsaren ja neuvolan työ Kivennavalla kesäkuussa 1944.

»Kolmas kokoaminen»

"Kolmais kertaha se toooe sannoo", kivennapalaisittain. Kolmannen kokoamisensa koki Mannerheim-Liiton Kivennavan osasto v 1946 maaliskuun 3. p:nä vuosikokouksessa. Mikään entinen työmuoto ei tullut kysymykseen enää, sillä kivennapalaiset olivat "hajasijoitetut" 20 kunnan alueelle Hämeeseen. Nyt oli tärkeintä ns yhteyksien ylläpitäminen. Niinpä johtokuntaankin valittiin eri pitäjissä asuvia. Puheenjohtajaksi Fuli Mikko Reinikainen Hauholta ja sihteeriksi maisteri Marita Eerikäinen Pälkäneeltä. Osasto jakoi lapsirikaille perheille mm 17 kpl siitoslampaita, 200 kpl puutarhatyökaluja ja maatalouskerhoissa työskenteleville, sairausavustuksina vaikeissa lastensairautsapaiksissa n 30.000 mk, opintoavustuksina 20.000 mk, Marsalkan muistorahastoon 1.000 mk ja patsasarahastoon 5.000 mk. Jo 30-vuotisen toimintansa merkkipaalulla osasto harkitsi työn lopettamista ja varojen siirtämistä Kivennapa-Säätiölle, missä ne osaston valvonnassa käytettäisiin lasten ja nuorten hyväksi muodossa, mikä palvelisi osaston päämääriä. V 1960 tämä toteutettiin.

Valka johtokunta kantokkin suurimman vastuun, niin jokainen osaston 350 jäsenestä on kuin siltoihin loimi siinä kulttuurikokouksessa, mikä yhdistää menneet tuleviin - siihen uusi aika luokoon uudet kuvaraitansa uusin värein ja kuvioin.

Ruotsalaiset kummikunnat

olivat Hässelholmin kaupunki ja Stolbyn kunta. Keskeisenä henkilöinä siellä oli vapaaherratar Helene Leijonhufvud, joka kerran kävi kivennapalaisia tervehtimässä v 1944 heidän sijoituskunnissaan, mutta jo v 1943 kävivät khra Albin ja tukkukaup. Almer ja hänen rouvansa kanslianeuvos E. Mandelinin opastuksella tutustumassa sodan hävittämään ja uudelleen elpyvään Kivennapaan, mikä valloitti heidät kokonaan. Siitä alkaen on yhteys jatkunut. Ensimmäisenä yhdysmiehenä oli fil. maist. Marita Eerikäinen ja hänen jälkeensä kouluneuvos maist. Erkki Paavolainen.

V 1944 tuli Ruotsista raha- ja tavaramäärätyksiä, vv 1945-46 jalkineita ja vaatteita, v 1947 vauvan tarvikkeita ja makeisia, v 1948 tuli 500 pak. Ridgway-kahvia myytäväksi sekä 3.000 sokerikruunua, mitkä talletettiin Lastenlinnaa hoidettaviksi joutuvien lasten hyväksi. Samaa tarkoitukseen tark. E. Erikson asetti 1.000 kruunua Lastenlinnaa vihkiäisissä. V 1949 Kivennavan seurakunnan lopetta- jaistilaisuuteen saatiin 30 kg kahvia. Kiitokseksi ovat kivennapalaiset lähettäneet adresseja, mm 365 koululaisen omakätisellä nimikirjoituksella ja toisen 400 kivennapalaisten nimikirjoituksella varustettuna, 2 kpl Kivennavan kirkkoa esittäviä puuveistoksia (majuri T. Pyykön käsialaa), uudet kuvaramamat molempien seurakuntien kirkkoihin, Ilmari Pimiän runoteoksen sekä muitakin suomalaisia arvokkaita kirjoja. Merkkipäivinä, vuotuisina ja kansallisina juhlapäivinä on puolin ja toisin vaihdettu tervehdyksiä, adresseja, muistoesineitä, ym. Syysk. 19. p:nä 1951 "Pohjolan päivänä" vieraili kouluneuvos Erkki Paavolainen ruotsalaisissa kummikunnissa.

LIINA PULLIAINEN:

KIVENNAPA - KOTISEUTU

Näen sinut, kotiseutuni, rinteellä rauhattoman rajan! Sametinpehmeät kukkanurmet ja niityt näen valkokuikon, kevätseikon ja päivänkakkaran kirjominä. Näen kovikot vihreine varjoineen ja kaitaisine karjapolkuineen, mansikkahot, puolukkakankaat, suot ja summattomat korvet näen miesmittaisine vaupukkahekoineen, missä alla pehmeä karhunsammal upottaa kulkijaa.

Näen mutkaiset tiet ja polvekkeiset polut, mitkä mäeltä mäelle noustun, lehdestä lehtoon lymyten, soiset seudut kaartaen vaihtelevalla salaperäisyydellään kulkijaa kiehtoen matkan nopeasti taitevat.

Näen joet kohisevin koskin ja seesteisin suvanoin, joiden vilpoisessa vedessä saa kalastaa ja keräillä simpukan helmiä. Joen poukamassa vanhan myllyn näen jauhoisin seinin ja puisin vesirattain jauhamassa jokapäiväistä leipää oman pellon antimista. Samat joet riehakaassa kevättulvassa näen, jolloin vahtoiset harjat ruskien ryntäävät yli entisen uoman sa - kumun kuulussa kautta kymmenien kilometrien.

Hiekkarantaiset järvet näen virkistävin sylin helteisinä kesäpäivinä houkuttelevan ja peilittävän pinnoin kuutamoina iltoina kutsuvan haaveverkkujen virittelyn. Näen myös monet salojärvet tummien metsien sylissä neitseellisen

kainoina erämiehelle esittäytyvän. Näen huimaavat mäet lumisine latuineen, joita on nautinto suksin sujautella huurteisten oksien alitse työssä, huvissa tai kiihkeässä kilvassa.

Näen L i n n a n m ä e n, missä vuosisatoja sitten sijaitti rajalinna, mistä monta käskyä kävi kiuruhtamaan kamppailun kotiseudun omistamisesta, ja missä viimeisenä kohosi kirkko kertoen: - "Jumala onpi linnamme".

Monet muutkin mäet näen: Polviselän, Joutselän, Multalan, Rasalanmäet, Kekrolan, Kalmoinmäen, Tiemäen, Siiranmäen, ym. Näille mäille varottavat vainoalkeat syttyivät silloin kun rajarauhakuu, kun isät, pojat, veljet, sulhot riensivät rinnan vainolaista vastaan, kun pilloperitit kaukaisen korven kohdussa suojaavan sylinsä aseettomalle perheelle aukasivat. M a j a p e s ä t I k o l o s s a j a P a t r i k i l l a , T a l l i (i) k o r p i Siiranmäen lähellä, M a i j o i n p o h j u k k a (majojen) Ylentelässä ym nimet vielä vuosisatojenkin kulluttua kertoivat tuosta ankeasta ajasta.

Ylinnä mutta näen Siiranmäen kotimäen, missä penikulminkatse kantaa joka ilmansuuntaan yli taajaan asuttujen kylien, metsien, soiden, oh kolmen kirkon, Valkjärven, Muolaan, Kivennavan kirkon, jonka kellojen kaiku kuuloina pyhä-

Kun autoliikenne valtasi Kivennavan maanteitä

Milloin lienee ensimmäinen auto Kivennavan tietä kulkenut, ei ole tarkkaa tietoa. Kuitenkin ennen ensimmäistä maailmansotaa niitä oli alkanut ilmestyä, kun pietarilaiset pohat ajelivat viikonlopun viettoon Imatralla. Auto oli jo silloinkin pikkupojille ihastus ja aikuispojille houkutus. Niinpä 1920-luvulla valtasi kova autonostokuumme kivennapalaisyttä. Tällä autovillityksellä oli huonona puolena se, että moni maatila joutui suuriin velkoihin ja jopa vasaran alle. Silloin autot olivat suhteellisen kalliita ja "hankinnat" siihen aikaan heikot.

Tietyvästi ensimmäinen linja-autoilija oli Sihvo, joka kesällä 1924 ajoi Lipolan ja Raivolan väliä. Seuraavana vuonna oli yrittäjiä jo useampia. Ahjärveläinen Juhon Pyykkö aloitti 12 hengen autolla liikenteen linjalla Ahjärvi-Kivennapa-Viipuri. Samoin Kurkelan kylästä oleva Edvard Lensu liikennöi 20 hengen Fordillaan Joutselän ja Terijoen väliä. Lensulle tuli kilpailijaksi samalle linjalle koivistolainen liikemies. Kahdelle autolle ei riittänyt kannattavuutta ja niinpä Lensukin lopetti ajot vajaan vuoden kuluttua.

V. 1926 tuli mukaan Edvard Eerikäisen linja-auto Kivennavan-Raivolan välille. Eerikäisen linja-auto liikennöi myös Kivennavan-Viipurin linjaa pari vuotta.

Vuonna 1927 hankki Juhon Pyykkö 21 hengen linja-auton, joka kulkui linjalla Lipola-Kivennapa-Viipuri vuoteen 1935.

Mainittakoon vielä Juhon Pyykkön hoitamat linjat Raivola-Kivenna-

pa-Joutselkä vv. 1927-32 ja Viipuri-Kyyrölä-Muolaa-Karkeala vv. 1928-35. Kilpailu linjoista oli kovaa ja niinpä Pyykkökin kovilla otteilla pakotettiin lopettamaan ja liittymään vuonna 1935 perustettuun Kannaksen Matka-auto OY:öön, joka hoitikin kaikki Kivennavan alueella toimivat linjat talvisodan alkuun.

Matkailu oli jo 1920-30 luvulla muodissa. Kun silloin ei pyhäpäivinä ajettu linjaa, kyydittivät autoilijat matkailijoita kesäpyhinä. Matkailun kohteista oli noihin aikoihin suosituin Imatrankoski.

Silloin ennen vanhaan ei pienen asian takia lähdetty kaupunkiin itse, vaan pyydettiin autonkuljettajaa tuomaan milloin mitään. Juhon Pyykkökin joutui vuosien mittaan toimittamaan Viipurin matkoillaan monenlaisia tehtäviä, piti olla oppaana pukujen ostajille, joku tarvitsi ruusuntippoja ja häitä vartenkin piti toimittaa juotavaa, näin muisteli Seppänen Jussi.

Seppänen kertoi myös että sen ajan autot eivät olleet niin vaativia maaston suhteen, Heikkosen Mikon Fordin meni vain loikkaamalla Raivolan tiellä kaatuneen puun yli, kun ei sitä jaksettu pois nostaa.

1920-luvulla alkoi kuorma-auto- ja ilmestyä Kivennavan maanteille. Ensimmäiset autot ajoivat lankkuja Porthanin sahalla Raivolaan. Hevosmiehet saivat väistyä puutavaran kuljetuksesta maanteillä ja moni hevosmies ostikin auton.

Vilkas puutavaran kuljetus antoi leimansa 30-luvun maantiekuvaa. Kuljetettiin ropsia, halkoja ja tuk-

keja Raivolaan ja Terijoelle, sekä tukkeja Kopperin sahalle.

Kivennavalla oli paljon metsiä ja puutavaran käyttö lisääntyi. Ja tähän puutavaran kuljetukseen tarvittiin enemmän autoja. 30-luvun loppupuolella oli Kivennavalla useita kymmeniä kuorma-autoja. Kuorma-autoilijoina toimivat mm Viljam Räikkönen, Pyykkön veljekset, Mörön veljekset, Hallisen veljekset, Eino Seppänen, Henttisen veljekset, Eino Pohjalainen, Akseli Bergholm, Savolaisen veljekset, Tauno Salakka, ja Väinö Termonen.

Jooseppi Porvali, joka Kivennavan kirkonkylässä piti majataloa, huomasi että autolla on mukavampi kuljettaa matkustajia kuin hevosella, ja siitä alkoi henkilövuokra-autoliikenne Kivennavalla. Hänen lisäksi ainakin Antti Mörö ja Niilo Kekki olivat tässä ammatissa.

Edvard Lensu muistelee että jo ensimmäisen maailmansodan alkuaikoina oli liikemies Parviainen harjoittanut jonkinlaista henkilöautoliikennettä Terijoen aseman ja ja sieltä 10 km päässä olevaan Metsolaan rakentamansa lomakylän välillä. Parviainen oli kauniille hiekkarannalle rakentanut huviloita, joita hän vuokrasi Pietarista tulleille kesävieraille.

Nykyisin Hauholla asuva 62-vuotias entinen autoilija Eino Seppänen, kotoisin Kivennavan Tirttulan kylästä, kertoi liikenneoloista, että hän v. 1927 aloitti viiksifoordilla kuorma-autoliikenteen Kivennavalla, alkusi puutavarakuljetuksia eri rautatieasemille ja jopa erikoistavaraa Viipuriin. Autojen kehittyttyä nopeasti paremmiksi niitä vaihdettiin uudempiin ja vuonna 1934 ei yhdellä autolla ehditty enää ajaa kaikkia ajoja. Oli hankittava toinenkin. Ajoa oli riittävästi, kuten kauppatavara-ajoa keskusliikkeistä ja Viipurista suoraan Kivennavalle, "vie menen - tuo tullen". Kuljetukset olivat verraten tuottoisia, joskaan ei voinut puhua mistään kahdeksan tunnin työaikalaisista.

Talvisotaan keskeytyi tämänkin kuormaliikenne kuljetuskaluston jouduttua armeijalle. Vuonna 1947 jätiin autohommat jäätyäni maanviljelijäksi, sanoo Seppänen. Jo 70-vuotias autoilija Antti Mörö Mäntästä taas muistelee seuraavasti silloisia liikenneasioita. Veljekset Mörö Ahjärven kylästä aloittivat 1926 linja-autoliikenteen Valkjärven Karkealasta Viipuriin, sekä samalla verraten laajan kuorma-autoliikenteen koko Kannaksen alueella, kuljettaen puutavara ja rakennusaineita tietyillä. Samoin myös syksyisin kuljetettiin runsaasti puolukkaa etenkin Raivolaan.

Veljekset Mörön autot pitivät myös huolen siitä, että talvitiellä Kivennapa-Liimatta (Viipurin kaupungin rajalla) ja Kanneljärvelle pysyivät auki. Tätä ajoa kartutti yli 100 km. Oli tapana sanoa, että Mörön aurat lähtevät liikkeelle pyryn kanssa samalla hetkellä. Ottaen huomioon silloisen aurasalkuston kehittymättömyyden oli työsaavutus erinomainen.

Talvisodan sotkiessa rauhantytöt veljekset Mörö joutui luopumaan kahdesta linja- ja kuorma-autosta ja yhdestä henkilöautosta armeijan käyttöön. Vuonna 1941 vanhin linja-auto oli anottu vapaaksi siviili liikennettä varten ja saikin 1942 luvan aloittaa jälleen liikenteen, aluksi Viipuri - Väärämäki (Muolaa) reitillä, jota sotilasviranomaiset jatkoivat sitten Kivennavan kirkonkylään ja Ahjärvelle asti.

Liikenne jatkui aina kesän 1944 suurhyökkäykseen asti, jolloin se olosuhteiden pakosta loppui. Sodan jälkeen oli vanhin veljeksestä, Antti, ensin Kangasalalla pirssimie-

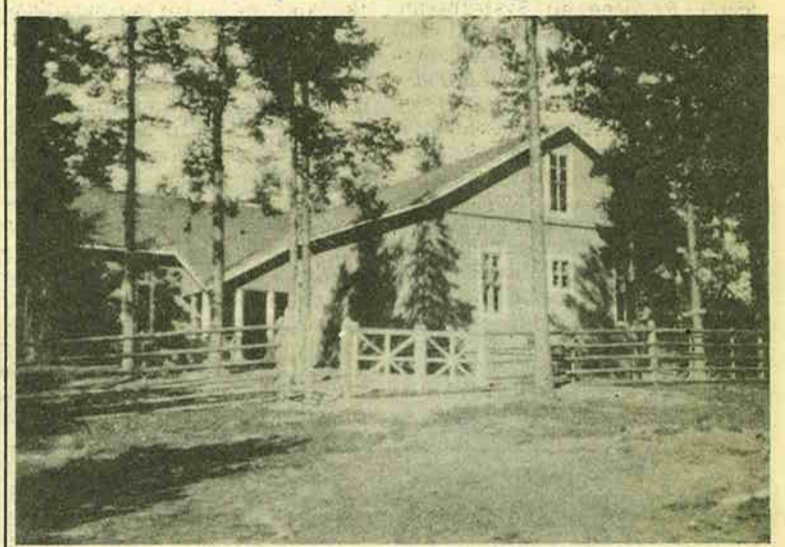

Juhon Pyykkö v. 1927 uuden 21 hengen »Studebakerinsa» vierellä. Tällä autolla liikennöitiin linjalla Lipola - Kivennapa - Viipuri vv. 1927-35.

henä, siirtyen sitten Mänttään, jossa jatkaa autoilijana edelleen. Osa veljeksestä jäi maanviljelijöiksi ja nuorin Arvo siirtyi Ouluun saaden siellä linja-autoliikenneluvan. Tällä hetkellä on tällä yhtiöllä 17 linja- ja turistiautoa ajossa. Omistaja itse ajaa pääosaltaan turistiautoja koti- ja ulkomaille. Mainittakoon vielä, että nämä veljeksestä oli 1939 sodan aikaessa reser-

vikorpraali, mutta oli sotien päätyttyä yliluutnantti ja Mannerheimin ritari.

Vuodesta 1928 Talvisotaan asti harjoitti autoilija Toivo Sallinen kuljetusliikettä Kivennavan Ahjärven kylästä käsin, ja jatkuu liike nyt Yhtymä T. Sallisen nimellä entisestään laajentuneena Kangasalalla. Toimitusjohtajana toimii perustajan poika Olavi Sallinen.

Kaukasamon ja Miettälän Kirjastoseuran talo oli laatuaan ensimmäinen Suomessa.

KAUKSAMON JA MIETTILÄN KIRJASTOSEURA

Kivennavan ns "ylämaihin" kuuluva Kaukasamon kylä joutui naapurikylänsä Miettälän kanssa näyttelemään varsin huomattavaa osaa maailman seuraliikkeiden historiassa perustamalla Suomen ensimmäisen Kirjastoseuran.

Jo edellisellä vuosisadalla olivat nämä kylät osoittaneet riipettä yhteistoimintaa perustamalla torvisoittokunnan, mikä puhalteli ahkerasti opettaja M. Timosen johdolla. Tämän vuosisadan puolella löysi tiensä näihin kyliin - kuten kaikkiin muihinkin kyliin Kivennavalla - opintokerho-harrastus. Pidettiin kerhoiltoja, luettiin käsiteltäväksi otettua kirjaa, väliin määrättyä väliin vapaaehtoisesti valittuja, keskusteltiin luetun johdosta ja laulettiin kansanlauluja. Kirjain avautui nuorille ja sytytti tiedonjannon, kunnes v. 1922 lausuttiinkin Kirjastoseuran syntysanat, jotka aikanaan johtivat seuran perustamiseen.

Torvisoittokunta puhalteli "viimeisiä henkiään", so suunnitteli toimintansa lopettamista johtajan puutteessa. Sen se tekikin ja lahjoitti varansa nuorelle alkavalle Kirjastoseuralle. Järjestettiin myös iltamia ja kesäjuhla varojen keräämiseksi, ja ostettiin kirja. Kustannusliikkeet lahjoittivat kirjoja ja valtio myönsi vuotuisen avustuksen. Kirjasto sijaitsi vuorotellen kumpaisenkin kylän eri taloissa. Ensin se oli Miettälässä Toivo Savolaisella, sen jälkeen

Kaukasomolla Mikko Pohjalaisella. V. 1927 heräsi voimakkaana ajatus oman talon rakentamisesta huolimatta käyttövarojen vähyydestä. Uskoa oli.

Talon tontti saatiin Antti Myllärisen perill. lahjoittamana, kaunis männikkömäki em kylien välillä maantien varrella. Osuuskassa myönsi rakennuslainan, valtionavustus saatiin hirsinä, joita taloilla vedettiin kruunupuustosta. Syksyllä v. 1928 oli talon vihkiäisjuhla. Talo ei ollut silloin vielä aivan valmis, oli tehtävä laajenus-, sisustus- ym töitä, mutta sitten olikin kylässä maan ensimmäinen "Kirjastoseuran talo".

Talosta muodostui kahden kylän nuorisoinen vapaahetkien koti. Sunnuntaisin sinne kokoontuivat kirjvoja lainaamaan ja joskus tultiin arki-iltoihin keskustelevaan ja suunnittelemaan seuran vastaista toimintaa. Seuran kirjastossa oli n. 2500 nidettä. Seura laajensi toimintaansa perustamalla lainaus-asemia Korpikylään ja Lipolaan, joissa kuukausittain pidettiin 150 nidettä. Lainaajia oli vuosittain n. 5000.

On selvää, että upea Kirjastoseuran talo oli kaukasomalaisille ja miettäläisille eräänlainen ylpeyden aihe. Aluperin talo oli kooltaan 17 x 17 m, myöhemmin lisättiin 6 x 17 m:n siipi, johon sijoitettiin ravintola, vahtimestarin asunto ym. Talo oli varustettu lämmityslaitteilla sekä maalattu. Maine tästä

aamuina kantoi kautta 14-kilometrisen matkan aina kotipihoille asti. Idän ja kaakon suunnassa katse naapurivaltakunnan laajat asumattomat alueet tapaa. Talvisella taivaalla sen miljoonakaupungin, Leningradin valot välkehtivät (Pietarintulet) ja mereltä sekä Kronstadtista valonheittäjien jättiläiskilat kotimäkeä pyyhkivät ristiin rastiin, ukkosenjyrinän kaltaisena taukoamattomana kumuna kuuluu Yhinmäen ja Kronstadtin patterien jokapäiväinen harjoittelu. Kirkkain kesäaamuina Suomenlahden etelässä ja Savannon vedet pohjoisessa auringon nousun aikana autereassa kangastuksena kiiltelevän näen.

Asumukset näen mäillä ja laaksoissa puutarhojen keskellä ympärillään pehmeämuultaiset pellot, missä arjen aherrus käy. Saroilla syksyn keltaiset kuhilaat näen ja riihiin vaaleat sauhut kuin kiitosuhrin suitsutukset. Asumukset lauantai-illat näen pestyin lattioin ja lämpöä uhoavin uunein, saunakirkkain kasvoin ja puhtain paidoin näen väen nauttivan kotoisesta rauhasta.

Pyhäpäivän kirkkomatkat näen, talvisin läpi lumisten taipaleitten ajaen, kesällä kilpaa kera auringon nousten, jalkaisin kautta kastekesteon ahon kiirehtien oikoteitä. Kirkonmäellä kultaisen ristin näen kimmeltävän korkeimman tornin kiireellä - avatut ovet näen ja himmeän holvin alla rukouksen painu-neet päät. Näen pyhän puiston kirkon ympärillä. Siellä sukupolvet ennen meitä eläneet nyt paasien- sa alla tai lahonneen puuristin tai korkeaksi ylennetyn puun varjossa maatuvat. Portin pielessä näen nurmettumattomalla hiekalla valkoisten ristin taajat rivit haastamassa nuoresta uhrista.

Näen myös heimoni helteisessä arkityössään, kuka kuokki ja auroin taistelemassa riittoisan leivän puolesta, kuka taas henkisin ase-in ja aattein tietämättömyyttä poistamassa sivistystä lisäen. Näen henkisen ja aineellisen kulttuurin yhtyvän vapaissa valistus-

harrastuksissa alkaen aatteellisista opintokerhoista, raittius-, nuoriso-, voimistelu- ja urheiluseuroista, työväenyhdistyksistä, maatalous- ja marttakerhoista lasten kasvatihakerhoihin asti, missä arkinen aherrus tuotiin näyttelyihin jopa palkinnoille. Näissä kaikissa vapaissa riennoissa samoin kuin kunnan virallisissa toiminnoissakin näen heimoni so-puisan karjalaisen huumorin merkeissä. Kenellä se lahja näytäksen räiskyvästä ilona pulpahtelevan, kenellä pinnan alla piilevänä hyvänsuopuutena, mikä riisti riidalta aseet, katkoi kiukulta kärjen, sammutti vihan, rakensi rauhaa.

Näen laulun, tuon heimoni herkkyden kuvastimen synnyttämät monet kuorot kertomassa kuulijoilleen: "... on laulun runsautta, kylvämättä kasvavaa." Eikä vain kuoroissa laulettu, vaan jokainen paimenpoika ja -tyttö heläytti ilmoille ilonsa tai purki pahan mielen lauluun karjansa kera saloja samoten. Lauluun nuori ihminen yksinäisen kaihonsa kätki, laululla onnensa ilmaisi. Laulaen äiti lastaan uuneen tuuti, rukkiaan polkee tai askareissaan aittapolulla liikkuu. Laulua hyräillen isä pellolla auran päässä astuu tai matkoilla pitkiä taipaleita taittaa. Lauletaan yksin ja yhdessä, kotona, kirkossa, kerhoissa ja seuratuissa, kisa-kallioilla ja työn äärellä, ilossa ja surussa, häissä ja maahanpanijaisissa. Laulut ne kaikessa pohjasa-veleena soivat.

Näin kulkevat kuvat kuin filminauhalta, kunnes huomaan - Kivennapa, kotiseutuni, olet enää kuin kaukainen kangastus kesäaamuina Suomenlahden tai Savannon yllä. Muistojeni valonheittäjän kiila vain pyyhkäisi kotimäkeä jättäen sen kaiken menneisyteen, historiaan, arkistoihin. Mutta heimoni herkkää palveluaitista mieltä, laulun, soiton ja runon rakkautta, hilpeää huumoria, työn iloja sekä esivanhempiemme uskoa, niitä emme arkistoi, ne elävänä virtana annamme solua tulevien sukupolviin.

Lintulan lahjoitusmaa ja kruununpuistot

Lintulan eli Kivennavan lahjoitusmaa käsitti koko Kivennavan pitäjän, johon silloin kuului myös Terijoki, yhteensä noin 75 000 ha. Tsaari Pietari lahjoitti pitäjän ensimmäisen kerran jo v. 1710 Viipurin linnan komentajalle Matvej Nejeloville, ja maa kulkui sitten kädestä käteen joko perintönä tai ostojen kautta niin että se 170 vuoden donaatioaikanaan ehti olla 18 omistajalla. V. 1741 perusti maan silloinen omistaja Shepelev Lintulaan hovileirin ja keskitti koko lahjoitusmaan hallinnon sinne — siitä nimi Lintulan lahjoitusmaa. Kivennapalainen talonpoika joutui tiloillaan vuokratilaisen eli lampuodin asemaan, jolla oli tilaansa vain hallintaoikeus, sekin monasti vuosikymmenien vieressä oli erittäin kyseenalainen. Usein on puhuttu — ehkä romantisoivassa mielessä — lahjoitusmaajuudesta. Kivennapalainen talonpoika ei kuitenkaan koskaan ole ollut orja, vaikka esim. Katariina-keisarinna aikoihin lahjoitusmaiden kauppariisujen sanamuodoissa kummitelevätkin sanonnat »sielujen» myymisistä. Ne olivat vain vallitsevia lahjoitusmaiden sanontoja Venäjällä, jossa täydellinen maaorjuus oli voimassa. Suomalainen talonpoika säilytti aina oikeuden ajaa asioitaan tuomioistuimissa isäntiään vastaan, valittaa väärinkäytöksistä aina hallitsijaan saakka eikä häntä voitu myydä yksilönä. Kivennavalla oli tosin orjakin: Systerbeckin asehtaalalle ja Raivolan rautaruukille Venäjältä siirrettyjä maaorjia.

Kun Lintulan lahjoitusmaa v. 1820 joutui Rajajoen eli Systerbeckin asehtaan omistukseen, tuli siitä suoraan Venäjän valtion omaisuutta. Ehkä juuri siksi siellä ei menety mielivaltaisuudessa ja verojen kiskonnassa sellaisiin kohtuuttomuksiin, joista muilla lahjoitusmailla puhutaan, esimerkkinä pahamaineiset Puhjärven Taubilan ja Valkjärven Veikkolan hovit.

Kivennapalaisille muodosti suurimman vaaran jo silloin Pietarin, Venäjän silloisen pääkaupungin läheisyys. Epäselyä raja ja Suomen vastainen politiikka johtivatkin 1800-luvulla toistuvasti suunnitelmien raja-alueiden takaisin Venäjään liittämiseksi. V. 1864 erotet-

tiinkin Rajajoen asehtaan alue 13,5 km², mistä korvauksena Suomi sai Tarton rauhassa 1920 Petsamon. Paitsi tätä Venäjään liittämistä muodosti Pietarin läheisyys toisenlaisenkin vaaran: se houkutteli helpoilla ansiotuloillaan talonpoikia jättämään kotiseutunsa. Nekin jotka jäivät, vieraantuivat maanviljelyksestä ja elivät ikään kuin Pietarin "siivellä". Sinne kelpasivat kaikki kotitalous-, karjatalous- sekä luonnontuotteet. Tämä maasta irtaantuminen ja jättäminen venäläisten kesäasutuskohteiksi rajan mentyä kiinni ja kun tuli pakko saada leipä pellosta. Mitä taas tulee metsiin, jotka

yleensä ovat pelastaneet silloin kun pelto on pettänyt, niiden kohtalot olivat lahjoitusmailla yhtä monivaiheiset kuin ihmistenkin. Metsien tähden saivat talonpojat raippon ja Lintulan hovissa, metsien perusti Suomen valtio lahjoitusmaiden ostot ja metsien takia kävivät talonpojat sitkeää epätasaista oikeustaistelua itsenäisyyden ajalla Suomen valtiota vastaan.

METSÄT ASEHTAAN OMISTUKSESSA

Juuri hyvien metsien tähden osti Systerbeckin asehtaan Lintulan lahjoitusmaan. Tehdas tarvitsi puuta ja turvataksensa sen jatkuvan saannin lähitiensiltä aloitti se mitä ankarimman valvonnan alueen metsissä. Tähän se sai oikeuden Nikolain säännöksellä v. 1830, joka oleellisesti lisäsi asehtaan palkallista valtaa. Hovileirin "hallitsijaksi" tuli hovin vouti eli moisniekka, jonka käsissä oli alueen oikeudenhoito suurimpia rikoksia lukuunottamatta. Moisniekan ranskautuimenneimet olivat häätö, raipat tai sakot. Häätö oli hyvin yleinen: ei tarvittu muuta kuin luvaton puiden otto metsästä, voudin epäsuosioon joutuminen päivätöissä tai naapurikateudesta johtuva kantelu hoviin. Alueelle lisättiin kolme ylimääräistä nimismiestä panemaan tuomiot täytäntöön, ja metsien vartioksi tuotiin kasakoita.

Alueen metsät - siis talonpoikien omat metsät - julistettiin Venäjän kruununpuistoiksi, joista lampuodit saivat ilman tehtaan hallituksen lupaa ottaa vain tuulenkatoja ja kuivuneita puita. Lupia taas myönnettiin niukasti, vain 20-30 runkoa vuodessa taloa kohden. Samoin kiellettiin kaskenpolto ja suoviljely - kannattavimmat viljelystavat, sillä 2/3 viljasta saatiin kaski- ja suomailta. Kaskeaminen ei sentään loppunut, sillä alueella sattui hämmästyttävän runsaasti metsäpaloja - käräjillä käsiteltiin vuosittain 20-30 paloa. Myös metsänvartijakasakat lienevät olleet helposti lahjoitavissa. Tämä pakollinen "luonnonsuojelu" johti siihen, että Kivennavan nopeakasvuiset metsät kasvoivat läpitunkemattomiksi aarniometsiksi, jotka puun arvon noustessa tekivät vuosisadan lopulla lahjoitusmaan lunastuksen Suomen valtiolle mahdolliseksi.

Asehtaan aikaisesta verotuksesta mainittakoon, että se suoritettiin sekä rahana että päivätöinä ja rahdinajona. Vuosisadan puolivälissä laaditun tilaston mukaan sai asehtas Kivennavasta tuloja

vuodessa 1562 ruplaa rahana, 1362 rahtimatkaa Pietariin ja Systerbeckin tehtaalalle sekä 10246 mies-työpäivää, mikä rahaksi arvioituna teki 2663 ruplaa. Kiuru mainitsee Kivennavan historiassa, että vero oli yhden vakan tilalta 24-30 työpäivää vuodessa ja rahaveroa lisäksi 2-4 ruplaa. (Vertailun vuoksi mainitsen Lumivaaran hovin vastaavat luvut, siellä oli tehtävä viikossa 2 hevosen ja 2 miehen työpäivää ja lisäksi 3 ruplaa rahaa vuodessa).

Päivätyöt suoritettiin enimmäkseen Lintulan hovissa, mutta myös Polviselän hovissa ja Rajajoen asehtaalalla. Kun tehdas vuokrattiin yksityiselle v. 1864, tehtiin työt kokonaan Lintulassa ja hovileirin lakkauttamisen jälkeen maksettiin kaikki vero rahana.

MAIDEN LUNASTUS SUOMEN VALTIOLE

Kannaksen lahjoitusmaatalonpojat eivät tietenkään tyytyneet nurisematta kohtaloon, vaan 1800-luku oli Kannaksella alituisten talonpoikauskapinoiden ja rettelöiden aikaa. Kivennavalla nämä rajoituksittain tosin vain passiiviseen vastarintaan eli päivätöiden kiertämiseen, töissä pinnaamiseen jne. Valitusta epäkohdista ja laittomuuksista virtasi jatkuvasti sekä suomalaisiin että venäläisiin tuomioistuimiin.

Niinpä asehtas kyllästyi pian rettelöivän lääninsä hoitoon ja tarjosi sitä jo v. 1834 vuokralla yksityiselle. Jo tällöin Suomen senaatti yritti vuokrata sen Suomen valtiolle, sillä nämä maat olivat sitä aikaa, jolloin donataarien omistusoikeutta lisättiin ja oli syytä olettaa että jos Lintula joutuisi yksityiselle, olisi välittömänä seurauksena verojen korotus. Tehtaan vuokraehdot olivat kuitenkin kohtuuttomat: esim. metsien säännötely olisi ollut pidettävä ennallaan ja Raivolan ruukin maaorjat olisi pitänyt ottaa Suomen kansalaisiksi. Tämä puolestaan olisi tietänyt Kivennavan köyhäinhoidolle kestävämpiä rasitusta, sillä 988 orjasta oli vain 174 työkykyisiä.

Vuonna 1870 aloitettiin neuvottelut alueen myymisestä Suomelle, ja kolmen vuoden kuluttua olivatkin kaupparijat vain allekirjoittaneita vailla. Lintulan, Kyyrölän ja Raivolan ruukin yhteinen hinta oli tällöin 420 000 hopearuplaa. Mutta silloin tehdas äkkä tekikin kaupat ruhtinas Uhtomskin kanssa, joka lupaili Uhtomskista mm Kyyrölän venäläisille. Nämä etuisuudet paljastuivat kolmen vuoden kuluttua, kun sekä Kyyrölä että Lintula olivat pakkohuutokaupassa. Tällöin

Ehä mie muuta ko haravaa leppuutan

Talonpoikien passiiviseen vastarintaan herravaltaa vastaan kuului mm. päivätoissa pinnaaminen (»istumalakko»). Päävo-äijä kertoi miesten tahlaan hakaneen viikatteensa kiviin ja milloin voudin silmää vältti, liivahtavan pensaan taakse. Jos heidät yllätettiin, olivat vastaukset:

»A, mie vaa viikatettain jäähtän.»

»Ehä mie muuta ko haravaa leppuutan.»

Suomen valtio osti Kyyrölän, mutta Lintulan ja Raivolan ehti Uhtomski myydä valtioneuvos Nerenoville. Tältä sai senaatti viimein ostetuksi Lintulan 3 065 583 markasta lukuunottamatta itse Lintulan pätilaa, jonka Nerenov sitemmin lahjoitti perustamalleen naisluostarille. Näin oli yksityisen keino-telun takia ko lahjoitusmaan hinta kohonnut kaksinkertaiseksi alkuperäisestä, ja metsien arvo hakka-uksien takia laskenut ehkä saman verran. Mainittakoon, että koko lahjoitusmaista maksettu hinta oli 17,4 milj. markkaa.

MAIDEN LUOVUTUS TALONPOJILLE

Ennenkuin tilat voitiin luovuttaa talonpojille oli suoritettava isoja-ko, sillä maat olivat vielä keskiaikaisen sarkajaon kannalla ja luonnonniityt paikka paikoin yhteisiä. Jako kesti lähes 20 vuotta. Sen ajan olivat talonpojat Suomen valtion lampuoteja. Heille oli annettu kylän yhteisiä metsäpalstoja kotitarvekäyttöä varten isojaon ajaksi. Maksuehdot yritettiin saada mahdollisimman helpoiksi. Niinpä maksuajaksi määrättiin 39 vuotta. Hinnan sai suorittaa myös käteillä, ja tätä tapaa yleensä noudatettiinkin, kun päästiin käsiksi omaan metsään. Metsää sai myydä sillä ehdolla, että koko tilan hinta maksettaisiin yhdellä kertaa. Tilojen myyntioikeutta ei kuitenkaan rajoitettu kunhan tilan hinta suoritettiin valtiolle heti.

Tässä yhteydessä saivat myös lampuotien torpparit oikeuden lunastaa torppansa, mikäli ne olivat tarpeeksi suuria tullaan elinkelpoisiksi tiloiksi. Täten tuli Kannaksella torpparikysymys ratkaistuksi 15 vuotta aikaisemmin kuin muualla Suomessa. Kaupparijat jaettiin 769 lampuotille ja 343 torpparille Lintulan lahjoitusmaalla.

Sovon Kustuu ei orjaks tehty

Lintulan lahjoitusmaahoviin oli tuotu lampuodit Kustaa Sopo Polviselältä saamaan raipparangaistuksen niskoittelustaan. Oli kieltäytynyt panemasta puumerkkiään paperiin, joka merkitsi veronkorotuksia, vai liekö ottanut metsästään puita ilman moisniekan lupaa.

Kustaa, suuri romulainen mies, seisoo konttorissa kuin ärystetty karhu ja sanelee harvakseltaan: »Tiijättäks työ kuka mies mie oon? Mie oon Sovon Kustu Polselält, köykkyyselkä ja väkevä. Pankaapas kahlehi Sovon Kustu, napatkaapas tuo ko köykkyyselkää. Enne konttuur hajovaa ja herrat hävijäät, enne ko Sovo Kustu selkää ottaa!»

Eikä ollut paikalla tarpeeksi miehiä tämän äijän kukistamiseen ja tuomio jäi täytäntöön panematta. On konttuuri hajonnut ja herrat hävinneet, vaan eipä ole Sovon Kustun sukua orjiksi tehty.

"mallitalosta" levisi ja sitä käytiin katsomassa ja oppia ottamassa pitkiä matkoja takaa. Valtion kirjastontarkastajakin kävi virkamatkallaan taloon tutustumaan.

Kirjasto-seura rekisteröiti lokak. 14. p:nä v. 1928. Silloin oli puheenjohtajana Toivo Savolainen ja sihteeriin Johannes Pohjalainen. Seuran toiminnassa ovat kaikki kahden kylän nuoret olleet kantamassa kortensa kekoon ja löytäneet hyviä harrastuksia. Muutamissa kylissä valitettiin nuorison käyttäytymistä, kortinpeluuta, juomatavan lisääntymistäkin, mutta Kauksamon ja Mietttilän kylien nuoret eivät tunteneet vapaa-ajan ongelmia, sillä kirjat tarjosivat terveellistä ajanvietettä samoin seuratyö. Kirjasto-seuran keksijöille on annettava täysi tunnustus sa-

moin sen toimihenkilöille. Samoihin aikoihin syntynyt näytelmäkerho tuki Kirjasto-seuran työtä varsinkin rahallisesti. Kirjojen ostoon vuosittain käytettiin 10,000 mk. Seurantaloon kustannuksiin oli käytetty seuran varoja 130,000 mk. Talo kirjastoinen tuhoutui talvisadan alussa. Kun pitkäaikainen puheenjohtaja ja rahastonhoitaja olivat siirtyneet manan majoille ja muut johtokunnan jäsenet hajasi jottetut ympäri Suomea, ei korvausanomusta voitu jättää aikanaan ja niin jäi korvaus menetetystä omaisuudesta saamatta. Seuran jäsenen viimeinen yhesäolo Kirjasto-seuran merkeissä vietettiin Hämeenlinnassa syysk. 27. p:nä 1947, jolloin seura kokouksessa tehdyllä päätöksellä lopetti toimintansa.

- Urho Pakkanen.

EROVIISUSTA

Pätäkä »Haikijasta erovuisusta Amerikoihin lähtijille»:

»On esi-isät raataneet lapsilleen tämän maa.»
Mei esi-isät, tuulen vaa laahasiit laiskast jalkojaa,
ko kesäamun Lintulaa
hyö männiit ropottii.

Näi kerto issä isäkii ropotis ollehee,
et luiska käes ahkeraa
hää kehu istunehhee vaa ja peho takan varpaitaa
Roslivas uittanee.

KRUUNUNPUISTOT JA YHTEISMETSÄT

Kun lahjoitusmaiden hinnat nousivat niinkin korkeiksi kuin esim. Kivennavan kohdalla, oli ilmeistä, etteivät talonpojat pystyisi heti lunastamaan kaikkia maitaan itselleen. Niinpä valtio päätti isonjaon yhteydessä erottaa lampuotien metsistä ulkopaloja ns kruununpuistoiksi, jotka talonpojat myöhemmin voisivat lunastaa itselleen yhteismetsiksi. Täten erotettiin Kivennavan metsistä valtiolle 10 000 ha eli 21 % koko pitäjän metsäalasta, arvoltaan 650 000 mk, minkä lisäksi valtio myi lampuotien metsistä puita 1 681 688 mk:n arvosta. Tämä alensi tietysti tilojen hintaa samoin kuin valtionharjoittama tonttipolitiikkakin - jrr

Elsa Seppänen:

Kivennavalta Kangasalle

Kivennavan Marttayhdistyksen toimintaa kuusi vuosikymmentä

Vuosisatamme alussa Alli Nissinen ja Lucina Hagman lausivat Marttajärjestön syntysanat. V. 1909 ko yhdistys perustettiin Kivennavallekin. Ensimmäinen johtokunta: Anna Paavolainen (pj.), Maija Loippo (siht.), Anni Havia, Olga Keinänen, Anni, Amalia ja Hilda Pimiä. Kerhottamisen yhdistyksessä suoritti konsulentti Greta Kivilahdi v. 1924, mutta paljon aikaisemmin alkoi kyläkerhotoiminta, jo v. 1912. Eikä innostusta puuttunut. Monenlaiset kurssit saivat alkunsa.

Kolmenkymmentä vuotta Kivennavalla toimittuaan oli puheenjohtajina yhdistyksessä: Anna Paavolainen, Lyyli Kokki, Hilda Paavilainen, Anna Honkanen, Olga Keinänen, Tyyne Muhonen, Anna Teponen, Liina Huuhtanen. Sekä mainitut toimihenkilöt että jokainen kerhon jäsenkin toteutti suomalaista maratta-aatetta rauhattoman rajan läheisyydessä. Kuljettiin pitkätkin matkat toisiin kyliin kuto- ja keittokursseille ja talviset rekiretket olivat virkistäviä tapauksia elämän harmaassa arjessa.

Vaikka jokainen kerhon jäsen toimi varojensa ja voimiensa mukaan, niin ansaitun kiitosmaininnan saakoot kerhoneyvojat Alma Sankari ja Helena Vaittinen, jotka jatkosodan aikana pitivät toimintaa yllä siinä määrin kuin olosuhteet sallivat. Syksyllä v. 1942 perustettiin marattamat Raivolaan ja Kirkonkylään, mitkä toimivat huoltoetapaina, jaellen ruokaa ja yösiijaa rauhattomina aikoina, kunnes tuli lopullinen lähtö kesällä v. 1944.

Evakkopaikkakunnillakin oli jonkinlaista hajanaista toimintaa, kunnes v. 1947 konsulentti Manja Haltia piti kokouksen kokouksen Kangasalla, missä alkoi uusi vireä toiminta. Innokas kerhoneyvoja Helena Vaittinen kulki kursseja pitämässä ympäri sijoituskuntia Hämeessä: Hauholla, Lammilla, Tuuloksella, Sahalahdella, Pälkäneellä ja Kangasalla, johon johtokunta suurimmaksi osaksi oli sijoittunut.

Etelä-Karjalan Piiriliitosta erosimme v. 1952 ja meidät rekiste-

Kivennavan Marttoja Kangasalla.

roitiin Hämeen - Satakunnan Piiriliittoon, jossa silloin oli konsulenttina Saimi Latomaa. Jäseniä oli yhdistyksessä toista sataa. Pj. oli Liina Huuhtanen, siht. Anna Huuhtanen ja rahast. hoit. Elina Seppänen. Liina Huuhtanen jälkeen on pj. ollut Elsa Seppänen. Nyt he molemmat ovat yhdistyksen kunniapuheenjohtajia innostaen jäseniä toimimaan naisille parhaan aatteen, marattatyon hyväksi.

Kivennavan Martat ovat Kangasalla osallistuneet niin monipuoliseen toimintaan, ettei sitä voi näin lyhyen kirjoituksen puitteissa luella. On vietetty 50- ja 60-vuotisjuhlakin. Marttaliitto ja Hämeen Satakunnan Piiriliitto ovat yhdistykselle antaneet monenlaista tukea.

Nykyiseen johtokuntaan kuuluvat Aino Sallinen pj., Maija Mäkinen varapj., Kerttu Ilonen siht. Kerttu Kajander rahast. hoit., muina jäseninä Sirkka Nokkonen, Ritva Honkanen, Helvi Mörö, Liisa Sallinen ja Helvi Jokinen. Vuodet ja vuosikymmenet vaihtuvat - Kivennavan Marttayhdistys toimii vireänä Kangasalla v. 1970.

Tähdenvälejä

Opettaja Aili Köönönen alleviivaa Hartolan ja Kurkelan marattojen toiminnassa suuren innostuksen leimaamat: 1. kurssit, 2. illanvietot, 3. juhlalat ja rekiretket.

juonta: ostatti palkatulla metsänvartiijallaan palasen maata ja panit tämän käyttämään veto-oikeuttaan yhteismetsän perustamisessa, johon siis tarvittiin kaikkien suostumus. No, julkinen sana tuli tässä avuksi ja oli tulla jo "korpilakkin", ainakin metsähallitus peräännyty ja katsoi viisaammaksi siirtää myös metsänvartijansa kauas Sisä-Suomeen. Ja lumivaaralaiset saivat metsänsä. Samaan päämäärään pääsivät myös vuosalmelaiset ja suojärveläiset, mutta muilla lahjoitusmailloin jatkui epätasainen taistelu.

Karjalaisten kansanedustajien toimesta otettiin asia esille eduskunnassa v. 1921. Tällöin sosialistit ehdottivat, että vuoden 1887 senaatin päätös oli kumottava ja kruununpuistot julistettava valtion omaisuudeksi. Heidän lausunnossaan sanottiin "... kun lahjoitusmaa-kruununpuistojen luovuttaminen lampuodeille tietäisi siksi suurta kansantaloudellista ja valtiolle rahallista tappiota vieläpä aikana, jolloin valtiotaloudessa olisi mitä suurinta säästävyyttä noudatettava, täytyy luovutukseen olla erittäin painavia syitä..."

Palavia syitä eivät heidän mielestään olleet Kannaksen elinkel-

1. kurssit, kuten kodinhoito-, ruoanlaitto-, raakaravinto-, kuto- makurssit sekä marjapensaiden, hedelmäpuiden ja juurikasvien hoitokurssit eivät poteneet osanottajapuraa milloinkaan.

2. illanvietot, joita järjestettiin rahankokoamistarkoituksessa useimmiten jonkun kerholaisen kotiin, väliin seurojentaloillekin. Pääsymaksua ei ollut, mutta kahvitarjoilu ja monenlaiset arpmiset toivat tuloja. Kakut ja muut leivonnaiset olivat kysytyjä.

3. juhlat olivat: pikkujoulu, Kalevalanpäivä, äitienpäivä tai sitten juhlaillat arvokkain ohjelmien. Marttojen juhlissa ei koskaan

votomiksi pirstotut tilat tai se, että oli kysymys talonpoikien omista metsistä, vaan metsien luovuttaminen oli heidän mielestään "yhden kansanosan suosimista toisten kustannuksella". Asia haudattiin tarkoitusta varten perustettuun komiteaan v. 1923 ja tuli eduskuntaan monien kiirehtimisien jälkeen v. 1929. Tällöin oli jo eduskunnan enemmistön mielipide muokattu yhteismetsien muodostamisesta vastaan. Metsien menetyksen korvaukseksi ehdotettiin perustettavaksi Kaakkois-Karjalan rahasto, mutta sekin laki jäi valmisteluasteelle toisen maailmansodan puhjettua. Sodan jälkeen on asiasta luonnollisesti vaiettu. (Mutta esim. lumivaaralaisilla on yhteismetsänsä myös täällä).

Näin siis valtion alkuaan sosiaalipoliittiseksi suunniteltu toimenpide muodostui metsien arvon noustessa pelkästään talouspoliittiseksi ja kun se vielä eduskunnassa sai vahvan puoluepoliittisen värikyksen, oli selvää, että vähemmistön edut saivat väistyä enemmistön edun tieltä. Ja tämä tapahtui Kannaksen talonpojan kustannuksella.

VIIMEINEN SÄRVIN-PARISNIEKKA

Yllämainittu titteli sopinee niille hevosmiehille, joita oli paljon Kivennavalla ennen Pietarin tien sulkemista.

Siihen vanhaan hyvään aikaan, kun pensinhevoset eivät vielä häirinneet luonnon rauhaa, kuljettiin ruoka- ja muutkin tarvikkeet hevoskyydillä suoraan maalta kaupunkiin ja aina Pietariin saakka. Tuohon aikaan oli kylissä aina muutamia sellaisia isäntiä, jotka ostivat naapureiltaan voit, kermaa, jamaakat, juottovasikat, teerit, metso, jänikset jne ja kuljettivat ne sitten asutuskeskuksiin.

Monilla kivennapalaisilla on varmaan ollut tilaisuus lapsena kuulla vanhojen miesten kertomaa mielenkiintoisista ja jännittävästikin Pietarin reisuista. Taitaapa vielä löytä joitakin henkilöitä, jotka tuon vanhan hyvän ajan omakohtaisestikin muistavat.

Kun sitten raja sulkeutui ja suurin ja parhain kaupapaikka Pietari jäi rajan taa, vähenivät edellämainitun ammattikunnan edustajakin ja vain muutamia jäi jäljelle, jotka kuljettivat tuotteita lähinnä Terijoelle ja Raivolaan.

Viimeisiä särvin-parisniekkoja lienee ollut Riihisyrjän kylässä asunut Juho Leskinen, Suvekyläeno, jota myös paksu-Jussiksi kutsuttiin, ja olihan hänessä vahvuutta, kokoa, sekä painoakin pitkälti toistasataa kiloa.

Tuiskut ja tuulet eivät häntä säikyttäneet, vaan kun perjantai illansuu lähestyi, oli enokkin hevosen lähtövalmiina Teriojen reisuille. Kylän naisväki oli tuonut tuotteita, keneltä mitä yletyi oman tarpeen. Jos sattui milloin maitokärriin tai reen laitaa tilaa jäämään, siihen eno laittoi täytteeksi halkoja, eihän sitä nyt vajaalla kuormalla. Lähtöaika oli aina sen mukaan milloin alkoi ilta hämärtää, talvella aikaisemmin, kesällä myöhempään. Reusun välitappina oli Lintulassa kauppias Virolaisen sainoi. Siellä oli enolla vakituinen paikkansa, uunin vieruspenkillä hän oikaisi muutaman tunnin. Aamulla sitten aikaisin korottelemään kohti Terijokea. Hänellä oli siellä omat kuntinsa ja vakituiset paikat, mihin särpimet vei.

Vielä 1930-luvun loppupuolella, kun enon terveyskin alkoi heiketä eikä kuljetettavaakaan aina ollut muuta kuin halkoja, hän ajeli juoksijaorillaan Teriojen-reisuja.

Moneille muullekin Teriojen- tai Pietarin-kävijälle oli varmaan haikaa luopua vuosikausia jatkuneesta ja vereen käyneestä ammattista. - Unto Pyykkö.

tanssittu, yleisömenestys oli muutoinkin taattu.

4. rekiretket naapurikerhoihin tehtiin ohjelmallisin "eväin".

Tähän op. Köönösen muistellaan voisimme lisätä, että aivan samoin merkittävä sujuu työ kaikissa kyläkerhoissa. Kurssit saattoivat olla erilaisia. Oli esim. pularajan tallukka- ja käsineturkseja, köydenkoko, risumatonta valmistusta sekä seppelensidontaa koitoista kanervista, havuista järelistä ym.

☆☆☆

Kanalan marattojen kutomakursseilla 30-luvulla kudottiin kansallispukujakin.

☆☆☆

Lyydia Häyrynen muistelee naurossa, miten Vehmaisten kylän miehet ensin vastustivat marattakerhon kylään tuloa, eivät esim. luovuttaneet peltoa juurikasveille. Martat saivat metsänvart. Häyryselä maata, kuokkivat nurmesta

venrantatontteja myytiin 552 921 mk:n arvosta - joten talonpoikien maksettavaksi Lintulan lahjoitusmaasta jäi vain 171 974 mk alkuperäisestä 3 milj. markasta.

Senaatin päätös kruununpuistoista annettiin 6.5.1887 ja siinä sanottiin mm "... ovat aikanaan julistettavat kruununpuistoiksi ja sellaisena toistaiseksi pysyttävät, kuitenkin lampuodeille myönnettyllä oikeudella viimeistään viiden vuoden kuluessa siitä kun heidän tilainsa kuoletusmaksu on loppunut, samanlaisilla takaisinmaksuehdoilla, jotka heidän tiloistaan on vahvistettu, lunastaa kuoletusmaksulla nämä kruununpuistot itselleen yhteismetsäksi, sillä hinnalla, josta ne valtiolaitos on ottanut tai mihin ne erottamisaikana on voitu kohtuullisesti arvioida..."

Viipurin läänin kuvernööri piti senaatin määräyksestä kokouksia lahjoitusmaatiloihin yhteismetsien perustamistarkoituksessa. Talonpojat eivät kuitenkaan tällöin itseenäisyytensä aamuhämärässä kyenneet näkemään riittävän selvästi yhteismetsien todellista tarkoitusta ja arvoa, vaan pelkäsivät että jos yhteismetsiä muodostettaisiin, he saisivat liian vähän kotitarvemetsää. Näin ei kuitenkaan ollut, vaan määräyksessä nimenomaan sanottiin, että lampuotitilojen itse-

kannattavuus on täydellisesti turvattu. Suurimmalla osalla lahjoitusmaita talonpojat kuitenkin pitivät itsepäisesti kiinni siitä, että metsät olivat heidän yksityisomaisuuttaan ja kruununpuistojen muodostaminen vääryyttä. Asiaa hidastutti vielä senaatin v. 1908 antama päätös, jonka mukaan yhteismetsän perustamiseen tarvittiin kaikkien asianosaisten yksimielinen suostumus. Näin yksimielistä joukkoa epätietoiset, huonossa taloudellisessa asemassa olevat talonpojat eivät juuri olleet, ja asia lykkääntyi kohtalokkaan kauan. Kun nimittäin talonpojat alkoivat päästä taloudelliseen tasapainoon ja suunnitella kruununpuistojen lunastamista, ei valtiolta ollutkaan enää halukas luopumaan niistä, sillä metsien arvo oli alkanut kohota ja senaatin päätöksestä oli kulunut liian kauan aikaa.

Esimerkkinä valtiollaan suhtautumisesta mainittakoon Lumivaaran talonpoikien oikeustaistelu tarmokkaan rovastinsa Arokallion johdolla. Kun rovasti oli saanut asianosaisten ymmärtämään yhteismetsien arvon ja asiaa ruvetiin v. 1909 ajamaan ylöspäin, teki metsähallitus kaiken voitavansa hankkeen estämiseksi. Käyttipä se viimeisenä keinonaan halpamaista

KIVENNAVAN kunnallinen toiminta

Kivennavan kunta oli laaja ja väkirikas vielä senkin jälkeen, kun Terijoki oli siitä eronnut. Pinta-ala oli 672 neliökilometriä, asukkaita lähes 12.000 henkeä. Terijoen kuulussa kuntaan oli asukkaita ollut n. 18.000, lisäksi kunnan alueella Kivennapa-kirjan mukaan asui kesäisin yli 30.000 huvila-asukasta.

Kivennapa mainitaan aikakirjoissa jo v. 1445, joten se katsotaan itsenäiseksi pitäjäksi, joskin tuo »itsenäisyys» oli kyseenalaista. Kuuluihan alue vuoroin Ruotsin, vuoroin Venäjän valtakuntaan. Sitäpaitsi Kivennapa kuului Lintulan hovin lahjoitusmaahan vuoteen 1879 ja sen jälkeenkin, joten pitäjän kohtalosta määräsivät venäläiset hovinherrat.

Kivennapa oli maastoltaan kumpuilevaa, jotkut mäet kohosivat lähes 200 m korkeuteen. Maa oli sora- ja hiekkamaata. Järviä oli runsaasti, n. 140 laskettiin olevan, tosin pieniä. Metsät olivat laajat ja hyväkasvuiset. Noin 40.000 ha:n laajuisesta metsämaasta omistivat yksityiset n. 30.000 ha ja valtio n. 8.000 ha. Metsien tuotto, kantorahat ja työpalkat antoivatkin ratkaisevan lisän niin yksityisten kuin kunnankin tuloihin. Maatalous oli silti väestön pääelinkeino.

Vuoden 1865 kunnallisasetuksella erotettiin kuntien ja seurakuntien hallinto toisistaan ja kunnat velvoitettiin huolehtimaan omista asioistaan. Joulukuussa 1867 pidetyssä pitäjäkokouksessa päätettiin anoa lykkäystä kunnallishallinnon järjestämisessä, koska »vaaditaan aikaa ja kokemusta, liiatenkin kunnallislautakunnan esimiehellä pitää olla hyvä ymmärrys ja hyvä sydän ja tässä kirkkokunnassa ei löydy soveliaista ja päällelun luotaavaa täydellistä persoonaa». Näin »seisoo» pitäjäkokouksen pöytäkirjassa 29.12.1867. Lykkäystä saatiin vuoden 1870 loppuun, mutta sitten oli tartuttava toimeen. Niinpä v. 1872 alussa järjestettiin kunnallisasetuksen edellyttämä kuntakokous ja valittiin sen puheenjohtajaksi kkhra Johannes Hertz. Hän hoiti tehtävää vain kolme vuotta, mutta seuraajansa kanttori Jantunen jo 9 vuotta ja kiertokoulunopettaja Mikko Pimiä lähes 30 vuotta. Viimeksi,

kun kuntakokous käsitteli etupäässä vain maanomistajain asioita (manttaalikunta), oli puheenjohtajana Tuomas Rautiainen Riihisyriästä.

Se »ymmärtäväinen ja hyväsydäminen mieskin» löytyi. Hän oli tulinhoidtaja Nils Wilhelm Älgren. Hänen mainitaan hoitaneen kunnallislautakunnan esimiehen (puheenjohtajan) tehtäviä tunnollisesti ja menestyksellä yli 20 vuotta. Hänen seuraajiaan virassa olivat Pietari Paavolainen, Tahvo Kruus ja Heikki Huuhtanen, viimeksi mainittu 28 vuotta (joka hyvästä huolenpidostaan sai kunnianimen »kunnan-Heikki»). Viimeinen virassa oli Tuomas Rautiainen 4 vuotta. Hänen toimintansa päättyi kunnan alueluovutukseen v. 1940.

Kuntakokouksella ja sen valmistelu- ja täytäntöönpanoelimeillä kunnallislautakunnalla oli paljon tehtäviä. Eräs tärkeä tehtävä oli lahjoitusmaiden lunastaminen talonpojille jotka lamppuoteina asuivat

kodeissaan. Näin laajan asian hoiti varsinaisesti valtio, mutta kunnallakin oli siinä paljon tehtävää. Mm valittiin kuntakokouksessa 4.10. 1875 lähetystö »esittämään rukousta keisarille», ettei Uhtomski-nimisen venäläisen sallittaisi ostaa Lintulan lahjoitusmaata, koska Suomen valtio sen ostaisi, mutta kaupat oli tehty ja piti. Samainen Uhtomski myi alueen metsät sellaisin sopimuksin, että ne pahasti haaskattiin. Sitäkin yritettiin kunnan puolesta vastustaa, mutta turhaan.

»Vaivashoito» - sittemmin köyhähoidto, huoltotoimi, nyk. sosiaalihuolto - jonka aikaisemmin oli seurakunta hoitanut, siirtyi kunnan hoidettavaksi. Samoihin aikoihin alettiin perustaa kuntaan kansakouluja. Kirkonkylän koulun perustamispäätös tehtiin 25.11. 1870, Pampalan koulun v. 1883, Miettälän koulun v. 1884. Niihin aikoihin alkoi pitäjään levitä huvila-asutus, jota kuntakokous usein joutui harkitsemaan ja selvittämään, sillä huvila-asukkaiden tulo merkitti myös rahantuloa, mutta samalla se merkitti suomalaisen maan joutumista venäläisten haltuun. Myöskin venäläisten elinkeinoluopien anomuksia joutui kuntakokous jatkuvasti harkitsemaan, antamaan lausuntoja jne. Samoin riitti pohdintaa pyhäkaupasta, kappakka-, hotelli- ja oluttupa-anomuksista.

Kun kuntakokouksiin saivat ottaa osaa kunnan kaikki veronmaksajat, muodostuivat kokoukset usein hyvinkin pitkiä ja riittäviksi. Äänestykset toimitettiin manttaalin perusteella, joten köyhän sana ei paljonkaan painanut tai tullut kuuloon.

Kunnanvaltuusto

Vuoden 1917 kunnallislaki määräsi kuntiin perustettaviksi kunnanvaltuustot. Edelläkerrrotut epäkohdat kuntakokousten toiminnassa ja kunnallisten tehtävien lisääntyminen ja monipuolistuminen vaativat keskitystä. Valtuustoon valittiin yleisillä vaaleilla pystyviä ja luottamusta nauttivia henkilöitä kolmeksi vuodeksi kerrallaan ja vaikka vaaleissa otettiin puoluekantakin huomioon, eivät puolue näkökohdat valtuuston kokouksia häirinneet, sillä yleensä valtuutetut pysyivät »asiainjalla».

Kunnanvaltuuston ensimmäinen puheenjohtaja oli kappalainen Kaarlo Pohjola. Pisimmän ajan - 11 vuotta - hoiti puheenjohtajan tehtäviä kauppias Pekka Paavolainen Raivolasta. Seuraavana oli opettaja August Pääkkönen Raivolasta vain pari vuotta. Lyhyen ajan oli myös Matti Huuhtanen Kekrolasta puheenjohtajana ja viimeinen ennen alueluovutusta oli maanvilj. Uno Malinen Raivolasta.

Valtuuston kokoukset olivat

Jooseppi Seppänen.

yleensä sopuisia. Keskustelu oli joskus hyvinkin vilkasta, mutta harvoin äänestettiin. Tyytymättömyyttäkin silti löytyi. Niinpä nasevasta puheenvuorostaan tunnettu vanha valtuutettu Antti Kirjavainen kerran huomautti, että hänen mielestään monet valtuutetut voisivat hyvin panna paltoonsa aamalla tuolin päälle ja olla itse missä tahansa. Kokouksen kulkuun se ei vaikuttaisi.

Vaikeita aikoja

Rajan pinnassa sijaitsevan kunnan toiminta oli usein vaikeaa ja poikkeuksellista. Tunnettuahan on Venäjän pyrkimys irrottaa Kivennapa ja liittää se Venäjään, mitä kunnan viranomaiset tietenkin vastustivat. Rajan sulkeutuminen ja kaupateiden katkeaminen Pietariin v. 1918 järkytti kunnan ja kuntalaisten talouden perustelta siinä määrin, että tarvittiin montakin »älykästä ja hyväsydämistä miestä» sitä selvittämään. Pelastukseksi koitui puutarakoulu. Raivolassa olevan Galkinin sahan lisäksi rakennettiin kuntaan useita ventisahoja, jotka antoivat työtä työläisille ja kantorahoja talollisille. Kunnan alueelta vietiin paljon pyöreätä puuta, kuten pylväitä, paperi- ja kaivospuuta, tulitikkua, haapaa ja vanerikoivua. Tämä vaikutti kunnan talouteen elvyttävästi, joten taas voititiin rakentaa kouluja, ostaa maanomaisuutta ja saattaa päätökseen jo 1918 aloitettu 70-paikkaisen kunnalliskodin rakennustyö.

Alkavan kehityksen katkaisi v. 1930 paikkeilla alkanut yleismaailmallinen pulakausi. Puutavaran menekki pieneni ja hinnat laskivat, monet sahat joutuivat lopettamaan toimintansa. Seurauksena oli työttömyys. Kunnan talous koki vaikeuksia. Vanhat säästöt hupenivat nopeasti, verotulot laskivat, sillä veroja ei saatu riittävästi perityksi. Eihän esim. pienviljelijän ainoaa lehmää käynyt myyttäminen, vaikka se olikin veroista ulosmittattu. Köyhäinhoito- ja työttömyysmenot kasvoivat eikä tositarpeessa olevia pystytty auttamaan, kun kunnalla ei ollut varoja. Valtion tukikin työttömyyden torjuntaan oli miltei olematon.

Maatalous ja karjan tuotto lisääntyi ja vähitellen puukin alkoi tehdä kauppaansa. Sahoja ei ollut yhtä paljon kuin 20-luvulla, mutta pyöreän puutavaran menekki oli hyvä. Ostajista on syytä mainita liike mies Armas Tolonen, jonka liiketoiminta oli varsin mittava. Taloudellinen vauraus parani ennen talvisotaa ja se vaikutti suotuisasti kunnan talouteen. Mm rakennettiin uudet koulutalot Kaukasomolle ja Liikolaan ja kunnostettiin vanhoja kouluja.

Kunnalliskodin palo 1934 oli takaisku kunnalle. Hoidotkin pelastettiin ja heille saatiin väliaikainen paikka Raivolasta. Uutta kunnalliskotia ryhdyttiin rakentamaan välittömästi. Talo valmistui entistä ehompana syyskuussa v. 1935.

Tuomas Rautiainen.

Kunnantoinimisto

Kirkonkylän keskeisellä paikalla oli 1890-luvulla kanttori Jantusen piirustusten mukaan rakennettu kookas kunnantalo, missä kunnan asioita pohdittiin ja käytiin kärkejä. Läntisen pään omisti manttaalikunta, se oli kärkejähöoneisto. Siellä oli kärkejäsälän lisäksi 3 huonetta ja keittiö tuomarien, asianajajain ja matkalaistenkin majoittamiseksi. Se olikin paikkakunnan ainoa »hotelli» kunnes säästöpankki rakensi itselleen toimitalon ja ravintolan matkustajahuoneineen. Talon itäisessä päässä oli ns. majatalon puoli, 5 huonetta ja keittiö. Siitä muodostettiin v. 1932 kunnantoinimisto ja kunnankirjurin asunto. Tämän huoneiston ja kärkejäuoluen välissä oli kunnantupa, missä kuntalaiset odottivat vuoroaan kärkejälle ja kunnantoinmistoon päästäkseen. Kunnantuvassa pidettiin suuria kokouksia ja muita tilaisuuksia.

Kunnan juoksevat asiat olivat kunnallislautakunnan esimiehet sekä lautakuntien puheenjohtajat hoitaneet kotonaan ja vain kokoukset oli istuttu kunnantalossa. V. 1932 tapahtui muutos. V. 1931 päätettiin kunnanvaltuusto perustaa kuntaan kunnankirjurin viran (nyk. kunnansihteeri) ja keskittää asioiden hoidon kunnantoinmistoon. Virkaan valittiin oman pitäjän mies, maatalousteknikko (agrologi) Toivo Huuhtanen. Hän suoritti kunnalliskurssin ja ryhtyi hoitamaan toiminta 15.2. 1932. Kunnansihteeri joutui nyt hoitamaan kunnan juoksevat asiat sekä toimimaan kunnanvaltuuston, kunnallis-, köyhäinhoito-, taksoitus- ym lautakuntien sihteerinä, asioiden valmistelijana ja päätösten täytäntöönpanijana. Kunnan kirjanpidon ja rahavarat oli kunnallislautakunnan esimies hoitanut kotonaan, nyt kirjanpito siirrettiin kunnansihteerin hoidettavaksi. Kun sitten vielä kansakoulumenojenkin kirjanpito ja koulutarpeiden hankinta siirrettiin kunnantoinmistolle, ei kunnansihteeri ehtinyt yksin kaikkia tehtäviä hoitaa, vaan jouduttiin palkkaamaan erikseen kirjanpitiäjä. Sellainen oli jo naapuripiitäjissä Terijoella, Uudellakirkolla ja Muolaassa, mikä auttoi myönteiseen ratkaisuun myös Kivennavalla, missä tämäntapaississa asioissa oliin tiukkoja. Monet valtuutetuistakin huomauttelivat, että ennen »Kunnan-Heikki» hoiteli yksinään asiat, nyt pitäisi olla kaksi palkattua virkailla. Kunnansihteeri oli vastannut, että onhan maa ollut autio ja tyhjä, ettei Kunnan-Heikkikään ole kaivattu, mutta ajat muuttuvat. Muolaan silloinen kunnankirjuri Emil Luukka oli kirjjanpitiäjä pyytäänsä perustellut asiaa: »Näättäähä työ, et tää miiu aikain mäännöö tei kanssaan haastelles, pittäähä työntekiäkki olla.» Henkilökunnan ja tehtävien lisääntymisestä rakennettiin v. 1937 kunnanta-

Siiranmäen martat Kalevalajuhlassa v. 1944: »Oisipa mullakin pikkuinen mökki...»

»Vaittis-Helena (pj.) ja Iivos-Lyyt kantoit sontaa kaks virstaa, Hännikäis- ja Rapati-tytöt toivat hevoskuorman. Sit senko käivät kylvämäs, kirkemäs ja lauleliit sorji laululoijaa. A, kutomakurssioloi jo miehet kuttoit ohjaksii.»

☆☆☆

Siiranmäen martat tolmivat »jälleenrakennuskaudellakin» ripeästi. Hihtokilpailut saatiin yks-kaks pystyyn armeijan myötävaikutuksella. Varsinkin viimeinen Kalevala-juhla v. 1944 jäi unohtumattomana mielein. Autokorjaamon avara halli oli siistetty ja koristeltu juhlavaksi. Kalevala-

aiheiset esitelmät, laulut ja kuvaelmat esitettiin tilapäiseltä lavalta. Samoin monet hupaiset sketsit, joihin aiheita antoi yksinpä rintaman läheisyyskin ja joita esittäjät improvisoivat humoristisine ja eksoottisine asusteineen. Kansantanttu tyttöpäreissa kauniissa värikäissä kansallispuvuissa hiveliävät katsojan silmää. Tytöt olivat ent. Naisvoimistelijoita ja osasivat tanhut. Musiikista huolehti armeija loistavasti jopa soolo-esityksin. Niin riipaisevan ajankohtaisena kuultiin lopuksi taiteilija Saima Norosaran ohjaama kuorolaulusanturukous: »Tuo kerta rajalle rauha...!»

Yks kihureisu

Kylhä myö vanhat pyritään yle-
aikaan nuorii jonnaumaa, et kui
lepsi ovat, mut koha otat vaik
pätän omast nuoruvestaiskii ni-
ko ikkää kämmenihheis vällii ja
tiiraat sitä, ni ruppeet älyymää,
et lepsuha miekii oon olt ja hönttö,
ko juolaht mielehe ykskii kihu-
reissu. Meikylä tyttöt päätettiin art-
telis lähtee jalkasii kihuil. Matkaa
tul meilt 18 virstaa kirkol. Varrai
pit lähtee, jot kerkis kirkkookii
ajois enneko sontijo pan navist
ovet lukkuu. Eihä nii varrai nyt
kuka syönt, koha yhe vehnaska-
san vaa kohvi kans. Evväitä ei
älytty ottaa, saiha kirkolt ostaa
sokurpulkki, oha ne nyt toista
ko potatkakkarat. Ja mis niitä
evvääitä sit kantelit? Ehä sihe ai-
kaa olt käsilaukkuloi eikä kassi-
loi ja käsis pit kannella kenkii
ain Vihtanamäe juurel ast. Siin
vast pantii jalkaa.

Kirkkoo tietyt mäntii niiko ris-
tityn ihmisen kuuluukii ja mäntii
parvil (lehteri), siel usjat tavat-
tii toisiin kyltiin tyttöli. Ja ko
saarna ol mei mielestännä liikaa
pitkä, ni tul siel haastelluks kai-
kellaisii kuulumissii, jot ketäs sek-
kii nyt riijajaa, ja nii etteepäi . . .
Kirkomeno peräst kihuttii kirk-
kylän maantii ja tavattii tutuloi
ja »nakomii». Viimeeks kihuttii
suojeluskuntatalol päiväjuhlii. Ne
ko loppuit, ni tavai Lipolan tyttö-
löin parves Ahjärve palokunnata-
lol tantsimaa vatkaamaa. Jo ois
luult kihhuu piisaavan, mut mitä
tyhjää. Sielt myö lipattii viel
Pylkkylän (Vuottaa) palokunnata-
lol. Varpaita ihan pakotti ja mui-
tekii väsytti, ol nälkä ja janotti.
Ehä se yks sokurpurkka ja limo-
nattakana koko päivän syömi-
sii vastant. Miustkii tuntu Suve-
kylä (Riihisyrjä) kohas, et kyl ne
ovat rikkaita kennel on porstua

nurkas saavilline kylmää vettä ja
siin koussikka. Nälkä ei iha nii
kiljuva olt, mut tantsun jytkheet
tul nii kovast hiostelluks, jot ves-
saav tuntu ihmeelliselt.

Iltamatalol ast ko laahustettii,
ni oltii iha lopus, mut ko päästii
ove sisäpuolel ja Lempis-Tommi
vetas oikee rivakan Jurkan-Jussin-
polkan ja meitä vietii lattijal, ni
ei siin tuntuneet varpaat eikä vä-
symykset. Mut se myö Alinan
kans luvattii toin toisellee, jot jos
jompaa kumpaa pyrki saattamaa
sellane poika, mikä on hevose
kans, ni huikolemata käyvää te-
lekoil molloot tyttöt.

No, anha olla, ni yks vieraaky-
läpoika kumaraskii miul ja pyys
valssii ja kysy justii sitä, mitä myö
Alinan kans hartaast vuotelii ja
hevonekkii ol talon ulkopuolel.
Heitä ol kaks poikaa ja meitä kaks
tyttö. Ei myö kylläkää näitä poi-
kii ois kutsariks saatu, jos kaks
meikylä tyttö ois olleet iltamis.
Nihe takkee hyö olliit lähteneet
kөрömää, mut nyt tää ol mein pe-
lastukseen. Molotsii olliit pojat se-
kä hevone ja oikei silavaljais. En
tiijjää olik hänel hevosek mitä
meitä vastaa, mut ne silavaljaat
laukesiit matkan aikan vissii viis
kertaa, vaik matkaa ol vaa 5-6
virstaa. Pojat korjailiit vetorem-
milöi ja tupperemmilöi. Myö ei
oltu sellasi ijässä kuultukaa.
mäkvyöt vaa tiijettii valjais olevan.
Väsyneitä ko oltii ni kaik tuppas
naurattammaa. Myö koitelii olla
hienotunteisii, mut ko ne tuppe- ja
vetoremmat viijenne kerra lauke-
siit, pääs meilt raukua nauru.
Liek hyö pojat tykkänee matalaa,
mut ei hyö meitä raatsineet tielkää
jättää. Ko tultii ommaa kyllää, ni
näytettii pojil sen tupasen ov (i),
mihi hyö olliit alunperin ajatelleet-
kii, myö vaa oltii kattaimas.

Aamu alko jo valeta ja myö Ali-
nan kans huohmattii, jot myökii
oltii hyvi valenneita naamaltanna.

Vireästi toimineet Joutselän pikkulolat v. 1935 rva Rehnin ja opettajien Lehdon ja Myyryläisen johdolla.

Arvattii, jot koton ei anneta um-
mistaa silmijännäkää koko päin —
»Lähetää metsää makkaamaa», kek-
sittii myö.

Aamusil otettii naperkat kättee
muka mustikkaa oltii mänevinnää.
Sulunnotkon ja Putrokosken välil
metsä ol nii viiliä ja hämääri ja
suvesammalin peitos. Sihe sam-
malikkoo myö asetaitii ko karhut
talvunillee, suuret närreet hymisiit
unvirsilöi. Eikä meil tult mielee
enempää kärmeet ko metsäsijat-
kaa. Viimiselkää ko siint havaittii
yllää, ol aurinko jo hyvi allaal.
Myö nivottii rievut (huivit) tyhjiin
naperkkoin pääl ja käveltti selkää
väärän niiko ois ikkää olleet korit
täys, ko nähtii toisii marjapoi-
mijoi tievarrel. Kottii tulles mie vis-
kasin tyhjän naperkan aitan luhil
ja läksin kyläl muka marjoi syö-

ULATAKSI ja KUORMA-AUTO

H. HÄMÄLÄINEN

Ruutana, puhelin 72576

HYVINKÄÄN VARAOSA OY

Hyvinkää, Vaiveroisenkatu 13 puh. 10055

Siltakatu 11, puh. 11584. Luotettava autojen ostopaikka

mää, vaik läksin viel kihuloist ja ja tantsut pääl? Nii jot kyl sitä
iltamist lissää kuulemaa ja haas-
taamaa.

Matkaa kirkol iestakasi tul jo
36 virstaa, apas sit ne kihukävelyt
maantietä tul mitatuks. Mitä tää
muuta on ko kevytmielisyyttä? —
Lyyti Häyrynen.

lon laajalle ullakolle lautakuntien
kokouhuone ja kirjanpitäjän asun-
to, sekä toimistokerronksen tilava
arkistoholvi, mikä sodan aikana
tuhoutui.

Opetus- ja sivistystoimi

Edellä on kerrottu kunnan ensim-
mäisten kansakoulujen perustami-
sesta. Huolimatta siitä, että asiaa
vastustettiin eslm. sillä, että "her-
roja on jo muutenkin liikaa", ra-
kennettiin kouluja vuosien varrella
lisää, yhteensä 19. Opettajia oli yh-
teensä 40, eikä opettajien ja kunnan
virkamiesten välillä ollut norma-
alia suurempia ristiriitoja.

Oppikoulu ei kunnassa ollut. Si-
hen aikaan oppikoulu maalaiskun-
nassa olivat harvinaisia. Monet
nuoret opinhaluiset kävivät oppi-
koulussa Terijoella ja Viipurissa.
Ammattikoulutusta hakivat monet
kauppa- ja maamieskouluissa,
opettajaseminaareissa, kansan-
opistoissa ym kunnan ulkopuolella
olevissa opinajoissa.

Kunnankirjasto perustettiin Ki-
vennavalle v. 1847. Se olikin en-
simmäisiä kirjastoja maalaiskun-
nassa. V. 1939 oli kirjastossa n.
4.000 nidettä. Kirjaston käyttö oli
vilkasta. Pääkirjastosta jaettiin
pitäjän eri kuhlille muutaman sadan
niteen käsittäviä kirjakaappeja,
joita sitten muutaman vuoden
kuluttua vaihdettiin uusiin, kun piiri
oli lukenut kirjat. Kirjastoista
puheen ollen on muistettava Kau-
samon - Miettilän Kirjastoseuran
kirjasto, joka ansaitsee oman lu-
kansa - omistihan se oman talon
ja oli alallaan uranuurtaja. Sivi-
sytystä levittivät monet maineikkaat
lauluorot, näytelmäseurat, opin-

tokehot ym henkiset harrastukset
kunnan alueella.

Terveysten- ja sairaanhoito

Kuntaan saatiin ensimmäinen
lääkäri v. 1871. Tämä oli valtion
palkkaama piirilääkäri Gräberg,
joka asetti asumaan Raivolaan.
Raivolassa ja Terijoella asuvat
myöhemminkin tulleet piirilääkäri-
rit, kunnan alueella oli huvila-asuk-
kaina yksityislääkäreitä ja Pitkä-
järven rannalla olevassa Sanato-
riumissa oli lääkäreitä. Oma kun-
nanlääkäri saatiin v. 1904. Kiven-
navan kunnanlääkäreinä olivat: G.
H. Gorschelnik, J. Lehtinen, L.
Kallioinen ja M. Lunnas. Kätilöitä
oli kunnassa kaksi, terveyssisaria
yksi sekä seurakunnan palveluk-
sessa diakonissa.

Omaa sairaalaa ei ollut, vaan oli
hakeuduttava sairaalahoitoon Te-
rijoelle tai Viipuriin. V. 1935 val-
mistuneessa kunnalliskodissa oli
sairasosasto, missä hoidettiin
muitakin kuin kodin hoidokkeja. Sa-
mana vuonna valmistui myös 24-
paikkainen mielisairaalaosasto.

Köyhäinohito

Kunnallishallinnon siirtyessä
seurakunnilla kunnilla, joutuivat
nämä vastaamaan alueensa köy-
hienhoidostakin. Kuntaan oli huvi-
la-asutuksen ja Pietarin läheisyy-
den vuoksi pesiyntynyt irtainta vä-
estöä, joka varsinkin talvisin oli
avun tarpeessa. Raivolan venäläi-
set joutuivat rajan sulkeuduttua tu-
kalaan asemaan, n. 100-150 henkeä
tai perhettä sai jatkuvasti köyhäin-
hoitoavustusta, minkä tosin valtio
kunnalle korvasi. Puutteessa ole-

ville lautakunnan jäsenet jakoivat
rahana tai elintarvikkeina sen
määrän, mikä kokouksessa oli pää-
tetty, mutta suuri joukko tuli hen-
kilökohtaisesti kokouksiin avus-
tusta hakemaan tai pyytämään. Pu-
la-aikana 30-luvulla ei pystytty
antamaan kohtuullisia avustuksia,
vaan oli ne supistettava minimiin.
Lapset sijoitettiin yksityisperhei-
siin hoidettaviksi - ei enää huuto-
kaupalla vähiten vaativalle - vaan
sovitua kuukausimaksua vastaan.
Menetelmää pidettiin silloin epä-
tydyttävänä ja vaadittiin lastenko-
tia perustettavaksi, nykyisinhän
hoito yksityisperheissä asetetaan
laitoshoidon edelle.

Vuoden 1922 köyhäinohitolaki
velvoitti kunnat valitsemaan köy-
hänhoitolautakunnan, mikä v. 1936
nimitettiin huoltolautakunnaksi -
nyk. sosiaalilautakunta. Lautakun-
nan puheenjohtajana oli vv. 1923-25
Tuomas Rautiainen ja vuodesta
1926 Jooseppi Seppänen.

Valoisaa aikaa

Talvisotaa edeltäneet vuodet oli-
vat huomattavan kehityksen ja vau-
rastumisen aikaa niin kuntalaisten
kuin kunnankin kohdalla. Silloin
saatiin kuntaan "Imatran sähköt".
Raivolassa oli saatu sähköä jo vuo-
sisadan alusta lähtien Galkinin
sähkölaitokselta ja kirkonkylässä
oli v:sta 1919 Eerikäisen, myö-
hemmin Kivennavan Saha Oy:n sa-
haltta saatu virtaa, mutta se ei ty-
dyttänyt, sillä virta katkaistiin
yöksi ja keskipäivällä, jolloin ko-
neet eivät käyneet. Suurin osa kun-
taa oli sitä paitsi ilman sähköä.
Kaupp. Pekka Kääpä ja kunnansih-
teeri T. Huuhtanen tekivät kunnan-

valtuustolle esityksen Imatran vir-
taa jakavan yhtiön perustamisesta,
mikä yhtiö perustettiin. Koska
päälinja oli vedettävä Uudenkirkon
Leistolästä, johon saakka Imatran
Voima Oy:n linja oli, Kanneljärven
halki, saatiin Kanneljärven kunta-
kin mukaan. Yhtiöstä tuli Kannel-
järven - Kivennavan Sähkö Oy,
osakkaina molemmat nimikunnat ja
seurakunnat sekä yksityisiä kulut-
tajia. Sähköistystyöt pantiin käyn-
tiin ja v. 1939 elokuussa koitti se
ilonpäivä, että virta saatiin päälle
15 muuntopiirissä. Noin 3k ke ilo
kesti, kun oli kaikki jätettävä so-
dan johdosta.

Jatkosodan aikaa

Kunnan alueen tultua takaisinval-
latuksi, pääsi kunnallinen toiminta
takin osittain käyntiin. Siirtoväen
palauttamis-, asuttamis- ym asi-
oista huolehti Päämajan sotilas-
hallinto-osaston alainen kunnan-
hoitokunta, missä olivat kunnan
omat miehet toiminnassa. Päällik-
könä kunnallislautakunnan puheen-
johtaja Tuomas Rautiainen, v. 1942
huhtikuusta kunnansihteeri Huu-
htanen ja loppuvaiheessa Mikko Rei-
nikainen. Kunnan "siviilitehtäviä"
hoitamaan oli asetettu kunnanhoi-
tokunta, missä puheenjohtajana oli
Tuomas Rautiainen ja sihteerinä
hoitokunnan toimissa Kivennavalla
T. Huuhtanen.

Kunnanhoitokunnan toimesta ra-
kennettiin mm väliaikainen kun-
nantalo Kirkonkylään. Se on siellä
vieläkin. Kansakouluja kunnostet-
tiin, niin että koulutyö saatiin käyn-
tiin. Yhteisvoimin ar meijan kans-
sa rakennettiin uusi koulu Kekro-
laan. Kunta antoi rakennusaineet

hirsii lukuunottamatta, sotilaat
toivat hirret ja rakensivat. Ken-
raali Pajari rakennutti seurakun-
nalle kirkon ja pappilan Linnan-
mäelle, sitä sanottiin "Pajarin kir-
koki" - sekä terveystalon kesällä
1943. Monet suunnitellut rakennuk-
set keskeytti jälleen sota v. 1944.
Jatkosodan aikana oli n. puolet
väestöstä palannut ja kansakoulu-
jakin saatiin toimimaan siinä mä-
rin, että kaikki koulukäiset pääsi-
vät kouluun. Tehtävää helpotti se,
että entiset opettajat palasivat ta-
kaisin, vaikka heillä mualla Suo-
messa olisi ollut paremmat olot.
Vaikka sota oli paljon tuhonnut,
niin uuttera jälleenrakennus nosti
kaiken uuteen kukoistukseen. Kaik-
ki alkoi näyttää taas valoisalta,
mutta kauniin kevään v. 1944 jäl-
keen ei tullut kesää, vaan synkkä
syksy. Sota tuhosi jälleenraken-
nustyön - uusi evakkoitalvi oli
edessä.

Kunnallisen toiminnan päättäminen

Rauhan solmimisen jälkeen suo-
ritti kunnanhoitokunta vielä monia
siirtoväen asuttamiseen, menetety-
n omaisuuden korvaamiseen, ym
kuuluvia tehtäviä uudessa sijoitus-
paikassaan Kangasalla. Siellä ju-
listettiin v. 1948 sitten monet vai-
heet kokeneen Kivennavan kunnan
kunnallisen toiminta päättyneeksi.
Samalla päätettiin luovuttaa kun-
nalla vielä olleet rahavarat perus-
tettavalle Kivennapa-Säätiölle, jo-
ka toimii edelleen Helsingissä, ja-
kaen pieniä opintoavustuksia entis-
ten kivennapalaisten lapsille.

KIVENNAVALLA vankka maatalous

Kun raja sulkeutui Vapaussodan jälkeen loppui myös siihenastinen vilkas Pietariin suuntautunut rajakauppa ja runsaan huvila-asutuksenkin tuottamat tulot samalla. Vaikka rajan sulkeutuminen ei niin vakavasti kivennalalaisia koetellutkaan, vaikeutuivat työllisyysasiat kuitenkin ja valtiovoiman oli järjestettävä ns. hätäaputoimia maantienokaisujen yms. muodossa.

Maanviljely ei kuitenkaan pahemmin kärsinyt tästä kaupan loppumisesta itään, sillä viennin suunta muuttui yhä enemmän Viipuria kohti. Varsinkin maitotaloustuotteet toimitettiin maidonmyyntiosuuskuntien kautta suurelta osin kermana Viipurin Valioon rautateitse ja myöhemmin ennen talvisotaa autoilla. Ainakin Kirkonkylän, Tirttulan ja Polviselän maidonmyyntiosuuskunnassa, keskuspaikkanaan kunnan maatilan ent. meijerirakennus, oli palkattu henkilö apulaisineen vastaanotto- ja järjestelytehtävissä tätä varten. Osuuskunnan viimeisin puheenjohtaja oli maanviljelijä ja kirjakauppias Taavi Keinänen ja rahastonhoitajana tilanhoitaja Akseli Tapaninen. Karjantuotannon nousu lisääntyi voimakkaasti karjanjalostustoiminnan ja suoviljelyksen laajentumisesta johtuen. Tähän vaikuttivat etenkin Viipurin läänin maanviljelysseura ja paikalliset maamiesseurat neuvojineen ja eri puolille pitäjää perustetut ns. esikuvatilat, joita Kivennavallakin oli ennen sotia viisi eli Kannaksen kunnista eniten. Näiltä ei kesäisin puuttunut retkeilijöitä, jotka kävivät niihin tutustumassa ja niistä oppia ottamassa.

Viipurin läänin maanviljelysinstituutissa toimista suoritettiin jo vuosisadan alusta lukien omistajien pyynnöstä huomattavia peruskuivatuksia ja jokien sekä purojen perkauksia eri puolilla pitäjää. Näistä lukuisat tilat saivat huomattavia lisämaita. Se nosti tuotantoa ja omavaraisuus ehkä ruista lukuunottamatta lähenteli 100 % ja tuntuipa vehnän ja perunan osalta hienoisia menekki-vaikutuksia ajoittain. Kivennavan soilla peruskuivatus ei ollut vaikeaa suorittaa, koska mitään laakeaa vesistöjä ei ollut esteenä, ja vedet laskevat kymmeniä metrejä alempana olevaa Suomenlahtea kohti helposti. Monet kuivatussuunnitelmat jäivät keskeneräisiksi sodan johdosta, kuten mm. noin 800 ha käsittäneen Heinäsuon kuivatus.

Edellä mainitun Kivennavan maamiesseuran vaiheista kerrottaisiin tässä loppuksi muutamia ajateltuja, joskin ne ovat tarkemmin löydettävissä Kivennapa-kirjasta.

Viipurin läänin maanviljelysseuran puolesta oli 16.10.1899 agr. Tornell saapunut johtamaan kokousta kauppias Paavolaisen taloon kirkonkylään, jossa kokouksessa perustettiin Kivennavan maamiesseura. Seuran esimieheksi valittiin kunnallislautakunnan esimies Jooseppi Havia. Pitäjä jaettiin piireihin työn tehostamiseksi. Kuvunkin piiriin valittiin piirimies. Syyskuun 18. päivänä 1902 avattiin kirkonkylässä maanviljelysnäyttely. Osanotto siihen oli erittäin vilkasta, ja jaettiin siinä myös palkintoja maatalouden eri aloilta.

Vuonna 1928 pidettiin itsenäistymisen jälkeinen ensimmäinen maatalousnäyttely, joka koko pitäjän historiassa oli neljäs. Se sai jälleen sankat joukot koolle ja maamiehen vastuu tunnettiin syvemmin kuin koskaan ennen. Seuran jäsenluku kasvoi, ollen vuoden lopulla jo 542. Uudis- ja raivauspalkkioita jaettiin noin 650.

Vuosi 1939 alkoi valoisin toivein, valmistauduttinhan seuran 40-vuotisjuhlaan. Kevätkesällä tehtiin tutustumisretkiä Antrean raakaso-keritehtaalille ja Ayräpään maatalousnäyttelyyn ym. Mutta suunnitelmat 40-vuotisjuhlista jäivät täyttymättä. Sota katkaisi lupaavan toiminnan.

Jatkosodan aikana 16.8.42 seuran jäseniä kokoontui jälleen kotiseudulle palanneina Riihisyrjän kylässä Tuomas Rautalaisella suunnittelemaan toiminnan jatkamista. Hankittiin maatalouskalustoa ja oltiin mukana maatalouskamppalussa, kunnes kesä 1944 toi jälleen muutoksen.

Vasta vuonna 1947 alkoi Hämeessä seuratoiminta uudelleen, kun johtokunta kokoontui Pälkäneellä ja päätti ottaa seuralle neuvojan. Samoin Pälkäneellä vietettiin seuran 50-vuotisjuhla 19.2.50. Nykyiseen johtokuntaan kuuluvat esimiehenä Väinö Holttinen, sihteeri-rahastonhoitajana Väinö Lattunen ja muina jäseninä Mikko Helppolainen, Lauri Paavolainen, varajäseninä Mikko Lattunen, Tuomas Murtonen ja Juho Ilonen.

Kivennavalla nousi maatalousvoimakkaasti 30-luvulla, josta on annettava täysi tunnustus maamiesseuran toiminnalle. Kun Kivennavalla oli v. 1920 peltoa 5,000 ha, oli sitä v. 1937 jo 7,600 ha eli 11,7 % koko pitäjän pinta-alasta. Siellä oli perunanviljely huomattava, ollen pitäjä seitsemäs koko Suomessa perunanviljelyksessä. Viherlinjaa harrastettiin ja tehtiin sopimuksia Antrean sokeritehtaalile juurikkaan viljelystä. Kun Kivennavalla opittiin viljelemään juurikasta, sitä jatkettiin Hämees-

KIVENNAPPOISII LIKEMIEHII

Tokha niitä entisiä Kivennaval olj puotiloja joka kyläs, mutkuipaljoja niitä nyt ois pitki Suomee entisiä kauppi perulol tai uusii yrityksiä, mitä kivennapoist on saaneet aikaa. Tähä mie sain muuttamii kootuks.

Työne Väinö on joutselkoiisi. Hän on elintarvikepuot, yhtee aikaa olj kaksiki, Helsingis Arabia kaupungiosas. Tyone on pirtee tyttö. Hän on apulaisine hoitanti liikeasjaase, vast nyt viime aikoin on jääskeläissyntyne aviomies ottant kirjapio hoitaaksee, ko pääst viirastaa eläkkeel. Väinö pistävät yhtsuuraa Ameriikas, mis hei kaks tyttärtää ovat, Mannise Oskari äit, kirkokyläläisii, Tonteri Lovissa, niiko hänet enne tunnettil, kasvatii monta kunno poikaa. Oskar on opetelt maalaril ammatin ja 10 v. hän on olt oma liike. Apulaisii on tarpee mukkaa. Mannise vanhemmat on molloot jo kuolleet. Juho Pulliaine lopettelloo vähitelle maalausliikettä, mitä hää on johtant 20 v. Nyt hänest tulloo Loma-koti johtaja.

Kui monel mei pitäjä työtöl tääl on olt kampaamoi, niiko Paavolais Hiljal (Joutselkä), Pöyry Teklal (Raivola) partur, Pyykö Martal on nimikkeenä vieldi parturiliike. Ent. Kunitsin, jatkaa raivolaista sekatarvakauppaa Kuntola nimel.

Antti Huuhtanen, Kivennavan maamiesseuran pitkäaikainen puheenjohtaja.

Väinö Kuortti, Kivennavan maamiesseuran sihteeri-rahastonhoitaja vu. 1928-43 ja kunnan asutuslautakunnan puheenjohtaja vu. 1930-33.

säkin, vaikka viljelykset saatiinkin kartanoitten laitamilta. Alkuaan oli sen viljelijöiden määrä suuri, mutta sopivien juurikasmaiden puuttuessa on luku vähentynyt. Pinta-alat sen sijaan ovat lisääntyneet ja monet kivennalalaiset ovat saaneet palkintoja tältä.

Monose Johannes on ronnukylläisiä, hän on tällä Tapiolas verhoon, minkä hää perust toistykymment vuotta sit. Enstää hää meinas autohommii ja ost toise poja keral kuorma-auton, mil ajoiit puutava- raa Lahes ollessaa. Mööpelit kiinnostii Johanesta enemmän ja homman ko oppi, nioma versta pit saaha ja töitä piisajaa omal perreel sekä apulaiselkii.

Maunulas pittää lastenpukimoo Jakkose Mirja, o.s. Hukka. Hää on raivolaisii ja tää liike Maunulan Aitta on olt jo 10 v. Aviomies Eino Jähkonen on taas elokuva alal. Iivose Heimo on elintarvikeliikey Koti-Valinta myymälä omistaja. Vuuvest 46 hää on seisont tiskitakan apulaisine ja tyttärinne. Kauppias sekä työtöl on hankkineet itsellee kielitaitoo, et vierasmaalaisetki saavat mitä tahtoot. Iivose puoist saap hyvvää lihatarvaaa.

Pohjalaise Olavi on perustant oman insinööri toimiston, LVI-laitoksii suunnitellaa ympär Suomee. Hän on toimistossaa kymmenä apulaista. Olavi on Kauksamo Pohjalaisii.

Sarve Saima, o.s. Iivone on alkuaa puhtulaisii, aviomies on Uuponeest. Saima on justii pitant täyve vuosikymmenee kukkakloski Kaleva- ja Fredrikinkavu kulmas. Nyt hää avas oman kukkakaupa Kampitori laijast. Kampin kukka on Sarve Saima uus liike. Naulapää pojat, Suurselkälästä, ovat ahkeral työllää hankkineet itsellee autoliija am-

1931-1971

linja-automme ovat liikkeellä etupäässä Karjalassa ja Kaakkois-Suomessa.

Matkusta mukavasti meidän mukanamme

— Kannattaa kysyä, kun kaukokaipuu ja vaellusvietti valloittavat — kuljetamme vaikka Kivennavalle

TILAUSAJOTUNTEMUKSEMME TUOTTAA TULOKSEN

VIIPURIN LINJA-AUTO OY

Imatra, puh. 4211

Savonlinna, puh. 21046

BETONILA O.Y.

HELSINKI—NUMMELA

puh. 665279 — 913-22722

matin. Toivo Narvanne tuli Helsinkiin jo 1928. Hää on olt palokunnas autokuljettajan 25 v., mist jäi eläkkeel. Aikoinaa hää ost taksii, mitä vällii ajaa itsekkii, nykyjää hänel on kuljettaja sitä vart. Häne luoksee tulliiit sit toiset veljekset, Oskar ja Eino. Eino Naulapää nikkaroi veljeese keral sova alkan puukaasutin auton, mil hää ensi aloitti taksijon. Hää ost kolar autoi ja panniit ne kunto ja nii se liikehommia läks alul. Nykyjää hänel on 4 komiaa taksii, suur metsäpalsta mökkinnee, pari talloo ja asunto-osakkeita. Haavoittumisestaa huolimatta mies on pärjänt hyväst ja veljeksi yhteistoiminta on tuottant tuloksi. Oskar Narvanne aloitti autopeltiseppän. Hän on olt kaksiki taksii, nykyjää yks ja kuljettaja sil, itse hää hoiteloo verstaassa entistä hommajaa. Naulapää pojat ovat olleet nimekkäitä urheilumiehiä. Samast Suurselkälä kylästä on kotosi Anna (Kähönen) Holmasvuon. Turkisateljee Uudenmaank. 29 on häne perustammas. Hää tulj Kivennavalt jo 1927 ja opettel tään homman suures liikkees. Enst hää ompel koton ja hankki sit tään oman työhuoneen, mis hää apulaisinee työskentellöo. Anna tulj just Eeva tyttärene luont Sveitsist talv lomalt. Taitelii jatytär kiertää suurta maailmaa ja hänest toisekerra enemmän. Tyne Järvelä poika (Joutselkä) Unto on nimikkää maalausliikkee harjoittaja. Koukla Juho puot löytyy Forssa Kuhalast. Tää Hiiirelä poika on melkee syntyt tiski taa ja hää on olt kauppiaan Ollilas, Systerbekis, Pietaris ja pitant ruokalaa Terijoel, Viipuris ja Kanadas. Oma maa on kuitteki mantsikka ja nii Jussiki kääntyy ympär, tulj Forssaa ja pittää sekatarvakauppaa. Asjat luistaat tält maailmamiehelt (78 v.) eikä ikä näy painava. Kannakse Kotelo jatkaa Raivola kotelotehtaii perinteit Yrjö Reitama johl Järvepääs.

Kola tyttöist Meeri (o.s. Juvakka) Konttila 8 v. sitperust Tamperel Aaltosek. 33 Kemikalio kauppan. Henttise Hilikka, nyk. Fältberg on mieheese Bruno keral ahertant kovast. Heil on Tikkurilas oma kot

ja kakkilaa 6 erikoiskuljetusautoo. Autoilija on tulos Lasse-pojastkii, hää hoiteloo liikkee kirjapittoo ja vapaa-ajat kulluut autokilpailuis, mist palkintoiki on jo saatu.

Kirjavais Viljo on valokuvausala tunnetui miehiä. Häne liikkee Dia-studio löytyy Helsingis Kaisaniemenk 1. Kaikist suuremp meikyläläisist liikemiesist on tää ikolaine Nousiats Aarre. Jokkuu vuosit hää perust petoni valimon Nummelaa. Nykyjää Betonila tehtaita on Nummela lisäks Lohjal, Vihtis, Kuusaakoskel ja Turus. Nää antaant työtää 100hengel ja vuos liikevaihto on 10 miljoonaa mk. Konnult, Hämäläis Heimo on taas autoilija Kangasal, mis on kui monta kivennapoista autoilijaa, Sällisist alkai. Heimol on korma-auto ja ulataksi mitä hää itse ajeloo. Sällisist on taas aloittanneet autohommase jo Ahjärvel olles. Nyt heil on nosturipalvelu, autohuolto, maalaamo, kuljetusliike ja henkilöautokuljetus ympär Suomee. Luotettava autoloi ostopaikka löytyy Hyvinkäält, sanno toimitusjohtaja Aulis Jokine. Häne Autohalliise löytyy Vaiveroisenk. 11. Rva Helmi Jokine (Pihlasisit, o.s. Sälliinen) on liikeneine hääkii. 9 vuotta sit hää ost Lope kirkol tekstiili-liikkeen ja kauppa käyp hänelkii hyväst. - Kivennava tyttö.

☆☆☆

Raivolassa aloitetut kauppiasperinteet jatkuvat nyt Vesilähdin Valkkisissa, missä ent. raivolalaisella kauppias Nestori Miikkulaisella on liikkeensä myymäläautoineen. Kauppahommat ovat jo toisessa polvessa heillä, sillä Nestori Miikkulainen isällä Aleksanteri Miikkulaisella oli aikoinaan kauppa Raivolassa.

Syyskällä 1932 aloitti Tammisessä kauppias Toptias Särkkinen liiketoimet jatkaen niitä seuraavan vuoden puolella Kauksamolla aina Talvisotaan asti. Systeemissä jatkettiin vasta 1951 ja sieltä siirryttiin kymmenen vuotta myöhemmin Asikkalan Hillilän kylään pojan jatkaessa kauppa edelleen Systeemissä, kertoi kauppias Särkkinen.

Toimi Rihlas:

Edith Södergran — Raivolan runotar

Kotikyläni Raivolan lukemattomista rakkaista henkilöihahmoista on erityisesti piirtyneet seluni syvyyteen kuva ihäilemättä runoilijasta Edith Irene Södergranista ja hänen viehättävästä taiteilija kodistaan. Ehkäpä minullekin, niinkuin niin monelle muulle kanssasarelleni olisivat hänen kuuluisat runonsa jääneet vain mysteeriksi, ellei onnetar olisi auttanut minua raottamaan salaperäisen ja luonnonkauniin satuputarhan porttia ja antanut minulle tilaisuutta tutustua sen sisällä asuvaan runoilijaan ja hänen herttaiseen äitiinsä, mikä portti vain aniharvoille paikkakuntalaisille avautui niin luottamuksellisesti ja läheisesti. Tästä kaikesta olen hyvin kiitollinen mananmaajolle menneelle iäkkäälle äidille, joka jo tyttönsä Pietarissa joutui läheisesti seuraamaan Södergranien perhe-elämää, ollessaan sisäkkönä runoilijan äidinäidin rikkaassa Holmroosin perheessä ja josta tuttavuudesta sitten myöhemmin kehittyi perheittämme välinen kanssakäyminen Raivolassa. Södergranien suku on lähtöisin Etelä-Pohjanmaalta, talonpoika monen sukupolven ajan. Poikkeuksen teki Matts Södergran, joka vastoin perheen perintätapoja lähti 1870-luvulla matkustelemaan; oli merimiehenä, tuli Venäjälle Nobelin palvelukseen mekaanikoksi. Myöhemmin kerrottiin hänen ulkomailta suorittaneen insinöörintutkinnon. Helena Holmroos oli varsinaissuomalaisista käsityöläissukua. Hänen isänsä oli Turun tienoilta Pietariin muuttanut valimomestari, joka oli perustanut oman valimon ja hyvin vaurastunut. Pietarissa sitten Matts Södergran ja Helena Holmroos tapasivat toisensa ja avioituivat v. 1890. Kahden avioliittovuoden jälkeen syntyi 22.4. 1892 tyttö, joka kasteensa sai nimekseen Edith Irene. Runoilijassa ei ole pisaraakaan venäläistä verta, kuten joskus olen kuullut jonkun maininneen tietämättömyydessään, vaan hän on syntyperältään suomenruotsalaisia. Kotikielenään he käyttivät ruotsia, mutta hallitsivat useita kieliiä ruotsinkielen lisäksi.

Uteliaaseen tiedusteluuni, minäkin runoilija oli lapsena, sain mammalta kysymykseeni hänestä sellaisen kuvan, että hän oli hyvin hemmetelttu, varakaan perheen ainoa lapsi kun oli. Tuenteenpurkaukset saattoivat olla hyvinkin voimakkaita ja räiskyviä, herkästi haavoittuva, unelmoiva ja yksinäisyttä rakastava. Myöhemmin sukuelvittelyssä on todettu runoilijan saaneen tasapainottoman luonteensa välittömästi vanhemmiltaan ja välillisesti näitä aikaisemmilta sukupolvilta, joissa patologiset skitsoidiset piirteet olivat hyvinkin selvästi näkyvissä. Runoilijalla valitettavasti oli sekä fyysiset, kuten tuberkuloosi, että psyykkiset perintötekijät rasitteena.

Avioliittokaan ei pystynyt hillitsemään runoilijan isän Matts Södergranin vaellusviettiä eikä tervehdyttämään hänen epäsäännöllistä elämäntapaansa. Niinpä perheenisän velvollisuudet jäivät kirjaimellisesti appi-isän hartioille. Hänellä oli kaikki kaikessa tyttärensä Helena ja tyttärentytär Edith. Näiden rakkaitensa hyväksi hän uhrasi kaikkensa, mikä vain oli hänen mahdollisuuksiensa rajoissa. Mamman kertoman mukaan; perhe elikin hyvin ylellisesti aina siihen saakka, kunnes vallankumous puhkesi. Herra Holmroos oli ostanut tyttärensä perheelle huvilan Raivolasta, johon Karjalan kannaksen venäläistyneeseen rajakylään per-

he muutti Edithin ollessa vasta kolmen kuukauden ikäinen ja josta idyllisestä ja luonnonkauniista kylästä myöhemmin tulikin heidän vakituinen kotipaikkansa. Huvilan lisäksi he omistivat melkoisen määrän maata, jota je sitten myöhemmin myivät paikkakuntalaisille huvilapalstoiksi, mm isäni ja isoisänikin tontit olivat heiltä ostetut.

Runoilijan koti

sijaitsi ala-Raivolan kylässä kreikkalais-kat. kirkon vieressä. Kaksikerroksinen venäläistyylinen huvila upeine pitsikoristeineen oli rehevän puiston keskellä mäellä, joka loivasti laskeutui Onkamojen eli Roslivan, kuten paikkakuntalaiset sitä nimittivät, rantaan. Villiyntynyt puutarha rehevine kasvillisuuksineen ja harvinaislaatuine puulajeineen suojeli sen asukkaita muurin tavoin ihmisten uteliailta katseilta ja antoi runoilijalle häiriintymättömän työrauhan. Heillä oli myös pienempi piharakennus, johon he itse olosuhteiden pakosta joutuivat muuttamaan, vuokratesaan suuren huvilan Raivolan suojelukunnalle. Tämä matala rakennus peittyi melkein vehmaaseen kasvillisuuteen sireenipensaineen ja vadelmatarhoineen.

Koulunkäynti

Vuonna 1902 aloitti runoilija koulunkäyntinsä Pietarissa tunnetussa saksalaisessa kirkkokoulussa, Petrischulessa, joka sijaitsi Nevsk Prospektin, Leningradin nykyisen valtakadun varrella ja joka vanha rakennus on kuulemma vieläkin pystyssä. Runoilijan äiti oli käynyt samaa koulua. Koulu oli erittäin hyvässä maineessa, varsinkin mitä tulee kielten opetukseen. Oppilaina oli kaikenmaalaisia, saksalaisia, puolalaisia, venäläisiä, ruotsalaisia, italialaisia ja ranskalaisia, jotenka runoilija sai tässä koulussa kosmopoliittisen elämäntutkimuksen ja elää tyypillisistä pietarilaisista koulutyttöjen lapsuutta, ennen vallankumouksen tuhoavastuuta myllerrystä.

Tästä tsaarinajan Venäjältä, Pietarista, synnyinkaupungistaan, koulukaupungistaan hän herkästi sanookin: "Pietari, Pietari, sinun rakennustesi huipuilla liehuu lapsuuteni lumottu viiri." Kouluajan aina talvisin perhe asui Pietarissa, mutta kesät he viettivät Raivolassa huvilallaan. Vuonna 1907 runoilijan isä kuoli, mutta ei tuberkuloosiin, jota hänellä kyllä sairasti. Vuosi isän kuoleman jälkeen keskeytyi runoilijan koulunkäynti ikävästi. Pietarin specialistiklinikat totosivat runoilijan sairastuneen myös keuhkotuberkuloosiin. Nyt oli perhe kokonaan murtunut, puhumattakaan koulutyöstä itsestään, joka oli ihastunut ranskankielen opettajaansa. Hänen ajatuksensa olivat mustaakin mustempia kuolleensa vakavaan sairauteen. Tällöin syntyi hänen ensimmäinen Södergranilainen runonsa. Näitä synkkiä pessimistisiä ajatuksia ja mielialoja kuvaa hänen runonsa sanat "Ilo on perhonen, joka lepättelee alhaalla maan yllä. Mutta suru on lintu, jolla on suuret voimakkaat siivet. Ne kantavat korkealle yli elämän, joka virtaa alhaalla auringonvalossa ja vehreydessä, surunlintu lentää korkealle sinne, missä tuskan enkelit vartioivat kuoleman leposijaa."

Sairaus ja toiveita

Nummellan keuhkotautiparantola oli kuuluisa siihen aikaan, prof. von Bonsdorffin ollessa sen ylilääkärinä. Niinpä Edith Södergran oli siellä potilaana viisi eri kertaa, viettäen väliajat aina Raivolassa. Pitkäaikaiset hoitoajat Nummelassa saivat potilaan siellä kyllästymään ja huhupuheet hänen rakastumisestaan alilääkärin lisäksi tytyttämättömyyttä siinä määrin, että he matkustivat äitinsä kanssa v. 1921 Sveitsiin, asettuen Davosin hotelliin asumaan. Sattu niin onnellisesti, että runoilijaa hoitava lääkäri tri Ludvig von Muralt oli myöskin etevä psykiatri, joka ymmärsi runoilijan sielullisen sairauden ongelmat, jotka perinnölliset tekijät oli tullut ilmi professori Gunnar Tidesströmin suorittamassa sukuelvittelyssä. Kun runoilija palasi v. 1914 Raivolaan oli hänessä tapahtunut suuri muutos, paitsi sitä, että hänen terveytensä näytti palautuvan, hän oli elegantti nuori nainen, rauhallisempi ja mukautuvaisempi kuin ennen sinne lähtöään. Hän haaveili lennokkaasti tulevaisuudesta ja päätti valloittaa kirjallisen parnasson. Hän kertoi lukeneensa paljon modernia kirjallisuutta, kirjoittaneensa runoja ja erityisesti syventynyt Nietzscheä tutkimaan. He olivat matkustelleet paljon muuallakin Euroopassa ja Italia kiinnosti häntä erikoisesti. Parantolan miljöötä hän kuvasi lääkäreineen ja hoitajineen niin kauniisti, että aloin jo silloin haaveilla tulevasta amatistiani ja voin nyt eläkkeellä ollessani vakuuttaa runoilijan olleen oikeassa. Lennokkaalla mielikuvituksella hän kuvaili tulevaisuuttaan tulevana kuuluna runoilijana, eivätkä hänen ennustelunsa ajautuneetkaan karille, vaikka hänelle itselleen ei suotukaan iloa nauttia voittonsa päivästä. Hän kertoi usein hauskoista kepposista, joita hän teki parantoloissa. Kerran hän karkasi, kun oli lääkäreiden suuri tarkastuskierros. Kaikki etsivät häntä ja löysivät hänet erään piharakennuksen katolta. Oli kerran pihistiänyt erään lääkärin hansikkaat takin taskusta ja kätki ne tyynynsä alle, nauttiakseen hienosta sikaarin hajusta. Maailmanpallo kahlehti runoilijan lopullisesti Suomeen. Hän otti osaa kirjallijapiireihin Viipurissa, Pietarissa ja Helsingissä. Olipa hänellä lemmentarinakin, joka innoitti uusiin runoihin ja hehkutti hänen mielikuvitustaan ja hän sai taas kerran kokea, että rakkaus ei kuulunut hänen elämänsä. Hän katkaisi välinsä ystävänsä kanssa kirjoittaen "Rakkauteni pimentää tähteni, kuu nousee elämässäni. Käteni ei ole kotonaan sinun kädessäsi, sinun kätesi on hekuma, minun käteni on kaipaus."

Luonnonläheisyys

Runoilija samoin kuin hänen äitinsäkin olivat suurilla luonnon ystäviä ja palvoja kissoineen ja koirineen. Kesäisin he käytännöllisesti katsoen elivät kauniissa puutarhassaan aamusta iltaan. Eivät huonoitakaan heitä pelottaneet. Silloin kuin synkät ukkospilvet koontuivat taivaalle, pukivat he ylenlosa sadetamineet ja kiiruhtivat ulos nauttiakseen luonnonilmiöistä leimuavine salamoineen ja mahtavine jyrinäineen. Ulkona syntyivät myös useat runoilijan runot. Mieleeni on jäänyt erikoisesti runoilijan lempipaikka puiston mäenrinneessä kastanjottien varjossa. Siinä hänet nähtiin, joko kaunis kuk-

VANHAT
PERINTEET
KIVENNAVALTA —

Nykyinen toimipaikkamme
Oulu. — Liikennöimme
3300 km päivässä Oulusta
itään johtavia teitä. —
Suoritamme myös turisti-
kuljetuksia koti- ja
ulkomailla.

A. Mörö Oy

OULU PUHELIN 37258

JATKAMME RAIVOLAN PERINTEITÄ
NYT VESILAHDEN VALKKISSA

N. MIKKULAINEN

Sekatavarakauppa ja myymäläautot
Puh. 78523

YHTYMÄ T. SALLINEN

Kangasala Puhelin 70 221 — 70 224

— KULJETUSLIKE
— AUTOHUOLTO
— RUOSTEENESTOLAITOS
— NOSTURIPALVELU
— SORANMYynti

ka kiinnitettyä punaisenruskeaan luonnonkiharaiseen tukkaan tai leveällieriseen aurinkohattuun, istumassa tuntikaisia kuuntelemassa joen laineiden lipatusta ja lintujen liverystä. Tällaisina hetkinä oli vaikea häntä lähestyä. Hän oli silloin hyvin outo ja sanoisinko hiukan pelottava ja eli omassa maailmoissaan ja mielikuvituksissaan. Hän oli jossain kaukana meistä ja maailmastamme ja ymmärsimme antaa hänen elää omassa illuusiomaailmassaan. Kun runoilijan elämän ensimmäiset runot ilmestyivät julkisuuteen vuonna 1916, pelkäsimme, miten runoilija kestäisi arvostelujen tulikokeen, sillä hänen runonsa han olivat subjektiivista tunnuslyriikkaa, jotain aivan uutta ja tuntematonta runoutta, jota tuskin ymmärrettäisiin ja arvostettaisiin. Mutta kävikin toisin, mitä enemmän ja armittomimmin arvostelijat ruotivat ja ivasivat runoilijaa, sitä voimakkaammin nousi hänessä taistelunhalu oman syvällisen kutsumuksensa puolesta. Hänelle ilmestyi nyt tosi ystäväkin: Hagar Olssonista hän sai läheisen sydämyksen tukijan, jonka kanssa hän oli kirjeenvaihdossa ja jonka ystävyys kesti aina runoilijan kuolemaan saakka. Akateemikko V.A. Koskeniemi kirjoittaakin, siteeratkseni hänen lausuntoaan: "Hagar Olssonilla on ollut suuri merkitys Edith Södergranin persoonallisuteen ja hänen runojensa kehitykseen. Kun muistaa sen henkisen eristyneisyyden, missä E. S. eli ja hänen kaikessa itsetunnossaan liianmääräisen tarpeensa etsiä tukea ulkoapäin, käy ymmärrettäväksi se asema mikä Hagar Olssonilla, sarsielulla oli hänen elämässään. Hän oli rippiäiti." Hagar Olsson luovutti Ediths Brev 1955 prof. Gunnar Tidesströmille.

Puutteen vuodet

Venäjän vallankumouksen johdosta Södergranit, kuten niin monet muutkin menettivät omaisuutensa, joten äiti ja tytär elivät yhä vaikeammassa olosuhteissa ränastyneessä talossaan kuin kaksi taivaanlintua päivä kerrallaan, myyden vähitellen omaisuuttaan ja turvautuen lopulta hyvien ystävi-

en apuun. Edith oli innokas valokuvaaja, niinpä hän kamerallaan ikuisi Raivolassa majoilevia soittilaita morsiamineen, ansaiten muutamana markan. He myivät kasviksia, minäkin olin vakituinen piparuuren ostaja, jopa niin usein, että se herätti Helena-täidin huomiota. Sairauden ja puutteen ahdistelemina he tukivat toinen toisiansa ja yrittivät salata ulkopuolisilta julman totuuden.

Kevällä 1923 runoilijan terveys paheni pahemistaan ja sulhaseni kanssa käydessä heillä runoilijaa tervehtimässä, joka hänkin oli suomenruotsalaisia ja jota kohtaan hän tunsi erikoista sympatiaa, tapasimme hänet tutkimassa raamatua ja huomaisimme kaikesta, että hän oli luopunut kaikista tulevaisuuden haaveistaan ja sanoikin kohtalonsa kulkevan täyttymystä kohti.

Ajasta muutto

Juhannuspäivän iltana kello 20 kesän ollessa kauneimmillaan runoilijan sisäinen tulenliekki lakkausi leppästä. Aivan kuin hymy huulilla hän nukkui valkoisessa arkussaan omassa huoneessaan lempikukkien sireenien ympäröidessä arkkua. Runoilijan maallinen tomu kätettiin kreikkal. kat. hautausmaahan. Hauta oli niin lähellä kotia, että villi vadelmatarha oli välillä. Tulenkantajat pystyttivät haudalle Väinö Aaltosen suunnitteleman muistomerkin.

Talvisotaan asti nähtiin päivästä toiseen haudan äärellä istumassa iäkäs yksinäinen valkohapsinen sureva äiti, joka sai vielä ennen läisyyden kutsua todeta tyttärensä runouden voitkokulun suuruuden ja kunnian.

Vain harvat ymmärsivät Edith Södergranin eläessä, että hänen runoutensa merkitsi uuden aikakauden alkua ruotsinkielisessä lyriikassa. Mutta runoilijan kuoltua, niinkuin usein ennenkin on tapahtunut, on hänen keskeinen merkityksensä modernissa lyriikassa käynyt yhä ilmeisemmäksi sekä Suomessa että Ruotsissa ja hänen runoutensa ja kohtalonsa on omalla voimallaan syöpyntynyt nuoremman polven tietoisuuteen.

Riihiön rajavartio.

RAJANVARTIOINTIA KIVENNAVALLA

Kivennavan pitäjän Venäjän vastainen raja Keski-Kannaksella oli n. 50 kilometrin pituinen. Varsinaista maarajaa oli 3/4 pituudelta vedentähtäen paikalla Ristikiven harjun ja Riihiön vartion kohdalla. Rajajoki sai alkunsa Ryöttään niittyjen vaiheilta laskien venensä länteen Suomenlahteen. Saen joki alkoi Saenniityiltä virraten itään Vuokseen ja sitä tietä Laatokkaan. Raja kulki enimmäkseen synkkää korpea, vesisiä soita ja niittyjä, hyvin vaikeakulkuisia maastoja. Ennen Suomen itsenäistymistä ei rajanvartiointia ollut juuri puhuttakaan eikä olosuhteiden takia tarvittakaan. Pari kolme tulliasemaa oli pitäjän alueella, joissa yhteensä n. 25 miestä eli "viskaalia", kuten kansa kutsui, valvoi ja esti, ettei salakuljetusta kukaan pääsyt suoremassa määrässä harjoittamaan sekä että tulli sai mitä tullille kuului. Ennen ensimmäistä maailmansotaa oli salakuljetus rajan yli puolelta toiselle melko vähäistä. Suomesta vietettiin pääasiassa tekstiilejä ja tulitikkuja. Suomeen tuotiin alkoholiuomia, soke-ria, tunajeffi mahorkkaa. Ensimmäisen maailmansodan alettua 1914 kiitettiin salakuljetus suuresti, viennitartikkeleja oli vaikka millä mitalla, pääasiassa nahkatarvikkeita, säkkeitä ym. tarvikkeita hevostenruokimittain, joskus suuriakin "kara-vaaneja". Kun Venäjällä vartiointia tehostettiin, oli seurauksena Siperian reisu monelle alan yrittäjälle.

Suomen itsenäistyttyä 1918 kiinnitettiin rajanvartiointiin erikoista huomiota. Armeija sai tehtäväkseen rajan vartiointin ja asevelvolliset miehittivät vartiot, joita perustettiin jokaiseen rajakylään. Vartiopäällikkönä oli useimmiten joku jääkäri-ääpeli tai kersantti. "Rajanylitysliikenne" vilkastui nopeasti. Salakuljetuksen lisäksi rajan yli tuli suuri määrä pakolaisia vallankumouksen johdosta. Tämä oli salakuljettajain kulta-aikaa. Niinpä kylänsä kuului laulu

AINA SOPIVAT JALKINEET
MUODIKKAAT, AJANKOHTAISET
»KIVENNAPOISII VIISI»

O. HASANEN

Vuoksenniska

Puh. 31 173

KEMIKALIA KONTTILA

Aaltosenkatu 33 Tampere puhelin 54371
Meeri (Juvakka) Konttila

AUTOILIJAN BRUNO FÄLTBERG

ERIKOISKULJETUKSIA KUUELLA AUTOLLA
Tikkurila Valtakatu 43 puh. 822764

VANHA PÖYTÄKIRJA KERTOO...

"Pöytäkirja tehty Ahjärven kyläkunnan kyläkokouksessa kauppias Piltzin puotitalossa Ahjärven kylässä huhtikuun 24 p:nä vuonna 1916."

Näin alkaa eräs vanha pöytäkirja, joka oli sattunut joutumaan Tuomas Rouhaisen evakkokuormaankin mukaan, ja on nyt meidän luettavissamme. Kun sitä näin entisenä Ahjärven kyläläisenä selailee, on se mielenkiintoista, voisi sanoa melkein hakeaa luettavaa. Siellä vilahtaa tuttuja nimiä ja tuttuja paikkoja lehtien riveiltä. Aivan kuin kulkisi kotikylän tanhuita. Jatkakaamme lukemista...

"Metsästys oikeus kaikilla Ahjärven kyläkunnan järvillä päätettiin antaa huutokaupalla enemmän tarjoavalle vuosittain arenille. Järjestysmiehet ovat velvolliset hyvissä ajoissa kuuluttamaan seurakunnan kirkossa ja tarpeen mukaan julkinlautauksilla kuulutuksilla hyvin ilmoittamaan ja huutokaupan pitämään."

- Palstalaiselle Juhon Weijalaiselle suostui kokous hänen asuntonsa ja tonttinsa vierestä sopivalta paikalta antamaan lisäksi hänen pyytämänsä 20 sylen pituisen ja 8 sylen levyisen maa palstan vuokralle 10 vuodeksi josta Weijalainen maksaa 10 markkaa vuotuista vuokraa kylän kassaan."

12.6.1916. - "Talollisen leski Josefina Hiiri oli pyytänyt mökin sijaa Ahjärven yhteisestä mutapalstasta pienen Ahjärven puolelta. Tähän pyyntöön ei kokous kuitenkaan yksimielisesti suostunut ja kun kokouksessa ei ollut ääntölistää ei voitu äänestääkään, vaan suostuttiin yksimielisesti antaa Josefina Hiirelle mökin paikka suuren Ahjärven yhteisestä mutapalstasta Hänen elinajakseen ilman vuokraa."

Näistä otteista toteamme, että asioita hoidettiin kyläkunnissa aika itsenäisesti ja että kyläkunnat hallitsivat maa-alueita, joita vuokraltiin.

25.2.1917. - "Koska taas on vaa-dittu lehmä sotilastarkoituksia varten, niin päätettiin ostaa sitä varten lehmä Antti Paloposkelta 230 ruplan hinnasta, josta loppuhinta täytetään kylän kassasta."

10.6.1917. - "Päätettiin yksimielisesti, että hiekkä palstassa olevan Antti Kouhian mökkiin on tullut uusi tulokas ilman lupaa ja käskettiin häntä kahden kuukauden sisällä muuttamaan mökistä pois". Tässä vaiheessa seuraakin pöytäkirjassa lähes kahden vuoden tauko, joka johtune sinä aikana käydystä vapaus-sodasta.

Tapahtumat vyöryivät tällöin omalla painollaan, ilman että kyläkunnan tarvitsi tehdä mitään päätöksiä.

2.3.1919. - "Talo kiertokoulua varten päätettiin vuokrata Juhon Ivaskalta 80 smk hinnasta, ja on Ivaska velvollinen samasta maksusta viemään koulun kaluston seuraavaan paikkaan."

4.6.1922. - "Päätettiin karjan laiduntamisesta, että se joka karjaa omistaa ajaa sen omalle laidunmaalle."

11.2.1923. - "Kokouksen avasi Tuomas Pyykkö ja ilmoitti kokoukselle kyläläisille että hän on säädettyssä järjestyksessä nimetty Ahjärven kylän järjestysmieheksi ja on tämän kokouksen koole kutsunut ja kuin kokous tunnustettiin lailliseksi, kehoitti valitsemaan tämän kokouksen puheenjohtajan ja pöytäkirjan tekijän joihin tehtäviin valittiin Tuomas Pyykkö".

12.3.1923. - "Tarjottiin huutokaupalla tehtäväksi Riihiniemen savipalstalle johtava tie, joka edellisessä kylän kokouksessa oli pöytäkirjan mukaan määrätty tehtäväksi kylän varoilla. Kun oli tien suunta ja tapa miten on tie tehtävä näytetty ja suusanalla selitetty sekä työn tekoajaksi määrätty kaksi viikkoa, alkoi kokouksen määräämä järjestysmies Tuomas

SEKATAVARAKAUPPA JUHO KOUHIA

Forssa Kuhala puh. 11140

LVI-SUUNNITELMIA

INSINÖÖRITOIMISTO

**OLAVI
POHJALAINEN**

Runeberginkatu 29 B 53

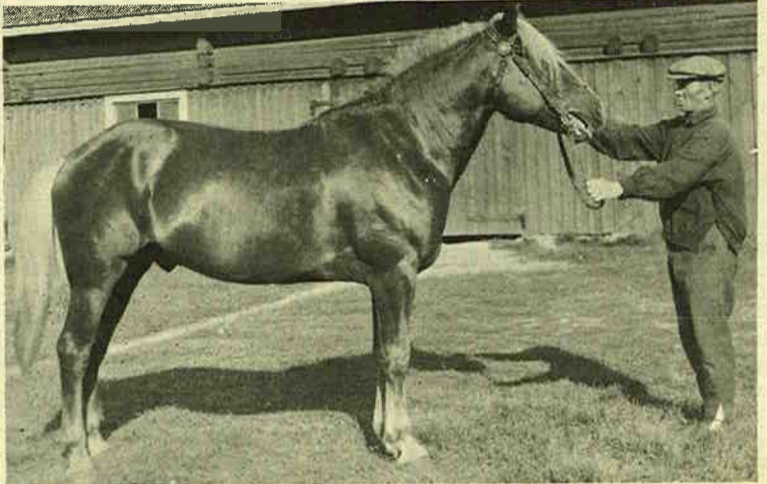
☎ 44 05 75

Parhaat maalaukset Manniselta

MAALAAMO OSKAR MANNINEN

Tuhkimontie 3-5 A 7 Helsinki 82

☎ 787520

Ori Töpinä hoitajansa Esa Kyllästäisen kanssa aikoinaan Kivennavalla.

VÄINÖ LATTUNEN:

Kivennavan hevostaloudesta

Kautta aikojen ovat hevoset Kivennavalla olleet nopealiikkeisiä. Siihen on varmaan vaikuttanut matkojen pituus asemalle ja kaupunkiin. Jo vuonna 1890 oli Linnamäen pappilaan sijoitettuna valtion ori siitosta varten. Sen hoitajana oli Esa Kyllästinen Rantakylästä. Raivolana kauppiat perustivat v. 1895 Hevosystävien seuran, joka ei ollut kuitenkaan rekisteröity.

Vuonna 1905 perustettiin Kivennavan Hevosystävien seura, mikä toimi Etelä-Karjalan Hevosjalostusliiton jäsen seurana. Perustajina olivat kauppias Mikko Paavolainen, mv. Johannes Paavolainen, mv. Heikki Huuhtanen, mv. Juhon Huuhtanen ja mv. Benjam Paljaka. Tammikuun 4. päivänä 1910 pidettiin kilpa-ajot Ahjärven jäällä. Liiton hevospöytäkirja V. A. Brotherus ja naapurikylän miehet toimivat palkintotuomareina. Luokuisia hevosia oli radalla koittamassa parastaan ja kansaakin seuraamassa kohtalaisesti, olihan se uutta nähtävää maaseudulla. Jouluun ensimmäisenä päivänä 1909 vuosikokouksessa valittiin seuran johtokuntaan maanviljelijät Heikki, Matti ja Antti Huuhtanen ja Juhon Havia sekä kauppias Henrik Piltz ja konstaapeli Mikko Mörö. Kilpa-ajot ja järjestettiin vuoroin Ahjärvellä ja Rantakylässä ja saivat ne runsaasti osanottajia.

Pyykkö huutokaupan. Alimman tekopalkan tarjouksen teki järjestysmies Juhon Henttinen smk 595:-. Ja niin edelleen.....

Kun tämän vanhan pöytäkirjan kellastuneita lehtiä selailee, toteaa, että joka aikakaudella on omat ongelmansa ja tehtävänsä. - U. P.

Syyskokouksessa 1933 valittiin johtokunta laajemmalla alueelta. Puheenjohtajaksi tuli mv. Esa Kyllästinen, varapj. kauppias A. Piltz, sihteerinä toimi Väinö Holttinen, rahastonhoit. Matti Huuhtanen ja muina jäseninä Juhon Lattunen ja Antti Tolvanen. Johtokunnan päätöksellä ostettiin seuralle siitostarkoitukseen v. 1934 ori Töpinä kk N: 284 Antti Rahkoselta. Kivennavan Säästöpankki antoi lainan seuralle johtokunnan jäsenten mennessä yhdessä takauksen sen hinnasta. Töpinä sijoitettiin Esa Kyllästisen hoitoon hänen myös huolehtiessa astutuksista. Yhdistys rekisteröitiin 13.3.1937 nimellä Kivennavan Hevosystävien seura ry. Puheenjohtajana toimi Esa Kyllästinen, varapj. Alfred Piltz, sihteerinä Väinö Holttinen ja muina jäseninä johtokunnassa olivat Matti Huuhtanen, Antti Tolvanen ja Väinö Lattunen. Seuran toiminta jatkui vilkkaana Talvisotaan asti, jolloin Esa Kyllästinen evakoi Töpinän Hämeeseen, missä se suoritti edelleen astutuksia ja jätti hyviä jälkeläisiäkin. Näistä mainittakoon mm tamma Helinä Hauholla, jonka varsoista on mennyt neljä tammaa kantakirjaan I palkinnolla. Töpinä myytiin v. 1942 eläinlääkäri Kaislalle Hämeenlinnaan.

Tarkasteltaessa näin vuosien kulluttua kivennapalaista hevostaloustoimintaa, voidaan todeta siellä olleen lukuisia hyviä juoksijoita palkintosijoille asti. Samoin on siellä suoritettu hevosjalostus tuottanut aikanaan kantakirjoihin asti yltäneitä hevosia. Näiden jälkeläisiä on vieläkin alenevassa polvessa maamme kilparadoilla kuntoaan osoittamassa

Muistoja marttatyöstä

Voimakkain värein on kuvattu niitä tunteita ja elämyksiä, mitkä sitovat ihmisen siihen ympäristöön, missä on viettänyt elämänsä "verevimmät vuodet". Antakoon sen jälkeinen elämän rikkaus, mitä tahansa, on edellisillä oma arvonsa ja asemansa. Tämän on kokenut allekirjoittanutkin yrittäessään selvittää itselleen niitä elämyksiä, jotka sisältyivät työvuosiin Kivennavan Marttojen parissa.

Olin ollut monen karjalaisen opettajan oppilaana ja osittain heidän vaikutuksestaan luonut mielikuvan karjalaisista, joten tunsin vetoa hakeutua Kivennavalle v. 1933. Kuva ei paikan päällä särkynyt. Se avosydämys, millä tulin vastaanotetuksi maritakoteihin alusta alkaen, oli hämmästyttävää näin "laita-Hämeestäkin lähteneelle". Marttatyö oli Kivennavalla alkanut jo sortovuosina, vaikka virallisesti yhdistys oli perustettu 1909. Se oli saanut jo vakintuneet toimintamuodot. Järjestyneitä kyläkerhoja oli muistaakseni 16. Ensimmäinen tehtäväni oli kierron kerhojohtajien luona työsuunnittelussa. Suksin ja jalkapallotaukka taival taitui monikymmenkilometrinenkin, ellei postinkuljettaja tai muu hevostien sattuun samaan suuntaan ajamaan. Silloin pääsi kyytiin pyytämättäkin. Olen monasti ajatellut, osasinkohan - nuori ihminen - edes kauniisti kiittääkään aikanaan siitä ylempäläisistä värvännöistä ja vieraanvaraisuudesta mitkä käyntini maritakodeissa aiheuttivat asianomaisille? Näin vanhemmiten sen vasta osaa arvostaa.

Vaikka alku olikin hapuilua ja tapailua, mistä otteen saisi, pian oli työtä enemmän kuin aikaa ja voimia. Siihen aikaan keittiökasvien siementen myyntikin kulki maritakojen kautta. Olisi ylivoimaisista yrittäjä esittäjä kaikilla niitä toimintamuotoja, mitkä sisältyivät maritayhdistyksen ohjelmaan siellä oloaikana. Kotikäynnit, joilla maritakate oli alkanut, saivat väistyä joukkoneuvonnan, kurssitoinnin tieltä. Ensimmäisenä työvuotena oli kurssija muistaakseni noin 11 ja viimeisenä niitä oli 65, osanottajia useita satoja. Kurssien päätteeksi oli työn rahalliseksi tukemiseksi tavallisesti järjestetty päätäjäiset. Kokoava ja virkistävä merkitys oli myös säännöllisillä maritailloilla monipuolisine ohjelmineen. Usean kylän opettajat antoivat arvokasta apua ohjelman suorituksessa. Ruoanlaitto- ja seurasi aina maksulliset päivälliset ja arpomiset (aina tilkukätkiä - Tirttulan myöten). Muutamia asioita, kuten esim. sianlihan savustus - "Iöivät itsensä läpi" - sensijaan teurastuskursseiden jälkeen makkarin valmistus ja juustojen teko eivät saaneet jalansijaa, ts. ne eivät kuuluneet karjalaiseen ruokavalioon. Toista olivat piirakat! Mikä nautinto nähdä piirakan synty näppärissä taitavissa käsissä niin kilpailuissa kuin kotoisen pöydänkin ääressä lauantaisin. Ja entä niiden maku! Kivennalalainen sanookin: "Jäiväthä ne suust, muttei mielest." Eikä kilpailuinhin suhtautunut välinpitämättömästi tai yliolkaisesti miesväkikään. Muistan emäntä- ja isäntäpäivät v. 1934 suojeluskunnan talossa. Juhlan aattona oli sykähdyttävää nähdä kuinka nuoret pojat ajoivat pyöriinään Linnanmäkeä alas "vokit" (ruukit) olallaan. Sunnuntaina oli silmiä hivelevä näky, kun 10 vanhemmaa maritaa istui vokkeineen näyttämöllä kilpaillen villalangan kehuissa. Mikä vahinko, ettei tapuksesta ole edes valokuvaa saatu. Kilpailuja muistellussa palaa mieleen, miten vuodevaatekurssin päättäjäisten vuoteen sijaan sil-

pailussa sotaväestä kotiutuneet pojat veivät ensipalkinnon tyttöjen jäädessä jälkeä - hyvin ymmärrettävistä syistä. Hauskaa oli myös villalangan kerimiskilpailut maritailloissa. Arpomalla nostivat pojat kerivän tytön itselleen, joutuen näin vyyhden pitäjäksi tälle. Oli mukavaa nähdä kuinka yhteispelillä se sujui. Huomasin hyvin kuka ennenkin oli ollut vyyhdenpitäjänä ja kuka taas kädet jäykkänä melkein häiritä kerijäänsä.

Neljän vuoden kuluttua siirryin Terijoelle ja heidän mukanaan evakoksi Savoön ja Uudellemaalle. "Suur-Suomea" luodessa olin Itä-Karjalassa, missä tapaamani paikallinen väestö vei kuin Kalevalan syntysijoille. Ja sitten Kivennavan takaisin valtakunnan jälkeen sain mieluisen komennuksen ns siivousryhmän mukana - mm Kivennavalle. Siivousryhmä koostui nuorista maritoista ja työskentelyä innoitti suuri tulevaisuuden usko. Puhdistimme voimillemme mukana sodassa säästyneitä asuntoja kotiinpaluuta varten. Samanaikaisesti tarpeen vaatimat maritamat tulivat perustetuksi. Kunnan "isät", jotka olivat maritatyötä rahallisesti tukeneet jo v. 1912 sekä myöhemminkin, olivat taas aulit antamaan Kivennavan maritaparakin pystyynpanemiseksi rakennustarpeet ja työmiehet. Raivolan maritamat taas luovutti armeijan johto, muuttaen talossa asuvan yksikönsä toiseen paikkaan. Mikä ilo oli saada ottaa vastaan maritamat jolla kotiinsa palavia siviilejä sekä lomalle lähteviä tai sieltä palavia sotapokiamme. Jännitys, tuska ja ilo vaihtelivat ennen niin valoilla kasvoilla.

Maritamojilla oli työryhmä syksyllä lumen alta kerännyt "naapurin" kasvatamia kaaleja ja hapankaali oli vähän niinkuin Napoleonin armeijalla "pelastus" ruokailanteessa. Silakkasaaliit olivat runsaita Koivistolla ja upseerit antoivat auton sekä miehen niitä noutamaan. Maritamojen hoitajat tekivät antaumuksella pitkiä työpäiviä, "me-henki" oli vain olemassa. Malttamattomina odottivat marit siirtopaikoissaan paluulupia ja sellaisen saatuaan eivät aikailleet suinkaan. Sitä mukaa kuin maritot tuli palautui maritaimintakin. Sama vuosisatoja häviöstä kestänyt rajakassa oli vain terästynyt. Kenellä oli koti säästynyt, otti suojiensa kodittoman naapurin. Tunti kotiin tullessa kuin vanha Markku, vaikka olisi ollut kuin sauna tai kellari-korsu ensimmäisenä suojana. Kunnanhallitus myönsi maritayhdistykselle 20.000 mk:n avustuksen, mikä taas osoitti miesten antavan arvoa maritayhdistykselle. Näin se alkoi, mutta toisin päättyi, sen me kukin kohdallamme koimme kesällä v. 1944.

Näin vuosikymmenienkin takaa tunnen yhä suurta kiitollisuutta muistelllessani Kivennavan maritotoja. Heistä sanoisin: "ihmisiä, joilla sain". Miten taitavia, elämän ja käytännön koulussa olleita vanhempia maritotoja, joilta opin monen monta asiaa sekä karjalaisista joustavuutta, neuvokkuutta, avointa ennakkoluulottomuutta ja sopeutumiskykyä (mitä muu Suomi vasta opettelee). Kun maita heille jaettiin, olin Uudellamaalla, ja jotkut paikalliset epäilivät karjalaisten maahenneä, sanoin heille: "He näyttävät kyllä teille sen." Ja tässä sitä nyt ollaan vilja ja voivuoissa, taitavat karjalaiset olla pahimpia syntipukkeja.

Maritatyössä Kivennavalla tunsin olevani omassa työssäni ja se antoi mitä suurimman tyydytyksen. Ovet ja sydämet olivat aina avoina. Ne ovat sitä vieläkin muistojen matkata perille. Niin paljon on sille muistojen kerälle kertynyt, että

Kivennavan Marttayhdistyksen vuosikokouksesta Pihlaisten koululla v. 1943.

JOHANNES KIRJAVAINEN:

Pankkitoimintaa Kivennavalla

Vielä 1800-luvulla ei Kivennavalla esiintynyt minkäänlaisia yleisiä rahanlainaus- tai talletustoimintaa. Lienee ollut niin, että rahaa tarvittaessa sitä lainattiin naapureilta tai sitten kulutustavaroita ostettaessa ne ostettiin kauppiailta velaksi. Maksettiin sitten kun jaksettiin. Rahaa oli vähän liikkeellä eikä sitä paljon tarvittukaan, sillä elämä oli tuolloin vaihdantatalouden aikaa.

Pietariin oli matkaa rajalta ainoastaan 40 km. Sinne vietiin kaikki omasta taloudesta liikenevät maataloustuotteet: maito, voi ja liha, heinät ja kaurat. Kesällä tilaton väki keräsi metsästä sienet, tatit ja marjat, jo keväällä morskit, jotka kaikki tämä suurkaupunki nieli. Paluumatkalla sitten tuotiin tavaraa, mitä tarvittiin, liivijauhota, ryynit (tattari ja hirssi), vaate-tavaraa, kankaita (kirssiä, patistii, tyykkiä ja retonkii) ja lapsille kauriskaa.

Tämän vuosisadan ensimmäisellä vuosikymmenellä alkoivat kunnallinen säästöpankki ja osuuskaassa toimintansa. Vuonna 1906 perustettiin Pampalan ja Rantakylän Osuuskaassa opettaja Otto Harjanteen toimiessa alullepanijana ja ensimmäisenä kirjanpitäjänä. Kunnan Säästöpankki perustettiin seuraavana vuonna, jolloin kunta antoi peruspääomaksi 10.000 mk.

Kummankaan rahalaitoksen toiminta ei ollut aluksi verrattavissa nykyisten rahalaitosten toimintaan. Tähän oli vaikuttamassa epäluuloisuus ja luottamuksen puute. Niinkin myöhään kuin 1925, jolloin Pihlaisten Osuuskaassa perustettiin, oli epäilijöitä joukossa. Johannes Kirjavainen taloon oli kutsuttu kassan perustava kokous. Pellervo-seurasta oli pyydetty neuvoja Matti Kukkonen selostamaan osuuskaassa sääntöjä ja muita toimenpiteitä. Sääntöjen mukaan oli mahdollista saada halpakkorjoista lainaa Osuuskaassojen

sitä voisi purkaa loputtomiin. Kirjahylyssäni on kulunut ja kolhuja saanut kirja: "Rakas entinen Karjala." Te 20 maritaa muistatte ne nyyttikestit Almanpäivänä, jolloin tulin tuon kirjan omistajaksi. Se on kappale Kivennapaa minulle. Kiitollisin ajatuksin olen usein luonnanne, muistaen erään karjalaismaritan sanoja: "Se ohyvä mikä se o." - Eikö siihen sisälly "tapahutkoon Sinun tahtosi?" Jos kuka ajaa tästä ohi-toivoisin, että ette ajaisi ohi, vaan poikkeaisitte "hevostanne juottamaan".

Joutsan Uimaniemellä - kiitollisena maritotoja muistellen - A l m a S a n k a r i.

vastoin, kun kokoukset pidettiin kassanhoitajan kotona, tarjottiin talon puolesta kahvit hallituksen jäsenille ja asiakkaillekin.

Hiljaista oli myös säästöpankin rahanvaihto, sillä ensimmäisenä vuonna annettiin lainoja 6.400 mk. Talletuksia tuli yhteensä 420 mk 13 vastakirjalla. Vasta Suomen itsenäistymisen jälkeen rajan sulkeutessa alkoivat sekä osuuskaassa että säästöpankki saada yhä useampia asiakkaita. Tähän johti maanviljelijäväestön talouselämässä tapahtunut muutos: huvilasuutuksen loppuminen ja liikennesuhteiden katkeaminen Venäjälle, josta toimeentulo oli tähän asti suuresti riippunut. Toimeentulo oli pyrittävä nyt hankkimaan omasta takaa, johon olivat kyllä edellytykset olemassa. Hyvä maanlaatu ja varsinkin tutkimusten perusteella erinomaisesti maatalousmaaksi kelpaavat suot olivat ne perustat, joista ryhdyttiin elantoa hankkimaan. Nyt olivat ko rahalaitokset tarpeen. Varsinkin osuuskaassaliike, joka oli nimenomaan maatalousväestöä silmälläpitäen alunperin perustettu, pääsi oikeuksiinsa. Niinpä Kivennavallekin näitä "kyläkassoja" perustettiin yhä useampia. Mainittu Pampalan ja Rantakylän Osuuskaassa oli perustettu 1906 ja toimi yhtäjaksoisesti vuoteen 1942. V. 1909 perustettiin Kivennavan Osuuskaassa, jonka toiminta kumminkin lopetettiin muutaman vuoden kuluttua. Vuonna 1922 perustettiin Ahjärven, Joutselan ja Ylämaan Osuuskaassat ja v. 1923 Hiirelän ja Ikolan ja 1925 Pihlaisten ja Raivolan Osuuskaassat sekä 1927 Rajaseudun Osuuskaassa.

Osuuskaassat olivat saaneet käyttöpääomansa Osuuskaassojen Keskuslainerahastolta. Omat rahastot olivat pienet, samoin talletusvarat. Näin oli muuallakin Suomessa ja niinpä ryhdyttiin osuuskaassatoimintaa järjestämään uudelleen. Kivennavallakin ryhdyttiin yhdistämään näitä pieniä kassoja. Pihlaisten Osuuskaassa sääntöjä laajennettiin 1934 ja nimi muutettiin Kivennavan Osuuskaassaksi. Tähän yhdistettiin 1936-37 Ahjärven, Hiirelän, Ikolan, Joutselan, Raivolan ja Rajaseudun Osuuskaassat. Kirkonkylästä hankittiin oma talo, johon toimisto sijoitettiin ja toiminnanjohtajaksi palkattiin Pauli Hautaa Kylmäkoskelta. Aukioloaika oli joka arkipäivä. Toiminta- ja kassanpalvelukyky lisääntyivät tämän johdosta suuresti ja rahaliike alkoi kehittyä tyydyttävästi.

Talvisodan aikana kassat evakuoitiin väestön mukana uusille sijoituspaikkakunnille, joista ne v. 1940 lopulla siirrettiin siirtokassojen selvitystoimistoon Helsin-

PYHÄKOULUTYÖSTÄ

Pyhäkoulutyö Kivennavan seurakunnassa oli tämän vuosisadan alusta aina siihen asti, jolloin seurakunta sodan johdosta lakkautettiin kaikkien seurakuntalaisten sydäntä lähellä. Seurakunnan silloinen "kirkkoisä", tri J.A. Maunu ja apulaispappit neuvovat ja opastivat pyhäkoulunopettajia tässä työssä. Jokaisessa laajan seurakunnan kylässä pidettiin pyhäkoulua. Opettajat valittiin vuosittain kinkereillä (kylälukusilla). Riippuen kylän suuruudesta heitä valittiin 2-4 henkilöä. Jotkut opettajista olivat työssä vuoden tai kaksi, mutta paljon löytyi niitäkin, jotka nuorina valittuina pitivät pyhäkoulua vanhuuteensa asti. Joukossa oli aina nuoriakin. Allekirjoittanutkin ehti olla 10 vuotta opettajana tässä lasten jumalanpalveluksessa, mistä työstä on vain kauniita ja lämmitäviä muistoja.

Vuosisadan ensimmäisillä kymmenillä oli pyhäkoulu klo 10 - 12, siis samaan aikaan kuin aikuistenkin jumalanpalvelus kirkossa (kirkk'aikana), mutta myöhemmin sen pito käytännöllisistä syistä muutettiin klo 13 - 14. Mieluisalta tuntui suuret ja pienet yhdessä kulkea suurenkin kylän toiseen laitaan. Koteja aina vuoroteltiin, että käytyisiin jokaisen pyhäkoululaisen kotona, vieläpä joku lapsenkin kutsui kotiinsa pyhäkouluun. Pyhäkouluperhe oli iältään hyvin erilaisia. Oli niin pieniä, jotka olivat vain kuuntelemassa, oli koulu-laisia, jopa rippikouluikäisiäkin. Isommilla oli läksynä päivän evankeliumi, katekismusta ja virrenvärssyjä. Tästä johtui, että lapset ja nuoret osasivat laulaa paljon enemmän virsiä kuin nykyiset nuoret.

Suomen Pyhäkouluyhdistys alkoi 1930-luvulla julkaista Pyhäkoulu-lehteä ja laulukirjaa. Seurakunta toimitti niitä opettajille. Raamattunaiset kiillotukset tulivat myös käytäntöön ja niitä jaettiin lapsille. Silloinen pieni pyhäkoululainen sai kauniin kuvan muistoksi. Tuollaisen Hyvän Paimenen tai Suojelusenkelin muisto on läpi elämän vaiheiden antanut sellaisen turvallisuu- tunteen, kuin he kulkisivat vierellä vieläkin.

Pyhäkoulujuhlat olivat lapsille mieluisia. Kesäisin ne pidettiin tavallisesti ulkona pihalla ja nurmikoilla. Seurakunnan pappi oli aina opettajien mukana. Pyhäkoulukursseja opettajille pidettiin talvisin. Niitä nimitettiin Luther-kursseiksi. Viimeiset sellaiset pidet-

Pajarin kirkon viimeiset rippilapset syksyllä 1943.

tiin v. 1935. Nämä kurssit jäivät erikoisesti mieleen, vaikka niitä ei viimeisiksi tiedettykään. Opettajina kurssilla olivat: nuori oman seurakunnan pastori Onni Eihari Huuhtanen ja Pyhäkouluyhdistyksestä pastori Urho Paljakka, molemmat innostuneita työhön. Kurssilaisia oli ympäri seurakuntaa, nuoria sekä vanhempia opettajia. Kurssit pidettiin Pitäjätuvalla. Työ alkoi kello 10 ja ensimmäisenä oli raamattutunti. Laulua opetti kanttori, dir. cand. M. Tihverä. Klo 12 oli ruokailu kauppias Käpän yläkerrassa, missä lämpimien keittojen ylliemäntänä hääräili monille tuttu pitoemäntä Hilma Hölttä apulaisinaan kirkonkylän nuoria tyttöjä. Iltapäiväkahvit tarjosi suntion rouva, Anna Paavolainen,

joka oli myös joka päivä leiponut lämpimät pullat.

Silloinen seurakuntatyö sujui pienissä tiloissa yhtä hyvin kuin nykyinen suuremmissa mitoissa työskentelemisenkin. Iltapäivällä oli aina yleisötilaisuuksia, missä puhuivat pappit ja maallikot. Kaksi viikkoisen kurssin päättyessä oli saatu evästä matkalle jaettavaksi pyhäkoululapsille. Haikain mielin erottiin tutuiksi tulleista ystäväistä, kurssilaisista.

Nämä rivit ovat vain pieni ja katkeilevakin lanka siitä kankaasta, mitä silloiset seurakuntalaiset paimenineen niin monimuotoisena kutoivat Kivennavankin seurakunnan työsaralla. Siunaavin ajatuksin moni yhtyneenä näihin muistoihin.

- E l s a S e p p ä n e n .

Kivennapalaisia merkkihenkilöitä

Kuten kaikissa yhteisöissä, niin myös kuntamuodostelmassa tulee esille joitakin henkilöitä, jotka omalla persoonallaan erottuvat toisista. Joku omaa luontaiset lahjakkuudet, toinen omistautuu nimenomaan asioiden harrastamiseen ja varsinkin viime aikoina joka paikkaan työntyvä poliitikko nostaa tiine sanoakseni eturiviin. Kun tässä tulee kysymys entisistä kivennapalaisista merkkimiehistä, voitaneen todeta, että viime vuosisadalla, ja vielä 1900-luvun alkupuolellakin, tähän olivat vaikuttamassa luku- ja kirjoitustaito, joka ei vielä silloin ollut jokaisen ulottuvilla. Kivennapa-kirjassa mainitaan ensimmäisenä M i k k o P i m i ä, joka oli syntynyt 19.7. 1849 maa-

kauppiaan poikana Kivennavalla. Valittiin pitäjän koulumestariksi 1872, jota tointa hoiti kaksikymmentäviisi vuotta. Hänet voidaan lukea ihmisiin, jotka lahjakkuutensa ansiosta joutuivat mitä moninai- simpiin tehtäviin Kivennavalla. Kotikuntaansa hän joutui edustamaan myöskin ulospäin. Mm 1894 Hän oli kivennapalaisten edustaja Aleksanteri II:n patsaan paljastustilaisuudessa.

Seuraavana mainitaan N i l s W i l h e l m A l g r e n , s. 17.5. 1830. Toimi Äyräpään kihlakunnan ylöskantokirjurina. Hoiti Muolaa, Kivennavan ja Uudenkirkon nimismiehen virkoja. 28.2. 1865 nimitettiin Rajajoen tullikamarin hoitajaksi, oltuaan sitä ennen rajavis-

parhailaan käynnissä."

Paimion, Hirvensalmen ja Hauki- vuoren kautta kulki laatikoiden ja toimitusjohtaja Vanhalan tie, pää- tyen 1945 Kangasalalle. Täällä kassa yhdistettiin 1947 Kangasalan osuuskassaan, jonka toimitusjohtajaksi hän tuli samalla. Näiden kassojen suhteellisuutta kuvaa tal- letusten suuruus: Kivennavan Osuuskassalla oli talletuksia 23 milj., Kangasalan Osuuskassalla 9 milj.

Sodanjälkeinen osuuskassojen kehitys on osoittanut, että Pihl- laisten isännän ennustus, ettei kukaan hullu tuo rahojaan osuuskassaan, ei pitänyt paikkaansa.

Vielä pieni tarina alkuvuosilta. Eräs isäntä vei metsäkaupasta saamansa rahat osuuskassaan tal- letustilille ja sanoi naapurin isän- nälle: Nyt ne rahat ovat tallella siellä kassakaupissa. Naapurin isäntä väitti kuitenkin, etteivät ne rahat siellä kaapissa ole, vaan ne on annettu lainaksi tarvitseville. Isäntä meni seuraavana päivänä osuuskassaan ja sanoi ottavansa rahansa pois. Kassanhoitaja lu- ki rahat pöydälle. Isäntä tätä ih- mettelä ja sanoi: Mitä se naapuri puhui, että minun rahani on annet- tu pois täältä. Nyt näin itse että ne

ovat vielä täällä, joten pankaa ta- kaisin kassakaappiin.

Edellä on mainittu jo, että Ki- vennavan kunta perusti säästöpan- kin 1907, ja antoi kantarahastoksin 10,000 mk. Pankki aloitti toiminta- nsaa 4.9. 1907. Ensimmäisenä kamreerina toimi Juhon Aleksan- teri Pimiä vuoteen 1911 asti, jol- loin kanttori Mauno Tihverä jat- koi vuoden 1933 loppuun. Tästä Talvisotaan asti toimi kamreeri- na rouva Impi Tapaninen. Vuoteen 1937 kunnantalossa toiminut säästöpankki oli avoinna ainoastaan kerran viikossa, mutta asiakas- piiriin lisääntyessä alettiin pitää avoinna kaksi kertaa viikossa. Pankille valmistui oma talo v. 1937, tullen se maksamaan yli 300,000 mk. Silloin pankki pääsi siirtymään omaan tilavaan ja käy- tännölliseen huoneistoonsa. Pank- kiin siirrettiin kunnan ja seura- kunnan rahavarainhoito ja pidet- tiin se nyt kolme kertaa viikossa avoinna. - Vaikka Kivennavan Säästöpankki ei ehtinytkään vielä muodostua suureksi rahalaitok- seksi, tyydytti se monen maan- viljelijän ja opiskelijan rahan- tarpeen niinä 32 vuotena, jonka ajan pankki ehti olla kunnassa toi- minnassa. Asianomainen valtio- elin määräsi 1940-luvulla Helsin-

Kiitän menneistä vuosista, tervetuloa uuteen kauppaan Kampin torille, Fredrikin- katu 63

KAMPIN KUKKA

SAIMA SARVI

puh. 60 55 70 Helsinki

Taksi autoilijat

Toivo Narvanne 792319, Oskari Narvanne 745530,

Eino Naulapää 793157 Helsinki

Taloustirehtööri Heikki Huuhtanen.

kaalina Kivennavan ja Rajajoen tul- liasemilla. Valittiin 1871 Kiven- navan kunnallislautakunnan esi- mieheksi (puheenjohtajaksi). Kun Algren erosi tästä tehtävästä 1.9. 1894, niin Kivennapa kirja kertoo: "että kyneleet silmissä ukot sei- saalleen nousten yhtyivät niihin kiitossanoihin, joita kuntakokouk- sen puheenjohtaja Mikko Pimiä eroavalle vanhukselle lausui."

A n t t i J a n t u n e n luetaan myöskin näiden ensimmäisenä mainittujen kunnanmiesten jouk- koon. Toimi kuntakokouksen (pu- heenjohtajana) esimiehenä kahdek- san vuotta 1875 - 1883.

Maakauppias J u h a n a U o t i - n e n mainitaan edellä kerrotun Jantusen hyväksi työtoveriksi. Yh- dessä he herättivät kunnallishar- rastusta nuussakin kuntalaisissa.

Taloustirehtööri H e i k k i H u u h t a n e n : hoiti kunnallis- lautakunnan esimiehen tointa kol- me vuosikymmentä 1908 - 1936. Hänen toimiaikanaan kunnalliselä- mä kävi läpi jonkinlaisen murros- kauden. V 1917 kunnallislaki mää- räsi kuntiin perustettavaksi kun- nanvaltuustot. V 1931 perustettiin kuntaan kunnankirjurin virka, jo- hon valittu aloitti toimintansa 1932 Kivennavan kirkonkylässä sijait- sevassa kunnantöimistössä. Näin vakiinnutettiin kunnan kirjanpito uudelleen, jota tähän saakka oli hoitanut Heikki Huuhtanen kotonaan Ahjärvellä.

Maanviljelijä J o o s e p p i S e p - p ä n e n : lukuisten kunnallisten luottamustehtävien hoitaja, mm kunnan- ja seurakunnan tilientar- kastaja, köyhäinhoidonlautakunnan (huoltolautakunnan) puheenjohtaja, kouluvaliokunnan jäsen, jäsen Ki- vennavan Säästöpankin isännistös-

sä ja hallituksessa, kirkkoneuvos- ton ja -valtuuston jäsen, kunnan- valtuuston jäsen, taksoituslauta- kunnan jäsen, valtion verotuslauta- kunnan jäsen, kansanedustajana valtiopäivillä 1928 - 1929.

Maanviljelijä T u o m a s R a u - t i a i n e n joutui luottamustehtä- viin jo kansakoulusta päästyään, ensin kyläkunnan kokouksissa sih- teerinä, sittemmin suoritettuaan maamieskoulun kurssin 1909-1910 tehtävät alkoivat lisääntyä, vero- tuslautakunnan, kunnanvaltuuston, holhouslautakunnan, kansakoulun johtokunnan ym jäsen, toimi kihla- kunnan lautamiehenä, manttalikun- nan puheenjohtaja, asutuslautakun- nan jäsen ja rahastonhoitaja. V 1936 hänet valittiin kunnallislauta- kunnan puheenjohtajaksi, jonka jatkona v 1940 perustetun kunnan hoitokunnan puheenjohtajan tehtä- viä hoiti vuoden 1948 loppuun, jol- loin kunnan toiminta loppui.

Kansanedustajia

Toimitusjohtaja O t t o W i l - h e l m T u r u n e n valittiin 1909 sosiaalidemokraattisen puolueen edustajaksi eduskuntaan, jonka jäsen oli vuoteen 1914.

Varatuomari P e k k a P a a v o - l a i n e n , Äyräpään kihlakunnan henkilökirjoittaja 1899 - 1913 ja 1917 -1930. Joutui vähillä erotetuksi tästä toimesta kenraalikuvernööri Seynin painostuksesta. Kansan- edustajana (nuorsuomalaisten) 1914, 1917 ja 1918 valtiopäivillä. Presidentin valitsijamiehenä 1925.

Kouluneuvos E r k k i P a a v o - l a i n e n , Kanneljärven kansano- piston johtaja vuodesta 1920 kuole- maansa saakka. Toimi sanomalehti "Karjalan" päätoimittajana 1917 - 1920 ja 1944 - 1955. Eduskuntaan hänet valittiin ensi kerran v 1924, ollen mukana 23 valtiopäivillä. So- siaaliministerinä 1932.

Maanviljelijä M i k k o S u o k a s , Viipurin läänin itäisen vaalipiirin sosiaalidemokraattien edustajana 1927. Saman vaalipiirin piirisih- teerinä vuosina 1924 - 1928.

Maanviljelijä J o o s e p p i S e p -

Jumalasanast ja tolppatiest ei syntyn luopunut. (Kivennapa)

Yhte Meteor, vasemmalta: Viljam Huuhtanen (viulu), Toivo Käkönen (hanuri), Edvard Lattunen (rumpu ja helistimet), Toivo Veijalainen (hanuri) ja Edvard Inkinen (banjo).

TANSSIMUSIIKKIYHTYEITÄ

Niinkuin karjalaisilla yleensä oli kivennapalaisillakin musiikki vressään kuin synnyinlahjana. Tuskinpa koko laajassa pitäjässä löytyi kylää, jossa soittajia ei olisi ollut sen verran, että jonkinlainen "bändi" saatiin kokoon. Tosin nämä bändit esim. 1920-luvulla olivat pieniä ja käsittivät vain pari miestä, mutta laajenivat sitten 1920-30-lukujen vaihteessa isommiksi yhtyeiksi.

Näistä 1920-luvun hanuristeista mainittakoon erityisesti Tuomas Lempinen, jolla oli erikoiset soit-tajan lahjat, niin kuulemansa oppimiseen kuin sorminäppäryyteenkin nähen. Niinpä hän myöhemmin kuuluisaksi tulleele harmonikka-taiteilijalle Viljo Vesteriselle, joka nuorena poikana soitteli paljon Kivennavalla, opetti Säkkijärven polkkaa: "Ei se silviisi mää, se männöö talviisi". Ja sitten nuo lyhyehköt, mutta nopeat sormet pela-sivat näppäimillä. Tulloon tässä mainituksi, että kun v 1946 Viljo Vesterinen oli esiintymässä Kan-gasalan n.s. Pirtillä ja väliajalla tuli puhe mm Tuomas Lempisenestä ja hänen opetuksistaan, sanoi Vesterinen nauruaitaan, että ehkä hän voisi sanoa nyt Säkkijärven polkasta, että se meneekin "talvi-siin". Soittelin samaisen Lempi-sen kanssa myöhemmin viulua 3 vuotta, kunnes hän 1932 meni Venäjälle jääden sille tielleen.

Seuraavaksi voisin mainita hanuristi Toivo Käkösen Polviselältä. Häntä käytettiin erittäin paljon hääsoittajana. Hän oli myös tunnettu järkkymättömästä tahdistasta silloinkin, kun oli vähän "maista-nut". Soittelin hänen kanssaan viulua 5 vuotta. Lisäksi yhteessä me soitti parina kesänä Tauno Mikkonen klarinetiä ja joskus ksylofonia. Hän oli ammattimuusikko ja palveli soittaja-alupseerina muistaakseni silloisessa "Savon Jyskysssä". Myös Sami Heikkilä soitteli "bändissämme" rumpua ja toimi laulusolistina.

Luetteloa jatkaakseni mainitsen

seuraavana Riihisyrjän jazz-orkesterin, jossa hanuristina oli Toivo Veijalainen ja aikaisemmin myös hänen veljensä Eino. Violis-tina oli Jussi E. Inkinen sekä rum-mut ja laulu Eetu Lattunen. He oli-vat railakkaita kavereita ja kyllä soittokin kävi.

Seuraavana tulee mieleeni yhte, jossa hanuristina toimi Jallu Järvinen, erittäin temperamenttinen kaveri ja violistina ja laulusolistina Toivo Hämäläinen. Rumpuja tässä yhtyeessä soitteli Mutta, etu-nimeä en muista.

Edelleen yhtyeissä pysyksenä tulloon mainituksi hanuristi Iivari Pirinen ja violisti Eino Pirinen, joita pidin varsin teknillisinä soit-tajina. Heidän kanssaan soitteli saksofonia jonkin aikaa Eino Kou-hia. Tulloon vielä mainituksi yh-tye, jossa hanuristina oli Matti Töllinen ja violistina Eero Bohm. Sitä, oliko heillä muita instrument-tejä yhtyeessään, en muista.

Edellä mainitut yhtyeet soittelivat useita vuosia mainituissa ko-koonpanoissaan. Yhtyeet järjesti-vät myös joskus kesäisin lauantai-iltoina omia ns soittajien iltamia, jolloin saattoivat olla kaikki sa-manaikaisesti "äänessä", ja var-maan silloin ääntä riitti.

Kansansoittajat

On luonnollista, että laajassa pi-täjässä oli aikanaan paljon ns kansansoittajia, jotka soittelivat peli-mannimusiikkia. Tämä oli kuiten-kin sitä aikaa, jolloin tämän kir-joitaja ei vielä käynyt tansseissa, joten muistitietoni heistä ovat vä-häiset. On valitettavaa, ettei heidän soittoaan voitu siihen aikaan tallet-taa enempää levyille kuin nauhalle-kaan. Näin jäi monta "Konstan pa-rasta" jälkipolvilta kuulematta. Mainitsen kuitenkin heistä eräitä, joiden olen kuullut tai tiennyt soit-tavan.

Kirkonkylässä oli hanuristi Antti Mantonen. Tiedän hänen soittelleen ainakin jonkin verran vielä evakko-

p ä n e n, kansanedustajana 1927 - 1929.

Maatalousministeriön toimisto-päällikkö vv 1945 - 1948. Jäsenenä pika-asutus ja maanhankintalaki-suunnittelukomiteoissa. Kansane-dustajana 1929 - 1933.

Liikemies A r m a s T o l o n e n, Puutavaraliikemies. Uusien kun-nallisten luottamustoimien hoitaja. Siirtoväen edustajana sotavahinko-jen arvioimislautakunnassa. Kan-sanedustajana 1949 - 1951.

Kirjailijoita

A n t t i S a r v i, Isänmaallisen hengen ja kotiseuturakkauten lä-pitunkema mies, jolle Suomen kan-salaisuuden ohella kivennapalai-suus merkitsi elämän kalleim-pia aarteita.

E d g a r A l e x a n d e r S i l l -

m a n. Julkaisut mm romaanin "Itä vai Länsi" vuonna 1917, tutki-elman "Pirtteitä Kivennavan pi-täjän historiasta Ruotsin vallan ai-kana", näytelmän "Linnanmäki".

O l a v i P a a v o l a i n e n, Run-saasta tuotannosta mainittakoon "Nykyaikaa etsimässä", "Keulaku-vat", "Suursivous eli kirjallisuudessa lastenkamarissa", "Synkkä yksin-puhelu", toimittanut teokset "Kar-jala - muistojen maa" ja "Rakas entinen Karjala".

R u n o i l i j a I l m a r i P i m i ä, Tuotannosta mainittakoon "Näkin-kenkiä", "Taivaanpolku", "Viimei-nen porras" ja "Unten maa".

E d i t h S ö d e r g r e n, Rai-volassa asunut ruotsinkielinen runoilijatar. Tuotanto mm "Maa jota ei ole" (Landet, som icke är), "Runoja" (Dikter), "Syyskuun lyyra" (Septemberlyra), "Ruusualltari" (Rosenaltaret) ja "Tulevaisuuden varjo" (Framtidens skugga).

UUNIN TEKIJÄT

Kun 1860-luvulla rakennettiin Pietarin - Viipurin välistä rauta-tietä, meni Tirttulan kylästä Ala-talon veljeksistä nuorin Mikko Sep-pänen rautakängiin (ratatöihin). Hän joutui siellä asemarakennuk-selle muurarin apulaiseksi ja in-nostuikin tästä ammatista.

Näin sai alkunsa yli 100 vuotta sitten, koko Karjalan kannaksella tunnetuksi tullut muurarien suku.

Noihin aikoihin rakennettiin myöskin Kannakselle paljon huvi-loita. Muurareista oli puutetta ja niinpä Alatalon Mikkokin, ensin itse opittuaan, koulutti veljensä ja veljensä pojat tähän ammattiin. Mikko oli vahvistanut poikien uskoa sanoen: Laskekaa pojat tarkasti, niin kyllä se teiltä käy. Ja kävi-hän se, siitä oli todistuksena, että Seppäisiä kysyttiin muraustöihin moniin pitäjiin aina Parikkalaa myöten.

Näin jatkui perinne suvussa ja parhaimmillaan 1930-luvulla oli 11 Seppästä sovittelemassa tiiliä ja kaakeleita sopivaan järjestykseen. Vuosien 1920-30 välillä oli-vat kaakeliuunit muodissa ja tämä vaati ammattitaitoa sekä erikoista huolellisuutta. Jussi Seppänen joi-tui paljon tekemään myös kaakeli-uuneja.

Seppästen Kannaksen pitäjiin tekemät lukemattomat uunit ovat enää vain muistoissa, mutta uusii-la asuinsijoilla Hämeessä näkee monissa kodeissa Seppäsen Matin ja hänen poikiensa Jussin ja Iivarin kätten töitä. - U. P.

SILMÄN OIKIJA

Siihen aikaan kun lääkäreitä oli vähän ja mikäli niitä oli, ne oli-vat pitkien matkojen ja huonoku-luisten teiden takana, sieltä tääl-tä pitäjältä löytyi aina eri alan taitajia, myös sairaiden paranta-jia.

Monet vanhemman polven kiven-napalaiset muistanevat silmänpa-rantajan "silmän oikojan" Pyykön Ristinän. Hän käänsi kipeän sil-män luomen nurin ja nuoli kie-lellä tulehtuneen silmän ja jos siinä oli roska, niin sekin tuli sa-malla pois.

Kun joku oli hieronut kädellään silmänsä verestäväksi, sanoi Ris-tina, että siitä on luomi poikki. Sil-män oikomisen hän suoritti siten, että syljellä kastellulla peukalolla hieroi silmää nurkkaan eli nenään päin. Sen jälkeen laitettiin puhdas liina silmän päälle määrääjaksi, riippuen siitä kuinka pahana silmä oli. Pahimmin tulehtuneet silmät vaativat useamman oikomisen. Pyykön Ristinän luona kävi silmän parannuksella ihmisiä naapuriky-listäkin. Maksua hän ei ottanut, mutta toiset avun saajat muisti-vat jälkepäin pienellä lahjalla, mikä oli osoituksena siitä, että he olivat saaneet avun vaivaansa.

- U. P.

aikanakin, joten on mahdollista, et-tä häneltä on saatu jotain talteen-kin. Saarenmaalla oli Juho Kuortti, joka soitti hanuria ja viulua. Saat-toipa hän soittaa kipakan polkan virsikanteleellakin. Rantakylästä olivat tunnettuja soittajia Seppäsen veljekset Juho ja Antti, jotka soit-tivat sekä haitaria että viulua. Rii-kylässä olivat tunnettuja peliman-nejä Juho Hämäläinen viulu ja Ma-tti Rontu mandoliini. He soittelivat yhdessä mielestäni hyvinkin näp-pärästi ja heidän soittonsa tahdis-sa tämänkin kirjoittaja otti ensi-mäiset tanssiaskeleensa.

Tietoisena siitä, että molemmis-ta ryhmistä jää useita hyviä soit-tajia nimekstä mainitsema toivon, etteivät he tästä pahastuisi ja ettei tämän takia "pianistia ammuta". - Wiljam Huuhtanen.

Kivennava ukko täs tuloo. — Karjalaisten 30-vuotissuurjuhlassa Helsingissä kesällä 1970 Kivennavan pitäjätseuran puheenjohtaja Viljo Seppänen kyyditsee Kivennavan ukkoa, jona on William Huuhtanen.

Tulkoo ukko vaik Kivennavalt

Mistä lienee saanutkin tuo koko Suomessa tutuksi tullut sanonta "Tulkoo ukko vaik Kivennavalt" alkunsa? Siihen sanontaan kum-minkin liittyy jonkinlainen kehu-mista, voimantuntoa. Ehkäpä sii-hen onkin joku kivennapalainen voimamies antanut aihetta. Ja kyl-lähän niitä voimamiehiäkin on Ki-vennavalla ollut. Vanhemman pol-ven muistitietojen mukaan tässä muutamia aiheita.

Kun suurista voimistaan tunnettu Ronnun Mikko ajoi tukkeja metsäs-tä, ei hän koskaan pitänyt kankea mukanaan. Jos sattui kuorma kaa-tumaan, Mikko otti olkapäänsä avuksi ja nosti kuorman tielle. Kerran oli Kivennavan kihussa näyttölemässä voimiamies mies, joka suoristeli hevosenkenkiä kää-rittyään ensin kangasta ympärille. Sattuipa paikalle tulemaan Ronnun Mikko ja oikaisi kengän paljain kä-sin ilman mitään riepuja. Kun voi-mamies tätä ihmetteli, kehäsi po-liisi Hirvonen, että joka toinen

mies Kivennavalla tuon tekee.

Terijoella oli sirkus Fenniassa esiintymässä venäläinen painija-jättiläinen, joka kyseli, löytyykö miehen vastusta. Ronnun Tuomas oli saatu viinan avulla houkuteluk-si painimaan. Tuomas ei ensi ker-ralla osannut pitää varaansa ja ve-näläinen sai hänet alleen. Tuomas tästä kimpaantuneena sanoi, että koitetaan uudestaan. Nyt oli Tuo-maskin jo tilanteen tasalla. Ja kun Tuomas sitten päästi sirkuspaini-jan lattiasta, niin tämä luikk val-litellen pakoon.

Piltzin Ukko oli myös tunnettu voimistaan. Kerrankin kun pojat etsivät lankkua 200 litran öljytyn-nyrin siirtämiseen, sanoi Ukko, että kehtaattekin aikamiehet, otti tynnyrin syliinsä ja kantoi varas-toon.

Vaikka Piltzin Volti (Voldemar) ei ollutkaan isänsä (Ukon) luokkaa voimiltaan, taltutti hän tappelijat ottaan niskasta kiinni ja iskemäl-lä miesten päät yhteen. - U.P.

Joutselkä - kylä Kivennavalla

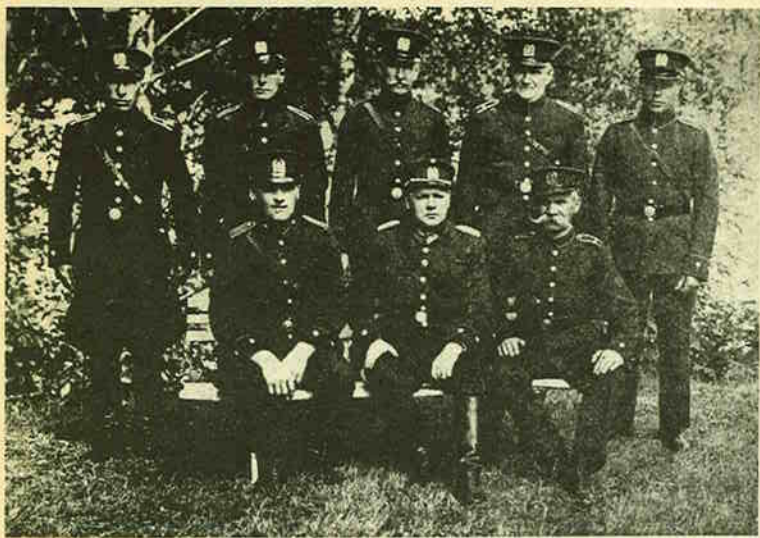
Joutselkä, kylä Kivennavalla, Rajajoen rannalla. Kustaa Vaa-san aikaisen Viipuri-Pietari-kauppaitien varrella, kuin kiilla tai puskurin kärki itään. Lapsi-na katselimme sydän oudon jä-nityksen vallassa, kuinka Kronstadin valonheittäjä pyyh-käisi ylitsemme ja tuntui kuin mahtava käsivarsi olisi äkkiar-vaamatta sivaltanut — kun tuo häikäisevä valo välähti ja sam-mui useim kumean jyrinän säes-tyksellä. Rajajokikin tuntui vie-raalta vedeltä. Kun korkealta Sömerikon mäeltä silmäsi alas rotkon pohjassa kiemurtelevaa, toisin paikoin katseelta kätkey-tyvää virranuomaa — tuntui, et-tä sen tuolla puolen ihan lä-hellä oli jokin suuri tuntematon.

Erikoisesti lapsenmiehen painui kuva "manövereistä", leikkiso-dasta. Mainilasta päin tien täydeltä virtasi sotilaita, niin että pöly vain nousi ilmaan. Ensimmäisinä rat-sativat kasakat - mitä tiedusteli-joita lienevät olleet - keihäät kä-sissään painellen hevosineen yli aitojen, yli peltojenkin, oli sitten edessä heinää, ruista, kauraa tai perunanvarsia. Jälkeä syntyi, mutta valittaa ei "tarvinnut".

Arkiset askareensa pelloilla sekä niityillä kylän väki suoritti rajan varjossa kuin ainaisen uhan tai ah-distuksen alla. Siksikö ne ihmiset omaksivat suomalaisuuden sy-välle sydämiinsä - herkemmin kuin muut, näkymättömiin alle pinnan?

Me, viime vuosisadan puolella syntyneet, muistamme ajan, jolloin raja naapuriin oli auki, jolloin "sastavan" "kirjava riuku" usein nousi ja laski liikenteen ollessa vilkkaimmillaan Viipuri - Pietari-kauppaitiella. Seudun maanviljeli-

Jossain Pietarin lähellä sijaisi saksalainen maanviljelyskylä, Ga-lanistin, jonne kesäisin tarvittiin työvoimaa. Niinpä naiset Muolaan ja Valkjärven pitäjistä asti kävivät siellä kesäisin esim. niittämässä. Nämä naiset joukolla jalkaisin pis-telivät perille asti - matkaa oli kaikkiaan n 100 km. Se kesti tie-tysti useita päiviä. Kun näitä "ka-lanisteja" tuli pyrkimään yöksi, le-vitettiin paksult oikia tuvan latti-alle ja siinä "siskonpetillä" oli pehmoista lepuuttaa uupuneita jal-kojaan ja oljet tuoksivat rukiille ja riihelle. Aamulla anivarhain eväsnyytti kainaloon, sirppi olalle ja matka jatkui vielä ainakin 40 km Joutselästä. Mutta palkka oli kuu-lemma hyvä. On se Suomen nain-kin aina kantanut kortensa kekon. Onhan tunnettu tosiasia, että jo-

Kivennavan nimismiespiirin poliisikunta v. 1936, istumassa vasemmalta: Alexander Lauronen, nimismies Nuutti Rätty ja vanhempi konstaapeli Antti Rautiainen, seisomassa vasemmalta: konstaapelit Juho Hyttinen, Viki Hoppania, Antti Hirvonen, Juho Rakkolainen ja Aaro Pekkanen.

JÄRJESTYKSEN VALVONNASTA

Yhdeksännentoista vuosisadan alussa Terijoen kunnan vielä kuulussa Kivennapaan oli poliisitoimen hoito hajanaisista ja puutteellista, Kunnan pituus oli yli 60 km ja ainoana kulkuneuvona hevonen, tiet olivat huonot. Rautatie kulkui Terijoen ja Raivolan kylien kautta. Nimismiehiä oli kaksi, joskus kolmekin, asuen Terijoella ja Raivolassa, joskus Tirttullassa, joka olikin keskellä pitäjää. Terijoen erotua Kivennavan kunnasta järjestyi poliisitoimi kiinteämmäksi ja poliisien työt lisääntyivät suuresti. Kesäisin palkattiin muutamia ylimääräisiä konstaapeleita, jotka sijoitettiin Raivolaan. V. 1916 kesällä olivat ylimääräisinä konstaapeleina Juos Pyörönen Ahjävältä ja Mikko Susi Ronnulta. Ensimmäisen maailmansodan alettua 1914 tuli poliisille paljon ylimääräistä työtä. Piti tämän tästä käydä käskemässä talollista hoitettiin (kyydina-joon) ja nuoria työkuuntia miehiä linnoitustöihin, joita Venäjän valtio teetti pitkin Suomenlahden rannikkoseutua. Kaikki käsketyt eivät olleet halukkaita menemään pakotettuihin, joten poliisin oli kyydittävä niskottelijat.

Lisääntynyt huvila-asutus antoi myös poliisille ylimääräistä työtä. V. 1917 jälkeen rikollisuus lisääntyi suuresti. Sota ja epäsäännölliset olot aiheuttivat raakuutta ja villiintymistä, joten tappelut ja murhat eivät olleet harvinaisia.

Näinä vuosina oli Kivennavan nimismiehenä Vilho Edvard Hirvonen asuinpaikkanaan Tirttula ja hänen aikanaan poliisitoimi alkoi saada kiinteämmän muodon. Hirvonen joutui kokemaan sitten kovia "punaisten" taholta Viipurin läänin vankilassa 1918 keuhkolla. V. 1922 tuli nimismieheksi Nuutti Johannes Rätty, synt. 1892 ja asuinpaikkana Raivola. Rätty pani toimeen uudistuksia, mm konstaapelien piirien rajat vahvistettiin ja

kainen ylpeilee kotiseudustaan, kotikylästään, kodistaan, mille ei vertaa löydy muualta. Mitä me muistelemme ja kerromme Joutselästä, sitä moni muu omasta kylästään. Muistamme ajan, jolloin kehityksen pyörä tempasi kiertoonsa kotikylämme.

Kansakoulun makuun päästiin v. 1890. Opettajapätevyuden omaava tullivartija P. I. Talvenheimo perusti yksityisen koulun, so. alkoi tullitalossa opettaa opinhaluisia. Myöhemmin siirryttiin Pekkolaan. V. 1896 saatiin oikea kansakoulu, jonka piiriin kuuluivat kylät: Jalkala, Joutselkä, Jäppinen, Lavola, Lintula, Mustapohja ja Tammiselkä - ei ihme, että ilkeille tuli 86 oppilasta. Ensimmäinen opettaja oli Kustaa Heino ja 1900 tuli Talvenheimon vakinaiseksi ja

asiain hoitoon lisättiin vauhtia. Kivennavan kunta oli jaettu kuuteen poliisipiiriin seuraavasti: Kirkonkylän piiri, konst. Antti Hirvonen, kylät: Kirkonkylä, Tiilimaa, Tirttula, Polviselkä, Rontu, Kekrola, Ikola, Patriikki ja Kontu, Ahjärven piiri, konst. Mörö - 1927 - Aaro Pekkanen, kylät: Ahjärvi, Riijhisyrjä, Saarenmaa, Siiranmäki, Suurselkä, Kanala, Soppikylä, Räikylä ja Holttila, Pampalan piiri, kpnst. Lankinen - 1918 - Juho Hyttinen, kylät: Pampala, Rantakylä, Pihlainen, Voipeela Liikola, Kaukolampälä, Kotselkä ja Uupunut, Joutselän piiri, konst. Schwartz - 1931 - Viktor Hoppania, kylät: Joutselkä, Jalkala, Lintula, Lavola, Tammiselkä, Mustapohja, Karvala, Vanhakylä, Hiirelä, Tontteri, Hartonen ja Sikiälä, Lipolan piiri, konst. Juho Rakkolainen 1907 - kylät: Lipola, Vaittila, Ylentylä, Miettälä, Kauksamo, Korpikylä, Vehmainen, Vuottaa ja Salo-Vehmainen, Raivolan piiri, konst. Rautiainen - 1937 - Urho Osmala, kylät: Raivola, ylikonstaapelit Oiva Tuovinen - 1932 - Aleksander Lauronen, asuinpaikkana Raivola, viime mainitut konstaapelit hoitivat piirejensä talvisotaan saakka. Sodan jälkeen saivat he komennuksen eri kuntiin poliisitoimiin. Edellämämainituista poliisitoimien hoitajista on elossa nimismies Nuutti Rätty Helsingissä, konstaapeli Aaro Pekkanen Pälkäneellä ja konstaapeli Urho Osmala Posiolla.

Elämä 1920 - 1930 vuosien välillä oli kunnassa rauhatonta, Juhlailaisuuksissa sattui usein järjestyshäiriöitä. Olipa sellainenkin kesäjuhla, jossa kolme miestä menetti henkensä ja useita haavoittui kylien välisessä tappelussa. Kieltoain rikkomukset aiheuttivat paljon oikeusjuttuja mm pontikan keittoa harjoitettiin jossain määrin pitäjän syrjäkylillä. Vuoden 1930 jälkeen olot alkoivat rauhoittua ja

oli opettajana 20 vuotta, kyntäen syvää ja suoraa vakoa tiedonpeltoon.

Opettaja Talvenheimon perusti laulukoulu on, kirjoitti ja sävelsi "Joutselän marssin", mitä usein lauloimme. Ainakin kerran adventtina lauloimme "Hoosianaa" Kivennavan kirkossa. Ja kerran olimme muistorikkaalla huviretkellä laivalla Viipurista Imatralle. Siellä lauloimme matkustajien ja kapteenin iloksi koko matkan ja kapteeni tarjosi kuorolle kahvit.

Op. Talvenheimon opetti meidät myös näyttelämään sekä innosti meitä. Niinpä ulkopuolista ohjausta saatuaamme näyttelimme Kiven "Leaa" ja "Seitsemän veljestä", Canthin "Anna-Liisaa" jopa Molierin "Saituria", mihin

»HYYTEE-KUSTA»

Vuosisatamme alussa kulki Kivennavallakin kulkukauppiaita: aunuksenämmiä nyytti olkapään yli heitetynä etu- sekä selkäpuolelle, ja kori käsivarrella, harjaukkoja kontti selässä ja usein vielä valtava nyytti kontin päällä. Oli venäläistä ja tataaria, joita "tattariksi" nimitettiin. Pietarilaiset kauppiat toivat etelä-Venäjältä näitä nuoria poikia, pitivät heidän passinsa pantteina, toivat tavaraa johonkin taloon varastoon ja pojat kävivät ympäristössä kauppaamassa. Tällainen "varasto" oli aikoinani kotonani, joten tutustuin eräaseen tattaripoikaan, joka söi ainoastaan: "hevosensiha, oma tappama."

Ensimmäinen maailmansota käänsi tavaravirran toiseen suuntaan, harjaukkoja ja aunuksia katosivat maisemasta. Jotain jäi - jäi Hyytee-Kustaa, papinkirjoissa Kustaa Hyytiä. Ei hän ollut pituudella pilattu. Kontti näet oli palanut senlän köyryyn ja polvet koukuun. Kansakouluilaiden joukosta just ja just Kustan parta erotti. Tukka, silmälasit ja parta olivat mustat, parta päättyi terävään kärkeen. Ääni muistutti uuden saappaan narinaa. Pukukin oli musta, kiiltäväksi kulumus, koko mies oli iätön. Niinkauan kuin muistan, oli hän aina samanlainen, yhtä vanha. En tullut koskaan ajatelleeksi, oliko Kusta "vaiainen" eli invalidi. Tummat lasit ja vanka kokkakeppi viittasivat siihen suuntaan.

Kontti oli tavallinen harjaukon kontti, 5-6 laatikkoa päällekkäin, alimman laatikon kummassakin päässä pystyrima ja muissa laatikoissa niihin sopivat lovet. Laatikot laskettiin ylhäältä päin päällekkäin. Kannen toisessa päässä oli koukku ja toisessa kopitsa mikä yhdisti kontin yhdeksi kokonaisuudeksi. Kontin olisi voinut luktta munalukolla (riippulukko). Ei Kustalla lukkoa ollut. Roikkuihan nahkanauhassa puinen tappi, mikä paikoilleen kopitsaan pistettyä ajoin lukan virkaa.

Hyytee-Kustan kontissa "ol kahtee koppekaa kaikellaista", pääasiassa sellaista, mitä naisväki kipasi, kuten hiusneuloja, pääkamppoja, kanttinahaa, virkkuu- ja merkkulankaa, neuloja ym. Rihkamapa-

ja järjestyshäiriöitä sattui harvemmin, joten olot kunnassa kulkivat parempaan suuntaan. Pulavuosien 1930 - 32 aiheuttamat velka- ja vekselijutut oli selvitetty vähäisellä vasaran paukkeella pakkohuuto-kauppatilaisuuksissa. Kivennavan asemaa rajakuntana tietenkin käytettiin erinäisissä salakuljetusasioissa hyväksi.

Edellämämainittujen epäkohtien kanssa kamppaili poliisi Kivennavan kunnassa vuoden 1939 syksyyn, jolloin alkoi YH, evakuoiminit ja muut uudenlaiset tehtävät ja huolint, jotka jokainen kivennapalainen omakohtaisesti koki.

- A a r o P e k k a n e n .

tavaraa se olisi ollut muiden kauppaamana, mutta Hyytee-Kusta ei ollut rihkamatavarakauppias. Hän oli vain Hyytee-Kusta, emäntien "hovihankki ja". Eikä hän tyrkytellyt tavaroitaan. Tulipahan vain hiljakseen tupaan, käveli penkin luo, laski kontin penkille ja istui viereen, sanoi jonkun sanan, vastasi johonkin kysymykseen harvakseen ja kaupat syntyivät siinä sivussa, kun "torku" levitettiin lattialle nähtäväksi laatikko toisensa viereen. Jokainen otti, mitä tarvitsi, kysyi hinnan, tinki ja maksoi. Jos ei ostajalla sattunut olemaan rahaa, sanoi Kusta: "Kylhän tuon kerkiää."

En tiedä, osasiko hän kirjoittaa, mutta ei kukaan koskaan nähty hänen kädessään muuta kynää kuin myytäviä. Muistin päällä ne olivat saatavat, eikä muistissa ollut viikaa, sen tiesivät ne velanmaksajat, jotka muistivat väärin. Kusta oikaisi aina väärän summan. Äitini että pitäisi ostaa uusi silvilä. Kustan tullessa seuraavan kerran keikkui kontin päällä uusi silvilä. "Sie kuuluit viime kerral tällästä kaihoonee."

Joku emäntä pyysi tuomaan housut itselleen. Kusta tuumasi tullaan: "Naisi aluspöksyt olliit puois nii kilseel, mienen käynt heitä ottamaa". "Kilseel" oli kalliista Kustan kielellä. Oli Kustalla muutamakin mukavia sanoja. Kerran häneltä oli poissa toinen käsine, kysyttäessä asiaa, vastasi Kusta: "Mihi hää lie kiltsantant." Jos Kusta tuli taloon ruoka-aikana ja käskettiin syömään, saattoi hän sanoa: "Ensihähä kohv(1) juuvvaa. Muuan emäntä keitti Kustalle oikein hyvää kahvia ja tiedusteli mitä se maistui. "Koha ol lehröo", kuului vastaus.

Ei Hyytee-Kusta kerjäläinen ollut, vaan maksoi ruoastaan ja yöpaikasta avaten konttinsa ja sanoen: "Ota siint nyt mitä tahot." Tavallisesti emäntä otti lankarullan, parsieneulan tai vieläkin halvempaa tavaraa. Talvaankappaleet kiertävät rataansa, samoin kiersi myös Hyytee-Kustaa. Ei se rata varsin suuri ollut. Olipa muutama kylä naapuripitäjässä ja Kivennavalla yksi kolkoa. Viimein Kusta horjahti kiertoradalta ja joutui kunnalliskotiin, tai vaivaistaloksihan hän sitä nimitti. Sieltäkin hän yritti joskus karata kauppatuomailleen, mutta joutui aina takaisin.

Kun sitten Kohtalon seula heitti KANNA Kannaksen kansan kenet minnekin, joutui Hyytee-Kusta erään varakkaan kanta-Hämeen pitäjän kunnalliskotiin. "Nää on viiskyt rosenttii jäles muust Suomest", tuumasi tämä ent. kauppias aivan kauppatemoin, joku olisi voinut mitata eron vuosissa.

Aikanaan Hyytee-Kusta siirtyi sinne, mihin - toivon mukaan - kaikki menemme. Uskoisin, että tämä ammatikuntansa viimeinen, liikkuva museo, muistuu monen mieleen eikä vain allekirjoittajan.

- E i n o G l a d .

KIVENNAVAN KAUPPIAITA

"Torku se on mikä elättää", sano joku viisas, / Ilmanks niitä kauppiaita Kivennavalkii piisas? /

Kääpän kaupat ei unehu, ko toitasattaa vuotta / ovat yhtsuuraa torkuvoineet, eikä suinkaa suotta, / Kuokkalas ja Kivennaval, Helssinkis ja Lahes, / Kääpän kauppoi matnostettaaki viel mones lehes, / Kirkokyläs Paavolaaset, Pimiä ja Porval' / Ierikaine, Kaukone ja Kääpän kaupat sorvail, /

Ahjärvel ol' "Peltsi-Ukol" puoti sekä paakar, / Yl' järvel ol' Henttis-Antti launoi lihamaakar, / "Piltsin-Riet" sitä kaupapitoo Ahjärvel sit jatko, / Vallitut ja monet muut ei "harmaitaa siel katko", /

Polseläl pit Kukkos-Uolo ielimälseks puotii, / olha Huuhtane, Himane ja "Mammaan-Jussikii" muotii, /

Pihlalais ne Selos-Antti ja Kirjavais-Ierikka alko, / mut Murtoista ja Holttis-Väinöö se sovan tulo malko, /

Ikolast löyvät Mikkolaiset, Jaakot sekä Antit, / Menna-Ukko ol' sokija, mut sorminee tuns lantii, / Voipeelas ol' Pimiä ja Pampalpas "Roosin-Ukko", / sinnekii työnä se ossuuskauppa ko rikkalajäl kukko, /

Raivolaa ko Jääskest muutti kauppias Ikävalko, / ni sillo siel se torkuvointi kiista viisi alko, / ol' Paavolaista, Nousiaista, Tepposta, Koirasta, Käppi, / Huuhtasta, Miikkulaista, Säilistä ja monta tyhjänäppi, / Vesterinen, Toivoinen, Kirjavainen, Kakko ja Kapulova, / Tähkä, Rämö, Rukloff, Kalkkina ja Kopra - kova, /

Ukkonen, Ilone, Paasone, ne Lipolan kaupat keksi, / Yhtiöpuot' ol' yhes välis ja Levo viimiseks, / Hartosekylää, Kekrolaa ja Siiramäe ala, / Pris-vellokset puoin pistiit, niiko vetä vala, / Kuortti-Jussikii Hartosist kuulu kauppiamiehiä sakkii, / mut Mikko-pojal, pontsaril, ol' kirpitsäsavottakii, /

Rantakyläs ol' Juones Hiival ja Paloposkel puoti, / ja Ivanovin huopatossut olliit suurta muotii, / Tolvaist, Mattsonni, Havia-Vilho kovast kauppa käivät, / Heikkonen ja Mikkolais-Antti joukkuu lähätivät, /

Kauksamel per' Pekkola-Mikon kaupan Särkkis-Topi, / eihä sitä nyt miespolves torkuvoimaa opi, /

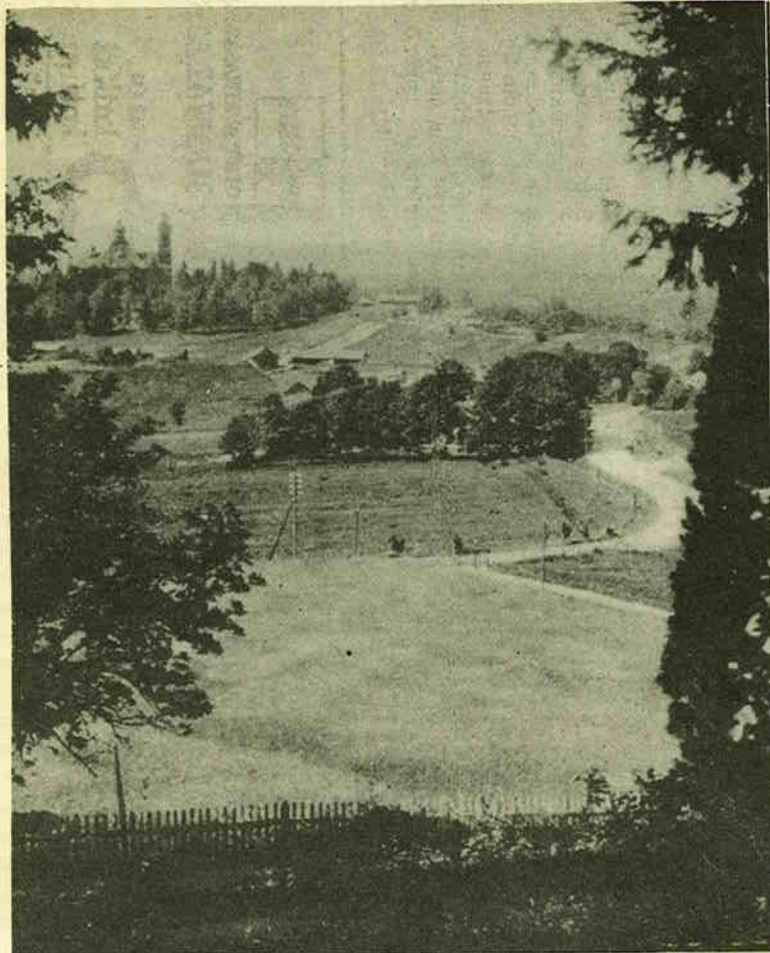
Mikko ja Juho Naulapää, Virolais-Jussi ja Ville, / varustaitav Lintulaa paikoil parahille, / rahhaa kääriit monet vuuvvet millo milkiä sortuu, / kons hyö ostiit paperpuita kons pittiit marjatorkuu, / Joutseläs Hoppone, Parviaine, Leskis-Antti ja Repo, / Sokka sekä Himane onastelliit, mitä on kaupanteko, /

Liikolas ol' Määttäs-Niko, Kouhee Hiirelässä, / Korpikyläs Hyytee-Eino ja Sipponen Seppälässä, / Täs virres arvo- sekä aakkosjärjestys mänkii iha pielee, / koha lauloin lasettelin, mitä juhtu mielee, / Jos jäi keness laulamaa, ni sil ei maha mittää, kauppoi sikis ko stieni satteel, mikä heist luvun pittää! /

(Huom! Jottei kellää tulis mittää mielnurjaa, ni pittää virkkaa, jot Kivennavan historjast löytyy kaik k a u p p i j a a t, on pitkä litania heijä torkuvoimististaa, lukekaa siel lissää!) - K i v e n n a p p o i n e .

Tolkku pittää olla toista kylvetäiskii, kyssyy et polttaaks. (Kivennapa)

Muistonmaisema

*Kivennavan maisemaa
sieluni ei koskaan saa
muistamasta laata!
Maat' en toista armaampaa
mistään löytää saata.*

*Kussa kuljen, mitä teen,
sinne seutuun suloiseen
aatos aina siirtyy
ja se kultakuvineen
silmihini piirtyy.*

*Tuossa, tuoss' on kylä tää,
ympäri sen leviää
metsäin syvä syli.
Ristin lailla kiirehtää
valtatiet sen yli.*

*Kaunista! Ah, katsokaa
kummut kuinka kohoaa,
laaksot lepää tuolla!
Pieni pilvi pilkahtaa
Polviselän puolla.*

*Kauas taivaanrannan taa
rakkaat kylät katoaa —
kaiho kattaa mieltä.
Leuto tuuli koskettaa
Linnamäen pieltä.*

*Luona Loukosojan vuon
pursut — aivan tunnen tuon —
suitsuansa valaa.
Hetteiköllä Hanskasuon
ruskoheinät palaa.*

*Vanha tuttu leppäpuu
Tahoslampeen kuvastuu,
oksa veteen vajoo.
Aamulintu havahtuu,
öinen usva hajoo.*

*Kirkonristi kimmeltän
nousee taivaan merta päin.
Avaan tutun oven.
Päivä päilyy vierellän,
rauha täyttää poven.*

*Jossain, kuulen, touhutaan.
Tarhan puolla parhaillaan
lypsylaulu kajaa.
Poika, seisten rattailaan,
pellotöihin ajaa.*

*Riihivanhus hiljainen
katsoo seinät rakoillen.
Poika portin avua,
sivu seiväsaitojen
hepo raisu ravua.*

*Ojat katoa ojain taa,
kaartain rinteen reunamaa
sarat suorat makaa.
Kaivonvinti vingahtaa
Reinikaisen takaa.*

*Tuoss' on armaat ahomaat,
tuolla Rasin »runohaata» —
herkät muistot herää.
Ajatukset avokkaat
aukee, tehden terää.*

*Aurinkoinen keltatie.
Annakristin halki vie,
Orkoinnotkoon putoo —
silkinhieno seitti lie,
jota varjot kutoo.*

*Hyv' on olla — näyt nää
sydäntä niin lämmittää,
kyynele on tulla.
Onnentäyttää elämää
näin ei missään mulla.*

*Synnyinseudun maisemaa
sielumme ei koskaan saa
muistamasta laata!
Maata toista armaampaa,
ah, ei löytää saata!*

ILMARI PIMÄ

VIELAKS TYÖ NÄYTTELETTÄ

Ko pietii ohjelmallisii iltamii, ni näytöskappaleha pit tavallisestola. Kirkokyläs, mis olliit paremmat näyttelijät, hyö esittiit "Annuu ja Mikkoo" ja muita suurempil kappaleita ja Olavi Paavolainekil ohjas. Myö siel maakyliis esitettii vaatimattomampii näytelmiä eikä kukkaa ohjant kettää.

Kerra myö oltii kirkokyläs pitämäs iltamii suojeluskuntatalol ja meil ol näytöskappalekkii. Kaik ol mänt aika hyväst: ihmisiil ol sali täyvelt, ol tantsittu ensiks itseennä lämpimäks ja sit alotettii ohjelma suoritus. Näytöskappale ol jo mänös ja yleisö seuras mite kukakii viep osajaase.

Sit meist alko tuntuu siel näyttämöl, et väk vähenöö salist. Se nyt ei meitä ihmetyttänt lope paljo, ko sattuha usjast, et porstuvus ja pihal ol jottai mielenkiintosta ohjelmaa ja. Täl kertaa kuitekii tuntu, et meijä esitys ois olt lope paljo huonomp ko se ulkopuoline ohjelma, ko väkkee senko lappo lissää ulos. Eihä myö kuitekaa ymmärretty muutakaa tehhä ko jatkettii näyttelemistä, ko se ol meijä tehtävä. Mut sit kuulu eturivist Huuhtase Arvi selkiä ään ko hää sano: "Nyt tääl ei oo enää muita ko Vartsi Miina ja mie. Sanokaa nyt, mitä työ tiettä, vieläks työ näyttelettä vai ettäl"

Mörö Arvo seiso siin rampi sivul kulissi aukos. Mie sanoin Arvol sen kappalee viimiseks repliikkis: "Lase esirippu allaa!" Arvo tek työtä käskeetty, ja sit myö saati kuulla, mikä siel ulkon ol: jossai Tirttulas pai ol syttynyt tulpalo, ja tule loimotus näky kirkkomäe ylitse kirko vasemmalt puolelt. Pienet pojat ja muut kiireisimmät olliit jo lähteneet painamaa polkupyörillää palloo katsomaa. Myökii työnäitii maskiloinee päivinee autoo ja alettii ajjaa kiireest palloo päi.

Ko myö päästii Tirttulaa, ni siel oikii mänös toisellaine näytelmä. Seppäse tyttölöi talo ol tules ja sammustoisimet olliit täyves käynnis. En mie nyt muista et olik suorastaa ruiskuu viel keritty tuuva palopaikal, siks et ottaaha se ain aikaasa enneko sellasii koneita saap liikkeel, mut siin ol Seppäse tyttölöi pihal se kulppa minkä työ muistatte, ja pastor Pirkka pitkävartisis pieksuloissaa seiso keskel kulppaa ja palvel seurakuntajaase niiko hyväl paimenel kuuluu: tyhjät ämpärit tulliiit ketjus hanel, hää täytti ne ja laitto mänemää iellee tikapuita ja räystästä kohe. Miekii huomasin kohta joutunehin tikapuil, ja ämpärlöi senko tul allaalt päi hutuhuttunnaa et kohta mie olin märkä hiest ja veest sisäsest ja ulkonaisest, ko se palokii lämmitti aika taval. Kyl siin maskit kohta sulliit pois naamast, mut eihä niitä enää täs näytöskappalees tarvittukkaa.

Mut myö saati se palo sammumaa. Ei siin nyt paljo muuta jälle olt ko sellasii rumaks palaneita seinähirsii. Sit myö lähetti kotii, ko selvä ol, et kukkaa pääsylippuusa maksant ei suinkaa tulis meilt enää vaatimaa sitä näkemättä jäänyttä näytöskappalee onnellista loppuu. Mut se palo mokoma ol jäant kytämää ko Kalajoe metsävaksi. Sellaisina ne pääsevät paremmiin oikeuksiinsa, kuin liitteeseen lyhennettyinä. Valinnan liitteeseen on suorittanut Kivennavan Pitäjaseuran johtokunta useamassa kokouksessa, haluten johtokunta samalla kiittää kaikkia kirjoittajia edelleen elävästä mielenkiinnosta entistä kotiseutua kohtaan.

Tähän Kivennapa-liitteeseen

saapui entisten kivennapalaisten kirjoittamia muisteluksia niin paljon, ettei niitä parhaalla tahdollakaan kaikkia saatu mahdamaan sen sivuille. Monia jouduttiin lyhentämään ja muutamia samansisältöisiä yhdistämään yhdeksi pitemmäksi. Monta erittäin ansiokasta, mutta liitteeseen nähden liian pitkää kirjoitusta on siirretty myöhemmin Karjalan sivuille julkaistavaksi. Sellaisina ne pääsevät paremmiin oikeuksiinsa, kuin liitteeseen lyhennettyinä. Valinnan liitteeseen on suorittanut Kivennavan Pitäjaseuran johtokunta useamassa kokouksessa, haluten johtokunta samalla kiittää kaikkia kirjoittajia edelleen elävästä mielenkiinnosta entistä kotiseutua kohtaan.

Kauppias Antti Mikkolainen

58 KAUPPIAS- VUODEN KOKEMIA

Viisikymmentäkahdeksan vuotta kauppiana on toiminut kivennapalainen, nyt vanhuudenpäiviään Parolassa leppoisasti viettävä Antti M i k k o l a i n e n. Hän kertoo: - Vuonna 1912 perustin sekatavarakaupan Kivennavan pitäjän Ikolan kylään Jaakko Mikkolaiselta vuokraamaan liiketaloon. Kaupan ohella siinä harjoitin leipomoliikettä ja ravintolaa (sainoi) vuoteen 1914, jolloin muutin omaan rakennuttamaani taloon. Vuoteen 1917 oli ns "kulta-aikaa", kun huviloissa oli kesäisin asukkaita, joille vietiin tavarat kotiin tilauksesta. Tavarat ostettiin Viipurista sekä Pietarista.

V 1916 alkoi muutamista tavara-laaduista olla puutetta, esim. sokerrista ja saippuasta. Sokeri maksoi pietarilaisille 16 kopekkaa naula, mutta suomalaiset kauppiat saivat maksaa 18 kop. naulasta. Sitä tuotiin hevოსkuormittain, väliin 100 kuormaa kerralla, jolloin tullissa hupeni koko päivä. Muistan kun sain silloin vielä "Suukohvin" sinisen-kirjavia saippuaa 3 hevოსkuormaa, mitkä Terijoen asemalta lastasin junaan ja lähetin Viipuriin Laapas ja Kmit Tukkuliikkeelle. V 1917 tulivat voimaan elintarvikelautakunnat ja elintarvikkeet kortille. V 1918 talvella oli sota ja kulloinkin vallassa olevat takavarikoivat elintarvikkeet ja jakoivat niitä pieninä annoksina korteilla. Puutetta oli niin kauan kunnes tuli rauha. Toukokuussa jälleen olivat asiat elintarvikelautakunnan käsissä ja tavaraa saatiin yksityisiin kauppoihin. Vähitellen tavarantien saanti parani, vaikka pulaa olikin monista tärkeistä tavaroista.

Kaupanteossa käytettiin monenlaista rahaa. Tsaarivallan aikoina kelpasi sekä venäläinen että suomalainen raha "nikolait" ja "krenskit", mutta itsenäistymisen jälkeen ei venäläinen paperiraha kelvannut mihinkään, ainoastaan hopea. Jos kenellä oli hopeaa säästössään, teetti hän hopeaesineitä, olihan sillä hopean arvo.

V 1919 aloin harjoittaa kaupan ohella puutavarhankintoja sekä maanviljelystä ja karjanjalostusta. Vientipuolukan kauppa oli yksi tärkeä artikkeli. Puolukat toimitin helsinkiläisille vientiliikkeille satamaan saakka vuoteen 1939. Parolassa jatkoin vielä 1940 syksyllä puolukkakauppaa, jolloin ostin 5 vaunulastia puolukoita samoille

»PILTZIN UKKO»

Henrik Piltz eli kivennapalaiseen tapaan sanottuna "Piltzin Ukko" oli niitä maataloustuotteita Pietariin hevosella kuljettaneita kivennapalaisia isäntiä, joita oli siellä täällä pitäjässä. Nämä maataloustuotteiden kuljettajat lyöttäytyivät matkoillaan yleensä yhteen, koska rajan ja Pietarin välillä liikkui rosvoja ja Pietarin-matka oli tehtävä yöaikaan, sillä perillä oli oltava aamuhämärissä, jolloinkauppa kävi vilkkaimmillaan. Piltzin Ukko kuitenkin ajoi Pietariin yötinkin yksin. Kun hänen kuormansa kimpupun sattu yöllä käymään yksinäinen rosvo, hän yksinkertaisesti karhuvoimillaan kaappasi rosvon kärryihin ja vei Pietariin viranomaisille parempaan talteen pantavaksi. Jos rosvoja oli kaksi, Ukko raappasi miehiä kurkusta ja takoi heidän päitään yhteen, niin että riitti, ja päästi sitten menemään.

Piltzin Ukolla oli aikanaan Venäjän puolella lasitehdas, joka sittemmin "kansallistettiin" vallankumouksen jälkeen.

Kun Piltzin Ukko ehkä alkoi tuntea maallisen matkansa pään lähestyvän, hän eräänä lumipyryisenä aamuna kehotti poikaansa hakemaan apumiehen ja menemään "rapatin" metsäpalstalta kaatamaan yhden mäntyvanhuksen, joka oli sitten leikattava parin metrin pölykyksi ja sitten kirkonkylässä sahalli, jonka yksi veljeksistä omisti, sahattava kahden tuuman lankuksi, sekä lopuksi lankut annettava lähellä asuvalle taitavalle puumiehelle Antti Jangerille tehtäväksi ruumisarkuksi, johon Ukko antoi tarkat mitat. Kun arku oli valmis, Ukko tarkasti mitat, asettamalla selälleen arkkunsa ja totesi arkun hyväksi. Arku tuotiin kotiin ja Ukon määräysten mukaan tervattiin ja panttiin kevätaurinkoon kuivumaan. Ukolla jatkui vielä elonpäiviä, mutta ei vuosia, ja arku siirrettiin odottamaan vähemmän näkyvälle paikalle. Kun Ukolle saapui sitten Noutaja, omaiset jäähyvästelivät Ukon tammiarkkuun ja saattoivat Kivennavan hautausmaahan. Tervattu arku lienee tuhoutunut rakennusten mukana talvisodassa. - L a u r i P a a v o l a i n e n.

Ei pelännyt

Kun mieheni sotapolulla ollessa aikoi avioitua ja komppanian johdossa saatiin vihiä, että lähetti-poika seuraavalla lomalla menee kihloihin, joukkueenjohtaja peloteli hyvin totisella naamalla:

— Se on arvoamaton määrä, mitä akka vuovessa syöp.

Pelottelusta huolimatta kihloihin mentiin ja avioliitto solmittiin. Puoli tusinaa lisää syöjää on hommattu. Onneksi tähän saakka leipä on riittänyt.

vientiliikkeille kuin aikaisemminkin.

Siirtolaisena ostin 1940 Parolan aseman läheltä kauppatalon ja Väinö Kekin kanssa perustimme kaupan. Kun Kivennapa vallattiin takaisin, möin osuuteni kaupasta ja halusin muuttaa takaisin kotipitäjäni. Se ei toteutunut ja kun uudet siirtolaiset tulivat Parolaan, vuokrasin kauppatalon taas. V 1947 rakennutin oman liiketaloni, jossa harjoitin liikettä 23 vuotta. 1.10. 1970 vuokrasin myymälän pois.

Kauppaa olen harjoittanut yhteensä 58 vuotta. On siinä saanut tuntea tuulet ja myrskyt sekä tyvenet. Kolme sotaakin on mennyt siinä sivussa ja aina on ollut tavarapulaa sodan seurauksena.

Mutta nyt on kaikki taakse jäänyttä elämää. Huolet ovat takanapäin edessä leppoisat vanhuudenpäivät.